

METODER FÖR MEDBORGARDIALOG

-i samband med framställandet
av en översiktsplan-

Anna Squassina

vt 2011

Landskapsarkitektprogrammet

Sveriges lantbruksuniversitet

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet 2011

EX0533 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp

Nivå: Avancerad E

© Anna Squassina, e-post: anna.squassina@hotmail.com

Titel på svenska: Metoder för Medborgardialog i samband med framställandet av en översiktsplan

Title in English: Methods of citizens dialogue, with focus on the submission of a master plan

Examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land

Handledare: Hildegun Nilsson Varhelyi, institutionen för stad och land

Foto: Författare där inte annat anges

Utgivningsort: Uppsala

Nyckelord: planeringsprocessen, översiktsplan, medborgardialog, medborgarinflytande, metoder för medborgardialog

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

F ö r o r d

För ett år sedan var jag i Manchester, England på en utbytestermin, av ren slump valde jag kursen, *Community Planning*, i tron om att kursen behandlade teorier om hur ett samhälle planerades. Detta stämde till viss del. Kursen handlade egentligen om hur medborgare engageras i planeringsprocessen och Community planning var en specifik metod för medborgardialog. Min nyfikenhet över hur dialogen hanteras och hur planprocessen ser ut i Sverige växte. Jag såg examensarbetet som en chans till att stilla min nyfikenhet. Jag har lärt mig otroligt mycket under arbetets gång men min nyfikenhet har dessvärre inte stillats snarare ersatts av fler frågor om den komplexa planeringsvärlden.

Jag vill tacka Ewa Jungstedt Pileståhl från Sundbybergs Stad, Sven Andersson från Nacka Kommun och Maria Severin från Stockholms Stad, utan er medverkan skulle examensarbetet inte gått att genomföra. Jag vill även tacka de andra intervjuade som ställde upp och bidrog med intressanta fakta och hjälpte mig att få klarhet i ämnet.

Jag vill även tacka min handledare, Hildegun Nilsson Varhelyi, för sitt engagemang i mitt arbete samt för många intressanta och bra diskussioner på Vurma Café. Tack till TEMA för en uppmuntrande och inspirerande skrivplats och framförallt för trevligt sällskap.

Tack till alla nära och kära som stöttat mig under arbetsprocessen och för all er korrekturläsning. Tack!

Anna Squassina

Sammanfattning

Den hållbara staden har blivit en mer angelägen fråga i och med snabbväxande städer och i frågor rörande stadsplanering debatteras det ofta hur den hållbara staden ska uppnås. Ibland får medborgarna vara med i processen och tycka till, ibland inte. Fokus i den här uppsatsen är just hur medborgarna får delta i samtalet, dvs. hur medborgardialogen gestaltar sig. Syftet med detta examensarbete är att utreda de metoder för medborgardialoger som existerar samt att undersöka metodernas för- och nackdelar.

En avgränsning är att jag har valt att undersöka medborgardialoger som förts under framställandet av översiktsplaner. Processen vid framtagandet av översiktsplaner ställer stora krav på medborgardialog då det främst handlar om att ta fram medborgarnas framtidsvisioner om kommunen

För att utreda metodernas för- och nackdelar genomfördes en kvalitativ litteraturstudie samt kvalitativa intervjuer med tre fallstudiekommuner för att redovisa de praktiska erfarenheterna från metoderna för medborgardialoger. Fallstudiekommunerna som studerades är; Sundbybergs Stad, Nacka Kommun och Stockholms Stad. Gemensamt för kommunerna är att samtliga befinner sig i framställandet, eller precis avslutat en översiktsplan.

Medborgarinflytande i planeringsprocessen kan medföra stora demokratiska vinster. Genom medborgardialog kan planprocessen legitimeras och förtroendet för samhället i stort kan öka. Medborgarinflytande i samband med översiktsplanen är en komplex fråga då det handlar om strategiska frågor som är svåra att förmedla till allmänheten. I och med den komplexa situationen uppstår det ofta konflikter i arbetet med medborgardialoger. Den främsta svårigheten är att arbetet med dialogerna inte är implicerad i den dagliga rutinen utan dialogen blir en adhoc lösning. Litteraturen som studerats är eniga om att metoderna för medborgardialoger måste utvecklas för att motverka svårigheterna och uppnå de demokratiska vinsterna.

Utfallet från litteraturstudierna och fallstudierna har resulterat i olika diagram som redovisar för de aktuella metoderna i Sverige samt vilka metoder som genomförts praktiskt bland fallstudiekommunerna. Resultatet från fallstudiekommunerna påvisar att det finns svårigheter med att diskutera metodernas för- och nackdelar då det främst är de yttre omständigheterna som avgör om resultatet av metoden blev lyckat eller ej. De mest avgörande faktorerna angående metodens utfall är; *Tidpunkten för metoderna, strukturen kring metoderna* samt *återkopplingen av metoderna*.

Abstract

The sustainable city has become a more pressing issue in the fast-growing cities and urban planners often debate how a sustainable city can be achieved. Sometimes, citizens participate in the planning process and speak up and sometimes not. The focus of this essay is precisely how citizens can participate in the process, ie. how the citizens dialogue takes shape. The purpose of this paper is to investigate the existing methods of civic dialogues and explore the methods pros and cons.

I have chosen to examine citizens' dialogues during the production of strategic master plans. The strategic master plan processes has high demands on citizenship participation as it is mainly about developing citizens' visions for the future.

Plan och bygglagen controls the citizen participation in the planning process and the law demands participation in specific orders and under specific stages to secure the degree of participation and transparency in the planning process. However, the demand of participation occurs relatively late according to PBL. This means that participation occurs when the outline is fairly fixed. This means that the law puts the citizen in a reactive role when the influence is based on only comments on the sometimes already set master plans.

Citizen participation needs a more proactive role which would mean an extended dialogue at an earlier stage. A proactive civic role is favorable for the production of a master plan due to increasing the local knowledge about the area. The Swedish legislation provides a clear framework for participations at different stages but the basic idea of influence and knowledge that is a real dialogue is lost in the PBL.

An effective citizen dialogue has many benefits among others it helps build up trust and confidence to the counties but also to the society and democracy at large. It also helps to strengthen the democratic values and promoting public health and social capital. An active and effective citizen dialogue also helps to legitimize planning process and give the process acceptance.

Citizen dialogue and influence is also important from a knowledge building perspective. The officials and the politicians need a broader knowledge foundation to improve the strategic master planning and dialogue can be a tool to achieve an improved the foundation.

A prerequisite for dialogue is to achieve maximum “profit” is that the dialogue occurs in an early stage. The early phase means the stage when the answer to the task is not fixed. Allowing citizens to gain influence at an early stage means that citizens have a proactive role and that the conflicts between different actors early can be seen. As the conflicts become more visible, they can be handled and resolved in a constructive way. An additional benefit of allowing citizen participation early on is that the solutions are tailored to the users’ needs and that the process can result in a creative solution.

However, it also exists challenges in the work of an active citizenship. It exists a dissatisfaction with public participation which is based on bad experiences from past dialogues. To the dialogues it is primarily citizens who represented a special interest who participates. An effect of this is that the relationship between the counties and with the citizen with a special interest has become infected and civic dialogue have been negative associated.

It is also difficult finding a balance between representative democracy and direct democracy, which some citizen participation means. There is an attitude among the countis that citizen participation would replace representative democracy, but one does not replace the other and that in the end, they voted the politicians make the final decisions. It is therefore important to recognize that representative democracy does not compete with the power that citizens receive through an increased role.

To the citizen dialogues it exits a traditional gender distribution where men are overrepresented and have the highest votes. The challenge is to actively work towards a more representative and equal participation in citizenship activities. The skewed distribution can be

countered by finding other forms of dialogue than, say, the traditional large meetings. The alternative arenas for dialogue activities and forums can be adapted to the selected target group.

A clear lack in the work with citizen participation is the lack of structure and organization around the management of the dialogue. Lack of communication and lack of clarity has led to great disappointment among both the counties and the citizens.

Many of the challenges are rooted in a question of attitude and a lack of structure. In the current situation occurring dialogue primarily as a “quick” solution. This leads to poor feedback which in turn leads to increased distrust among the citizens. The dialogue must be implied in the daily practice and a scheme should be established around the work to overcome the current difficulties.

The results from literature review and case studies have resulted in different graphs that present the current methods in citizen dialogues in Sweden and practice implemented methods from the case studies. And regarding the methods of the citizen dialogue there are many methods to choose from in order to involve citizen. Several of the methods are better to inform than to engage in genuine dialogue. However, no natural method is to prefer, and the purpose needs to be formulated in order to choose the “right” method. By combining the methods the citizen dialogue can be developed maximum.

To be able to investigate the methods pros and cons, I conducted a qualitative interviews with three case studies. The purpose of the case studies was to investigate the practical experience of the methods of citizens dialogues. The counties who participated in the case studies was; *Sundbybergs Stad*, *Nacka Kommun* and *Stockholm*

Stad. Common to all counties is that they all are in submission, or just finished a strategic master plan.

The first case study, Sundbyberg City took an active decision to try to increase their civic involvement in the production of the new Master Plan. Sundbybergs arranged many activities but that they had relatively low turnout. It also indicates that Sundbybergs have difficulties to reach the young people in their community. A striking finding is that Sundbyberg has mainly worked with informing the citizen instead of real dialogue sessions. It is difficult to discuss the best methods, when they are based on mainly information. Whether the information has led to the citizens of Sundbyberg feeling that they have a greater influence is difficult to see. However, a great result from the compilation is that the traditional meetings do not work from a representative point of view. The method shows a poor digestion in a homogeneous group.

In conclusion, the municipality made an effort to highlight citizen's role and visibility of this review to market itself as a community. But whether the comments led to a real effect is difficult to see. The only real conclusion is that the traditional meetings are both a bad information and the dialogue session.

The second case study, Nacka Kommun, worked after an active decision to work with little dialogue activities and justified this by explaining that there would be a complexity when discussing visionary issues. Even in Nacka, like Sundbyberg, the activities was mainly to inform rather than have a dialogue. It is also difficult in this case to discuss the methods the pros and cons but a consistency that can be deduced from Nacka is the use of the open-house method. The method is well functioning within districts with high affinity.

In conclusion, Nacka deliberately worked with few activities which has made it difficult to determine the impact of the methods. Like Sundbyberg, Nacka has focused on informing rather than to engage in genuine dialogue.

The third case study, Stockholm City had carried out most activities. This may be based in Stockholm had a larger budget and more resources, but on the other hand, they have more to reach out to. Stockholm city focused on reaching out to the younger population in Stockholm and arranges many successfully activities. The city also arrange many other activities but mostly even they, informed the citizen.

The results of the case studies implies that it is not the methods itself is inadequate, it is how the methods are carried out and during which it is performed in. In theory, such as the open house method, it is a good method to both inform and discuss the Master Plan. However, if the method used to only present a finished proposal, this method is useless in order to have a dialogue. The result of case studies shows that there are difficulties in discussing the methods pros and cons when it is primarily the external circumstances that determine the outcome of the method. The most critical factors concerning the outcome of the method are: *The timing of the methods, the structure of the methods and feedback of the methods.*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning

1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte	11
1.3 Frågeställningar	11
1.4 Metod	11
<i>Kvalitativt eller kvantitativt förhållningssätt?</i>	11
<i>Intervjuform</i>	12
1.5 Avgränsningar	13
1.6 Målgrupp	13
1.7 Disposition	13
1.8 Begreppsredogörelse	13

DEL I - TEORI

2. Översiktplanprocessen

2.1 Planprocessen - översiktsplanen	16
-------------------------------------	----

3. Vad säger lagen?

3.1 Internationella nivå	19
3.2 Nationella nivå - Plan och bygglagen	21

4. Medborgarinflytande

4.1 1970-talets brytningspunkt	23
4.2 Medborgarinflytande - en grundpelare i den hållbara utvecklingen	24
4.3 Vinster med medborgardialog	25
4.4 Utmaningar med medborgardialog	27

5. Metoder för medborgardialog

5.1 De vanligaste metoderna för medborgardialog	30
5.2 Kompletterande till metoderna för medborgardialog	34
5.3 Sammanställning av metoderna för medborgardialog	35

DEL II – FALLSTUDIERNÄ

6. Fallstudier

6.1 Sundbybergs Stad	40
<i>SCB:s medborgarundersökningen 2010</i>	42
<i>Översiktsplanprocessen</i>	43
<i>Resultatet av intervjuerna</i>	44
<i>Erfarenheter av dialogmetoderna</i>	46
<i>Slutsats</i>	47
6.2 Nacka Kommun	48
<i>SCB:s medborgarundersökningen 2010</i>	49
<i>Översiktsplanprocessen</i>	50
<i>Resultatet av intervjuerna</i>	50
<i>Erfarenheter av dialogmetoderna</i>	52
<i>Slutsats</i>	52
6.3 Stockholms Stad	53
<i>SCB:s medborgarundersökningen 2009</i>	54
<i>Översiktsplanprocessen</i>	55
<i>Resultatet av intervjuerna</i>	55
<i>Erfarenheter av dialogmetoderna</i>	57
<i>Slutsats</i>	59
6.4 Sammanfattande slutsats	59

DEL III – DISKUSSIONEN

7. Diskussion

7.1 Diskussion om arbetet	62
<i>En fråga om makt</i>	63
7.2 Metoddiskussion	64
<i>Litteraturundersökningen</i>	64
<i>Intervjumetoden</i>	64
<i>Urvalet</i>	64
7.3 Vad har jag lär mig?	65

8. Källförteckning

8.1 Tryckta källor	66
8.2 Elektroniska källor	67
8.3 Muntliga källor	69

9. Bilagor

Bilaga 1 – Intervjuformulär	70
Bilaga 2 – Intervjuer från fallstudierna	71
Bilaga 3 – Intervjuer med nyckelpersoner	79
Bilaga 4 – intervjuer med kommuner med erfarenhet av medborgardialoger	87

1 . I N L E D N I N G

Hur involveras medborgare i stadsplaneringen? Det är en ytterst aktuell fråga som diskuteras i olika sammanhang. Efter att ha studerat en kurs i *Community planning*, vid Manchester University i Storbritannien, under min utbytestermin blev jag medveten om hur viktigt det är att få med allmänheten i planeringsprocessen av en kommun. Kursen redovisade en metod för hur medborgare kan delta vid planeringen av olika verksamheter i en kommun. I direkt anslutning till kursen funderade jag över hur medborgarinflytandet hanteras i Sverige. Hur hanterar kommunerna frågor som rör detaljplanering och översiktsplanering och har medborgarna något inflytande under processen? Om de har inflytande; hur gestaltar det sig i så fall? Frågan om medborgarinflytande i planeringen av en kommun anser jag är en nyckelfråga för att utveckla och gynna en hållbar stadsplanering. Om medborgarna är med redan från start kan planprocessen både legitimeras och bidra till en delaktighet som ger ett ökat demokratiskt samhälle.

1.1 Bakgrund

I frågor rörande stadsplanering debatteras det ofta hur ett hållbart samhälle ska uppnås. Ibland får medborgarna vara med i processen och tycka till, ibland inte. Fokus i den här uppsatsen är just hur medborgarna får delta i samtalet, dvs. hur medborgardialogen gestaltar sig. Den offentliga miljön är en gemensam angelägenhet och planeringen i kommunen bör anpassas därefter så att de berörda får en möjlighet att delta och får en större insyn i processen.

Idag sker oftast medborgardialogerna på en arena där tjänstemän och politiker känner sig på hemmaplan och därmed trygga, vilket kan medföra en osäkerhet för medborgaren, som inte känner till spel-reglerna. Till medborgardialogerna dyker oftast redan insatta

medborgare upp och dialogen utvecklas inte nämnvärt förutom de åsikter som kommer fram från en begränsad del av kommunens befolkning. Vilka metoder finns det då som skapar dialoger som har en bredare förankring hos befolkningen i kommunen?

Sedan 1970-talet har valdeltagandet både i riksdagsvalet och i kommunvalet minskat. Det synes som om det är framför allt de socio-ekonomiska förhållandena som avgör valdeltagandet eftersom medelklassen är fortsatt aktiv medan de lägre socioekonomiska gruppernas engagemang minskar. De politiska partierna förlorar medlemmar och allt färre engagerar sig aktivt och det finns även ett utbrett politikerförakt hos folk i allmänhet. Situationen är komplex och de kommunpolitiska uppdragen ställer höga krav på de förtroendevalda (Sveriges kommuner och landsting, 2009).

Trots det allt lägre valdeltagandet vill folk i allmänhet diskutera politik och viktiga samhällsfrågor men det sker på andra arenor än i politiska partier som i vanliga vardagssituationer. Det finns således ett intresse och engagemang för viktiga samhällsfrågor hos befolkningen (Sveriges kommuner och landsting, 2008).

Ovanstående fakta tyder på att medborgardialogerna bör stärkas och nya former och arenor för medborgarnas engagemang bör utvecklas. Den eftersträlvade dialogen skulle öka förtroendet mellan medborgare och tjänstemän och även stärka kunskapsutväxlingen mellan de två parterna. Med en stark dialog och nyvunna kunskaper kan de förtroendevalda och tjänstemän planera mer i samklang med medborgaren, vilket leder till en stärkt samhällsplanering. Det blir också allt vanligare att landskapsarkitekter får arbete som tjänstemän i kommunerna.

Därför är det av vikt att blivande landskapsarkitekter utvecklar färdigheter och kunskaper om planeringsprocesser och medborgardialoger.

Forskningen beskriver hur viktig dialogen är och de positiva effekterna dialogen har på den framtida stadsutvecklingen (Khakee, 1999; Wikforss, 1984; Boverket, 1998). Det har på senare år publicerats ett flertal handböcker i hur man utför olika typer av medborgardialoger men trots det håller många kommuner fast vid traditionella stormöten. Det finns alltså ett stort gap mellan teori och praktik avseende medborgardialog.

Vilka metoder används i kommunerna idag och vilka erfarenheter har kommunerna av dessa? Vad berättar teorierna om de olika metoderna för medborgardialog och hur ser problematiken runt dessa ut?

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka olika metoder av medborgardialoger för att därefter redogöra för metodernas för- och nackdelar.

Jag har valt att studera de medborgardialoger som förts under framställandet av översiktsplaner. Processen vid framtagandet av översiktsplaner ställer stora krav på medborgardialog då det främst handlar om att ta fram medborgarnas framtidsvisioner om kommunen. Denna process är särskilt intressant avseende medborgardeltagandet.

1.3 Frågeställningar

- » Vilka metoder för medborgardialog finns det?
- » Vilka metoder tillämpas praktiskt i de studerade kommunerna i samband med översiktsplanen?
- » Vilka är metodernas för- och nackdelar?
- » Vilka metoder är mest lämpade för framställandet av en översiktsplan?

1.4 Metod

Kvalitativt eller kvantitativt förhållningssätt?

En frågeställning kan antingen angripas genom ett kvantitativt eller genom ett kvalitativt förhållningssätt. Den kvantitativa metoden karakteriseras av siffror och tabeller och fokuserar på att rangordna svar för att sedan väga svaren mot varandra i tabeller och procentsatser. I kvantitativa metoder används svaren som variabler som kan rationaliseras. Den kvalitativa metoden analyserar mönster som kan förekomma genom att evaluera människors egenskaper och relationen mellan dessa. Metoden fokuserar på att undersöka erfarenheter och reaktioner hos människor och ser egenskaperna och erfarenheterna som variabler. Kvalitativa intervjuer karakteriseras av raka och enkla frågor med komplexa och innehållsrika svar (Trost, 2005).

Rapportens syfte är att undersöka medborgardialogernas för- och nackdelar samt att se vilka metoder som tillämpas praktiskt i kommunerna. För att utreda metodernas för- och nackdelar är det viktigt att återge praktikernas syn på metoderna och deras upplevelse samt erfarenheter av dessa.

Det är åsikterna och uppfattningarna som ska tolkas och analyseras, därav har jag valt att angripa problemet med en kvalitativ metod.

Till rapportens första del, har en kvalitativ litteraturstudie gjorts på ämnet. Jag har fokuserat på svensk litteratur ifrån 1970 talet och fram till 2011 med betoning på 2000 och framåt. Materialet är främst taget ifrån rapporter som har publicerats från myndigheter, för att understryka materialets validitet. För att komplettera litteratursökningen gjordes kvalitativa intervjuer med nyckelpersoner som förekommit i litteraturen för att uppdatera och fullständiga informationen.

Intervjuform

Rapportens andra del utgörs av kommunfallstudierna som bygger på semistrukturerade intervjuer. Den kvalitativa metoden fokuserar på att undersöka individens uppfattningar och tolkningar därmed är intervjun ett viktigt verktyg (Trost, 2005). En semistrukturerad intervju innebär mer frihet och större öppenhet i svaren än en strukturerad intervju. Den semistrukturerade metoden tillåter de intervjuade att röra sig fritt och i sin tur dela med sig av relevant kunskapen enligt de intervjuade (Lantz, 2007). Jag har använt mig av ett standardiserat frågeformulär (se bilaga 2) som har haft en vägledande funktion och som har varit ett stöd till diskussion. Den intervjuade valde riktning på intervjun vilket ledde till att frågeformuläret inte följdes exakt. Jag upplever att detta var en bra metod då de intervjuade lyckades förmedla sin erfarenheter på ett avslappnat sätt. Genom den semi-strukturerade intervjun fick jag ytterligare information och kunskap om relevanta upplevelser som inte berörts i frågeformuläret.

Bandade intervjuer har sina för- och nackdelar. Till dess fördelar hör intervjuerna kan lyssnas på igen och eventuell information kan kompletteras. Till dess nackdelar hör att intervjuaren kan mista sin skärpa i att avläsa intervjupersonen och stora detaljer så som gester och uttryck kan gå förlorade. Många intervjuade upplever att bandade intervjuer blir besvärliga och att de känner sig hämmade i sina svar (Trost, 2005). Jag valde att anteckna ner mina intervjuer och att inte banda dem för att skapa en så fri intervjumiljö som möjligt. För att motverka eventuella missar i mina anteckningar skickades intervjun för korrekturläsning till den intervjuade. Intervjuerna har skett på de intervjuades hemmaplan för att skapa en personlig miljö där den intervjuade känner sig trygg och säker.

I en kvalitativ studie bör urvalet helst vara av ett heterogent slag (Trost, 2005). Jag valde ut tre fallstudiekommuner genom tre kriterier;

- » Att de var i en pågående översiktsplansprocess eller nyligen avslutat en översiktsplan
- » Att kommunerna varierade i storlek
- » Att kommunerna hade olika stadsbyggnadsförutsättningar

Jag valde dessa kriterier för att få en variation av kommuner samt för att undersöka hur arbetet med medborgardialog i olika stora kommuner växlade.

När jag har undersökt medborgarmetoder ute i kommunerna har jag fokuserat på vilka metoder de använder för att nå *allmänheten*. Mitt fokus har således inte legat på dialogstillfällen med organisationer som exempelvis Naturskyddsföreningen, PRO eller Länsstyrelsen. Jag är väl medveten om att även dessa är medborgare i kommunen och att deras inflytande är lika viktigt.

1.5 Avgränsning

För att undersöka hur medborgardialogsmetoder tillämpas praktiskt ute på kommunerna har jag valt att studera tre fall från olika kommuner. Kommunerna som har studerats ligger inom Stockholms län för att tidsmässigt hinna intervju och undersöka kommunernas metoder. En avgränsning är att jag har valt att undersöka de medborgardialoger som förts under framställandet av översiktsplaner.

Jag har valt att studera de medborgardialogmetoder som är aktuella i dagsläget i Sverige, självklart finns det internationell forskning som har utvecklat eller upfunnit nya metoder. Jag anser att det är högst relevant att studera de internationella metoderna men tyvärr fanns det begränsningsmässigt inget utrymme för detta. En annan orsak till att jag valt att inte studera internationella metoder är för att de blir svårapplicerade på fallstudierna då de inte används i Sverige. Men jag anser att de självklart kan användas som inspiration och som syfte till att utveckla de befintliga metoderna.

1.6 Målgrupp

Rapporten vänder sig till yrkeskåren landskapsarkitekter men även till verksamma planerare, tjänstemän och politiker i kommuner. Jag vänder mig även till de berörda kommunerna som tas upp i rapporten samt till vidare forskning inom ämnet.

1.7 Disposition

Rapporten är indelad i tre huvudkapitel, det första kapitlet behandlar resultatet från litteraturstudien och beskriver huvudbegreppen inom medborgardialog. Kapitlet avslutas med en sammanställning av olika former av medborgardialogsmetoder. Kapitel två behandlar fallstudierna och utfallet av de kvalitativa intervjuerna med kommunerna. Det avslutande kapitlet beskriver sambandet mellan teorin och fallstudierna och avslutas med en diskussion.

1.8 Begreppsredogörelse

Plan och Bygglagen

Kommer härmed hänvisas med förkortningen PBL i arbetet. PBL reglerar all fysisk planering och byggande i Sverige. Enligt PBL ansvarar kommunen för planläggningen inom kommunens område. År 2010 beslutade regeringen om en ny PBL som träder i kraft år 2011 (Nationalencyklopedin, 2011).

Medborgare

Medborgare eller medborgarskap definieras som ett medlemskap i ett eller flera samhällen. Begreppet medborgarskap innefattar även att alla medborgare oberoende deras sociala status är lika inför samhällets lagar (Boverket, 1998).

Tjänsteman

Definitionen av tjänsteman innebär att en person är anställd för att utföra arbetsuppgifter (Nationalencyklopedin, 2011). I rapporten när termen tjänsteman tas upp avses en person som är anställd i kommunen.

Medborgardialog

Suzanne de Laval definierar medborgardialog i sin bok, *Samråd och dialog* (1999), som;

”Dialog är ett ömsesidigt utbyte av erfarenheter, idéer och åsikter mellan två eller flera parter, ett samtal. Dialog är tvåvägskommunikation eller flervägs-kommunikation.”

(de laval,1999, sid. 5)

Författaren menar även att en dialog är nödvändig om ett reellt medborgarinflytande ska uppnås (De Laval, 1999). Sveriges kommuner och Landsting (2009) skriver i sin rapport, *11 tankar om medborgardialog*, att begreppet medborgardialog är bredare än bara en dialog mellan två eller fler parter. Dialogen utgör grunden för ett kunskapsutbyte och möjligheterna med att se kunskaperna som tillgångar för den framtida planeringen (Sveriges kommuner och Landsting, 2009).

Dialogen grundar sig i tanken på ett samtal mellan två jämlika parter som delar med sig av sina kunskaper samt gemensamt förstår varandras synsätt och ståndpunkt (Byggeforskningsrådet, 2000). Dialogen ska dock inte förväxlas med debatt och diskussion, utan dialogen grundar sig i att man tänker tillsammans och förhoppningsvis vidare fattar ett gemensamt beslut (Eliasson B, & Adelly B, 2007).

Medborgarinflytande

Medborgarinflytande innebär enligt Byggeforskningsrådet (2000) att låta medborgarens vilja påverka beslut samt att valda politiker och tjänstemän ska lyssna på medborgarnas åsikter.

Medborgarinflytande definieras av Byggeforskningsrådet (2000) som:

- » Att i besluten konsultera medborgaren och låta medborgares vilja slå igenom
- » Att politikerna lyssnar på medborgarna
- » Att öka kunskapen och bredda underlaget till besluten
- » Att utveckla dialogen mellan parterna

Medborgardeltagande

Medborgardeltagande karakteriseras av en handling eller försök till handling från medborgarens sida. Deltagande kan innebära att man till exempel går till stormöten. Medborgardeltagande innebär dock inte medborgarinflytande i sig och ett deltagande kan ske utan att ett faktiskt inflytande kan påvisas (Byggeforskningsrådet, 2000).

Detta kapitel behandlar den teoretiska bakgrunden till medborgarinflytande och de olika metoderna för medborgardialog. Kapitlet inleds med en överblick över översiktsplansprocessen olika skeden och fortsätter med de aktuella konventionerna och lagarna, både internationella och nationella, som berör medborgarinflytande. Kopplat till detta kommer texten att diskutera lagarnas inverkan och krav på medborgarinflytandet som ställs på kommunerna. Därefter redovisas en teoretisk bakgrund till medborgardialog och inflytande för att sedan gå vidare till att presentera de olika metoderna för medborgardialog. Del I avslutas med en diskussion om dialogerna där för- och nackdelar tas upp.

DEL 1

2 . ÖVERSIKTSPLANPROCESSEN

2.1 Planprocessen - Översiktsplanen

Då denna rapport avser att behandla metoder för medborgardialog under framställandet av översiktsplaner kommer rapporten endast att beskriva översiktsplansprocessen. Översiktsplanen är inte den enda instansen som ger rätt till inflytande och insyn, utan det finns även andra processer under planeringen som erbjuder inflytande. Detaljplaner är ett exempel där det finns möjligheter till deltagande från medborgare och där inflytandet regleras av den svenska lagstiftningen.

Enlig den Svenska lagstiftningen (PBL Kap 3 § 4) måste varje kommun ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunens yta. Även om översiktsplanen är reglerad av lagen är den inte juridiskt bindande utan har en vägledande funktion. Planen beskriver grundragen om vad kommunen avser att göra med sina mark- och vattenområden samt kommunens syn på utvecklingen av den byggda miljön och hur riksintressena ska tillgodoses. Översiktsplanen har tre distinkta roller. Den första är att översiktsplanen ska agera som en vision för kommunens framtida utveckling. Den andra är att den ska verka som vägledning för fattade beslut och slutligen ska planen vara ett instrument för dialogen mellan kommunen, staten och de allmänna intressena (Engström, 1996).

Översiktsplanen ligger till grund för detaljplaner och andra beslut rörande mark - och vattenanvändningen i kommunen. För att översiktsplanen ska ha den betydande roll som avsetts förutsätts det att planen är aktuell och den måste därför prövas minst en gång per mandatperiod (Engström, 1996).

Det finns vissa skeden som måste genomgå vid framställandet av en översiktsplan, där vissa moment är reglerade av plan och bygglagen. Framställandet inleds med det så kallade *programskedet*, där målsättningar och riktlinjer för planen fastställs. Översiktsplanen måste, som tidigare nämnts, aktualiseras minst en gång per mandatperiod och i sådant fall kallas programskedet för *aktualiseringsskede*. Vid aktualiseringsskedet ses planen över och revideras eventuellt. Programskedet är inte reglerat av Plan och bygg lagen (Boverkets hemsida, 2011). I Boverkets bok, *Boken om översiktsplan Del II*, skriver författaren Engström (1996) att programskedet bör karakteriseras av öppenhet och insyn samt av ett starkt medborgarinflytande. Genom ett starkt medborgarinflytande i den tidiga processen kan besluten bli förankrade och legitima.

Efter programskedet har ett förslag på ny översiktsplan eller ändring av gällande översiktsplan utarbetats. Detta material blir grunden till nästa skede, *samrådet*. Vid samrådet presenterar kommunen och eventuella exploatörer innebörden av den nya planen och de berörda parterna ges möjlighet att lämna sina synpunkter skriftligen. Det är endast de skriftliga kommentarerna som inte har blivit tillgodosedda av kommunen som har rätt att överklaga planen efter att den blivit antagen. Samrådet regleras i plan och bygglagen genom ett antal paragrafer, bland annat:

”När förslag till översiktsplan eller till ändring av planen upprättas, skall kommunen samråda med länsstyrelsen samt regionplaneorgan och kommuner som berörs av förslaget. De myndigheter samt de sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget skall beredas tillfälle till samråd”

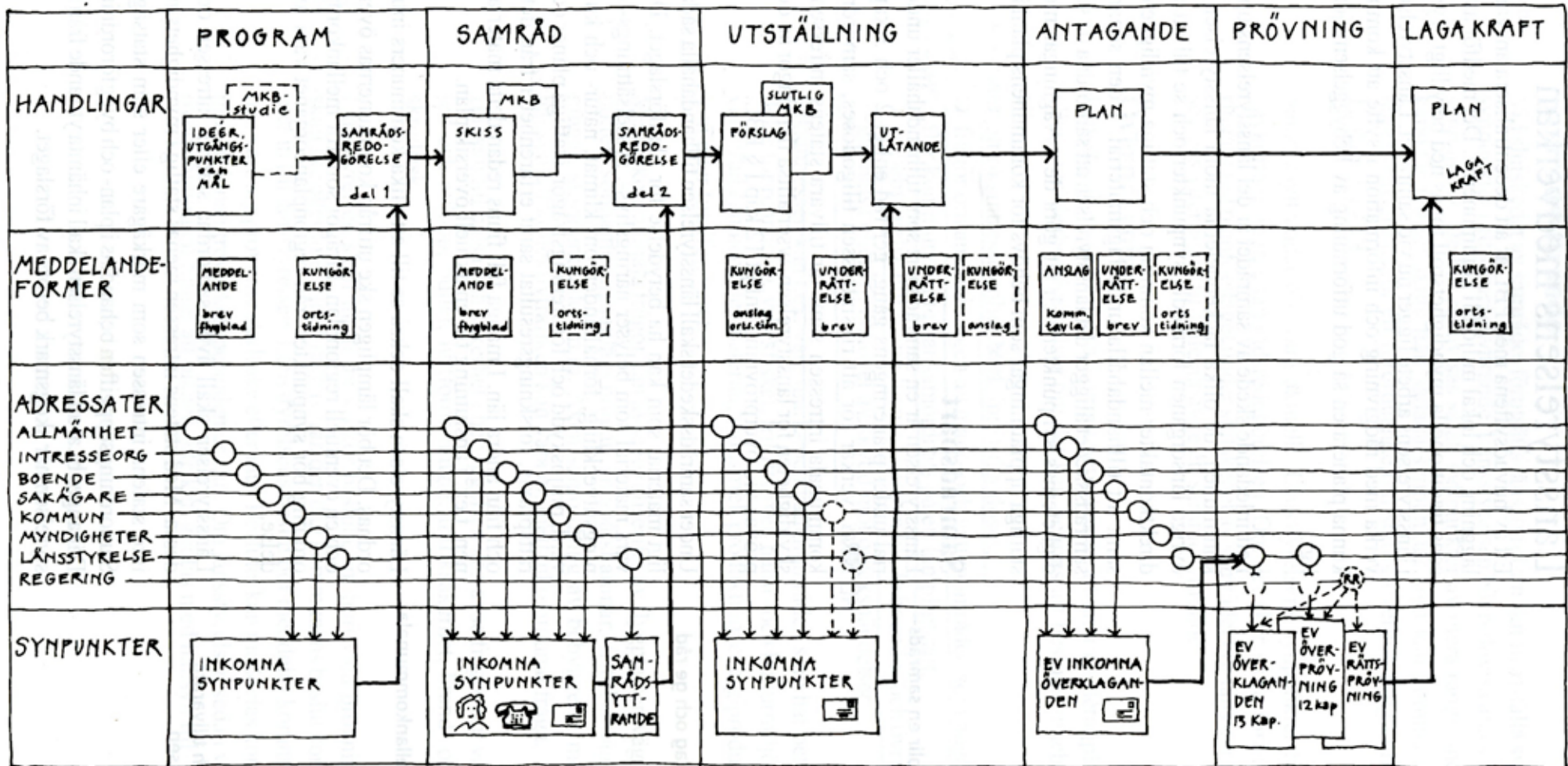

Fig. 1 beskriver ett vanligt planförfarande vid framställandet av en översiktsplan (Boverket, 1996, sid 35).

Grunden till samrådet är att föra en dialog med alla inblandande och utbyta kunskaper och idéer, det är därför viktigt att föra en öppen dialog och se samrådet som en kreativ process. Samrådet är den första möjligheten till insyn och påverkan enligt lagen (Engström, 1996).

Efter samrådet och eventuella ändringar övergår översiktsplanen till ett *utställningsskede*. Förslag till översiktsplanen ska ställas ut minst i två månader (reglerat av lagen enl. 4 kap. 6 § PBL) och den som vill lämna synpunkter eller förslag ska göra det skriftligt under utställningsperioden. Förslaget till översiktsplanen måste vara tillgängligt för allmänheten både fysiskt genom t.ex. utställning på bibliotek eller annan offentlig plats.

Innehållet i planen ska även vara tillgängligt genom förståelig text. En undersökning genomfördes år 1993 där 254 översiktsplaner studerades efter hur tillgänglig plantexten var. Undersökningen delade in förståelsen av planen i fem kategorier där kategori ett var svårast att förstå, och kategori fem representerade en lättförståelig text. Resultatet visar att endast elva procent var lättförståeliga och hela femtiosju procent föll in under kategori ett och två. Att kunna förstå översiktsplanen är ett viktigt kriterium och är en av grunderna i paragrafen om utställning (Khakee, 1999). Efter utställningsperioden sammanställs alla synpunkter i en utställnings-redogörelse där kommunen svarat på inkomna kommentarer. En ny utställning måste annonseras om översiktsplanen ändras väsentligt (Engström, 1996).

Översiktsplanen antas slutligen av kommunfullmäktige. När kommunfullmäktige antagit planen och eventuella överklagan hanterats har planen vunnit *laga kraft*. Efter detta ska alla handlingar utan fördröjning skickas till Boverket, länsstyrelsen, regionplaneorgan och berörda kommuner (Engström, 1996).

Sammanfattningsvis reglerar plan och bygglagen stora delar av översiktsplanprocessen (samrådet, utställningsskedet och antagandet) och det ges möjlighet via lagen till inflytande och delaktighet vid samrådet och vid utställningen. Översiktsplanen kan överklagas, men den överklagan som kommer in får i huvudsak endast grunda sig i brister hos den formella hanteringen samt att det är bara de som lämnat skriftliga kommentarer vid samrådet eller vid utställningen som har rätt till att överklaga. All överklagan prövas sedan av länsstyrelsen. Överklagantiden påbörjas tre veckor efter att antagandet anslås i kommunen (Engström, 1996).

3. VAD SÄGER LAGEN?

3.1 Internationella nivån

De studerade internationella dokumenten är alla överens om att medborgaren ska vara aktiv i de beslut som berör samhället och miljön, det är en mänsklig rättighet och stommen i demokratin. Agenda 21 handlar om att arbeta mot ett hållbart samhälle ur det ekonomiska, ekologiska och sociala perspektivet och en grundtanke i både Agenda 21 och Riodeklarationen är att önskvärda förändringar ska bygga på delaktighet och ett starkt inflytande från det lokala samhällets medborgare (Boverket, 1998). Riodeklarationen och Agenda 21 nämner förvisso medborgarinflytande som en grundpelare men det är bara Habitat som ställer specifika krav och beskriver ett uttalat behov om att medborgaren ska vara med i själva planprocessen.

Agenda 21

”Med viktiga samhällsgrupper menas i detta sammanhang grupperingar utanför den offentliga sektorn. Enskilda individer, grupper och organisationer bör få delta i utarbetandet av miljökonsekvensbedömningar, få information och bli delaktiga i besluten, särskilt när det gäller beslut som kan påverka de samhällen där de lever och arbetar.”

(Agenda 21 kap 23)

Riodeklarationen:

”Princip 10

Miljöfrågor hanteras bäst när alla berörda medborgare deltar på lämplig nivå. ...och de ska ges möjlighet att delta i beslutsprocessen. Stater ska underlätta och uppmuntra folkligt medvetande och deltagande genom att se till att information finns lätt åtkomlig...”

(Riodeklarationen, 1992)

Habitat

”...based on a continuing dialogue among all actors involved in urban development...”
(Kap C sektor 45 (h))

”Encourage public participation in assessing real user needs, especially gender needs, as an integrated action of the planning and design process...”

(Kap D sektor 90 (b))

ELC –Europeiska Landskapskonventionen

År 2000 fastställdes den europeiska landskapskonventionen som innehåller åtgärder för att främja och belysa landskapets roll i framtidens utveckling. Konventionens främsta syfte är att förbättra förvaltningen, skyddet och planeringen av det europeiska landskapet. År 2008 skrev Sveriges regering under landskapskonventionen. Konventionen är inte juridiskt bindande utan ett land behöver ratificera konventionen för att denne ska uppnå lagstatus. Ratificering innebär att konventionens avsikter arbetas in i Sveriges nationella lagstiftning och politik. År 2011 ratificerade Sveriges regering konventionen och den träder i kraft i maj 2011. Konventionens intentioner kan kort sammanfattas i fem punkter:

- » Att i lagstiftningen belysa landskapets roll
- » Att öka kunskapen och medvetenheten om landskapet hos det civila samhället, hos privata organisationer och hos offentliga myndigheter
- » Att i landskapsbeslutsprocesser främja den regionala och lokala delaktigheten
- » Att skapa en hållbar förvaltning av landskapets värden
- » Att inom Europa utbyta kunskap och erfarenheter om frågor som behandlar landskapet

(Riksantikvarieämbetet, 2011)

Ett pilotprojekt genomfördes i Sävånslandskap där man undersökte hur man inkorporerade landskapskonventionen i planeringen av landskapet. Enligt landskapskonventionen är medborgardialogen ett viktigt verktyg i planeringen och man använde därför dialogen med medborgare som en metod i projektet. Projektgruppen kallade till sammanlagt fyra möten med olika teman och olika medverkande. Nilsson (2009) menar att om kommunerna endast följer de minimum krav som ställs på inflytande och delaktighet från plan och bygglagen räcker detta inte till för att uppnå konventionens syfte. Arbetet med medborgardialoger måste fortsätta att utvecklas (Nilsson, 2009).

“Vi kan med erfarenhet från vårt arbete stödja kommunerna i deras skyldighet att öka medborgarens möjligheter att göra sin röst hörd i samhällsplaneringen enligt de intentioner som finns i Landskapskonventionerna som ett led i demokratiutvecklingen.”

(Nilsson, 2009 sid. 54)

I rapportens slutdiskussion berättar författaren att pilotprojektet vunnit stora kunskaper inom medborgardialog och dessa kunskaper kan vara stödjade för kommunerna i arbetet mot att uppnå konventionens syfte.

3.2 Nationella nivån - Plan och Bygglagen

Den svenska lagstiftningen kontrollerar det kommunala planmonopolet genom ett antal paragrafer. Den lagen som framförallt berör planmonopolet och stadsutvecklingen är plan och bygglagen. I PBL klargörs att kommunerna ska ha en aktuell översiktsplan som åskådliggör kommunens planer för all mark- och vattenanvändning på kommunal mark. Dock är översiktsplanen inte bindande utan har funktionen av ett vägledande dokument för exempelvis de juridiskt bindande detaljplanerna (Byggforskningsrådet, 2000).

År 1987, efter 20 års utredningar, reviderades PBL gravt. Bakgrunden till de anseliga omstruktureringarna var att det skedde en upptrappning i konflikter gällande markanvändningen inom kommunerna. Syftet med ändringarna i PBL - 87 var att demokratisera planprocessen och för att uppnå detta ställdes ett ökat krav på medborgarinflytande (Byggforskningsrådet, 2000). Enligt Henecke & Khan (2002) innebar lagändringarna främst att efterhandskontrollen från staten minskade och kommuner gavs större frihet att planera den lokala markanvändningens utformning. De menar att medborgarinflytandet skulle ersätta den tidigare statliga kontrollen av kvalitet och att det nya deltagande skulle garantera en god standard gällande planbesluten. Detta gav som följd att kommunerna skulle bevaka och tillgodose de enskildas intressen i en rimlig omfattning. Författarna fortsätter att berätta att ett huvudsyfte med ändringarna var att legitimera och uppnå en acceptans för de fattade planbesluten (Henecke & Khan, 2002).

Sedan 1987 har successiva men små revideringar gjorts i PBL (exempelvis revideringen 2010) i syfte att främja arbetet mot ett hållbart samhälle men grundtankarna från 1987 är de samma. Lagen berör medborgarinflytande genom bland annat dessa paragrafer:

”När kommunen upprättar ett förslag till översiktsplan eller ändring i planen ska kommunen samråda med länsstyrelsen samt med de berörda kommuner, regionplaneorgan och kommunala organ i övrigt som har ansvar för regionalt tillväxtarbete och transportinfrastrukturplanering. Kommunen ska också ge kommunens medlemmar, de andra myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget tillfälle att delta i samrådet.”

(4 kap. 3 § PBL)

I PBL finns det även utrymme till att kommentera översiktsplanen:

”Innan översiktsplanen eller en ändring av den antas, skall kommunen ställa ut planförslaget under minst två månader. Den som vill lämna synpunkter på förslaget skall göra detta skriftligen under utställningstiden.”

(4 kap. 6 § PBL)

Lagen ger viss vägledning i hur arbetet med medborgardeltagande ska gestalta sig och under vilka former det kan ske. Främst behandlar lagen dock konsultation och information, det nämns inget om någon form av dialog. Medborgarinflytandet befinner sig på en grundnivå då lagen inte ger utrymme för medborgare att initiera planläggning eller delta i någon form av beslutsfattning (Boverket, 1998).

I PBL kommer deltagandet in relativt sent i processen (det vill säga först vid samrådet eller vid utställningen) då översiktsplanen är tämligen fastställd. Deltagandet regleras genom att lagen nämner att enskilda har rätt till att ge synpunkter under samrådet och under utställningen. Men under samrådet är besluten om inriktning till översiktsplan redan tagna. I och med detta sätter lagen medborgaren i en reaktiv roll då inflytandet baseras på endast synpunkter på ibland redan fastställda dokument (Henecke & Khan, 2002). Svensken är i allmänhet en "protestmedborgare" (Sveriges kommuner och Landsting, 2009) och lagstiftningen understyrker protesttendensen i och med att synpunkterna hanteras som en reaktion på ett dokument. Boverket (1998) efterlyser i sin rapport *Vem bestämmer? Om medborgarinflytande och kommunal planering*, en mer proaktiv roll för medborgaren vilket skulle innebära en utvidgad dialog i ett tidigare skede. En proaktiv medborgarroll är gynnsam för framställandet av en översiktsplan menar Henecke & Khan (2002) då den bidrar med fördjupad kunskap om närområdet som politikerna nödvändigtvis inte har.

Sammanfattningsvis finns det många lagar, nationella och internationella, som stödjer och vill främja medborgarinflytandet i planeringsprocessen. Den svenska lagstiftningen ger ett tydligt ramverk för inflytande i olika skeden men grundidén om inflytande och kunskapsutbyte som är en verklig dialog förloras i PBL. I och med att landskapskonventionen träder i kraft i maj kommer det ställas högre krav på kommunerna på att inkludera medborgarna i planprocessen. Men har kommunerna verktygen till ett verkligt medborgarinflytande för att uppnå konventionens intentioner?

4 . MEDBORGARINFLYTANDE

4.1 1970- talets brytningspunkt

Under 1970-talet uppmärksammades medborgarens bristande roll i planeringsprocessen och debatter om samhälls - och stadsbyggnad blossade upp i media. 1970- talets stadsplanering hade resulterat i kommersialiserade stadskärnor och mastodontbyggen med liten hänsyn till medborgarna åsikter (Khakee, 1999). Som ett svar på debatten lade Bostadsdepartementet fram ändringsförslag till den dåvarande PBL, som innebar ökad insyn och deltagande i planeringen. Parallellt med arbetet utvecklades forskningen inom medborgardeltagande och forskarna började undersöka olika metoder för medborgarinflytande och dess syfte och framgång. Slutsatsen från forskningen på 1970-talet var att dialogerna eller deltagandet inte får bli en engångsföreteelse utan måste följas upp och återkopplas för att skapa ett långvarigt förtroende (Wikforss, 1984). Denna slutsats är även högst aktuell i dagens situation. Abdul Khakee (1999) beskriver i sin artikel för *Demokratiutredningen*, att orsaken till att försöken på 1970-talet till största del misslyckades var för att de försökte legitimera redan framtagna och fattade beslut. Detta ledde således till att dialogerna förblev engångsföreteelser och att en misstro till politikerna och samhället växte bland medborgarna (Khakee, 1999).

Som en reaktion till oroligheterna under 1970-talet reviderades PBL, som tidigare nämnts, radikalt. Ett av huvudsyftet i den nya PBL - 87 var att öka medborgarens rätt till insyn och inflytande under planeringsprocessen. Förändringarna i PBL medförde att kommunerna fick mer ansvar och statens kontroll decentraliserades. Den tidigare statliga kvalitetskontrollen ersattes och skulle fastställas av medborgare via deltagande. För att säkra deltagandet beslutades vissa procedurer i PBL (se kapitel om översiktsplanprocessen) där medborgarna hade rätt till synpunkter och insyn (Henecke & Khan, 2002). Som tidigare nämnts har det tillkommit konventioner som uppmanar medborgardeltagande i planeringsprocessen och diskussionen kring medborgarnas innerbörd för den hållbara utvecklingen har börjats uppmärksammas allt mer. Vad har då medborgarinflytandet för betydelse för den hållbara planeringsprocessen?

4.2 Medborgarinflytande en grundpelare i den hållbara utvecklingen

Hållbar stadsplanering har blivit allt mer angelägen och väsentlig i och med snabbväxande städer och dessas tillhörande miljöproblem. Christina Rådelius (2010) skriver i sin krönika *Inga hållbara städer utan medborgarinflytande*, att uppbyggandet av ett hållbart samhälle kräver ett reellt inflytande, inte som dagens process då medborgarna oftast får ge synpunkter på ett redan formulerat förslag. Rådelius fortsätter att förklara att kunskapsutbytet mellan medborgarna och politikerna är vinsten med inflytandet. Politikerna får djupare kunskaper om det lokala området med dess svårigheter och medborgarna får djupare kunskaper om fakta som exempelvis hur man kan leva klimatsmart. Medborgarinflytande är även viktigt för den hållbara utvecklingen i samband med aspekterna demokrati och det sociala kapitalet. Boverket (1998) skriver i sin bok, *Vem bestämmer? om medborgarinflytande och kommunal planering*, att de främsta vinsterna i samband med hållbar utveckling är de demokratiska och socialekonomiska vinsterna. Författarna menar även att det sociala kapitalet förbättras genom att inflytande bidrar till samhällsengagemang och stärker det lokala ansvarstagandet. Medborgarinflytande agerar positivt från två ändar och stärker politikerna med beslutskunskap och individen med fördjupad samhällskunskap och självförtroende, båda viktigt i arbetet mot en hållbarare framtid (Boverket, 1998).

Allt större krav ställs på stadsplaneringen då aspekterna kring miljö och exploatering har blivit hårdare reglerat i och med antagna konventioner. Den redan komplexa processen kan antas bli mer komplex i framtiden då allt fler infallsvinklar bör tas med i planeringen än tidigare. I och med att spelreglerna för planeringsprocessen har förändrats så kan det antas att fler intressekonflikter kommer att uppstå mellan olika aktörer. Det är därför viktigt att föra en dialog med alla berörda aktörer för att minimera konflikter och öka förståelsen för en hållbarplanering (Lindgren, 2004).

”Social sammanhållning och delaktighet är en grundförutsättning för hållbar utveckling”
(Regeringskansliet, 2004)

4.3 Vinster med medborgardialog

Rapporten, *11 tankar om medborgardialog*, från Sveriges kommuner och landsting (2009) menar att en fungerande dialog mellan kommunerna och medborgarna hjälper till att bygga upp förtroendet och tilliten mellan parterna men även till samhället och demokratin i stort. Genom att få utöva inflytande växer känslan av att man bestämmer över sin egen livssituation. Känslan av eget bestämmande hjälper till att stärka de demokratiska värderingarna och att främja folkhälsan och det sociala kapitalet (Lindholm & Moritz, 2007).

En aktiv och fungerande medborgardialog hjälper även till att legitimera planeringsbesluten och ge dem acceptans. Abdul Khakee (1999) skriver i demokratiutredningen att:

”direkt deltagande i planeringsprocessen har både egenvärde och symbolvärde ... Beslut som fattas utan att allmänheten beretts möjligheter att medverka har svårt att bli allmänt accepterade”

(Khakee, 1999, sid 213)

Det finns ett högt tryck på en effektivare planprocess från framförallt byggindustrin och ett av de främsta argumenten mot en aktiv medborgardialog är att dialogen försämrar effektiviteten och är enormt resurs- och tidskrävande. Khakee (1999) menar dock att en förhöjd acceptans och legitimitet kan leda till att den totala planeringsprocessen blir effektivare i slutändan. Lena Langlet ¹,

¹ Lena Langlet, Projektledare för projektet Medborgardialog, Sveriges Kommuner och Landsting, telefonsamtal 2011-02-09

ordförande i projektet medborgardialog, menar även hon att om det funnits en bättre struktur och en mer systematisk rutin för dialogerna skulle ineffektiviteten minska. Användningen av medborgardialog ska dock inte främst motiveras med att få en snabbare planprocess utan motivet för en aktiv dialog ska ligga i att stärka demokratin. Khakee (1999) lånar ett citat från Arnstein i sin jämförelse med medborgarinflytande:

”Ingen ifrågasätter det sunda i att äta spenat, men ingen tycker om det heller! (Arnstein. Red anm.) Så är det med medborgligt deltagande; det är bra för demokrati, men inte för effektiviteten.”

(Khakee, 1999, sid 197)

Medborgardialog och inflytande är även viktigt ur en kunskapsbyggande synvinkel. Tjänstemän och politiker på kommunen behöver bredare underlag för att förbättra den kommunala planeringen och dialogen kan bli ett verktyg för att nå ett förbättrat underlagsmaterial. Kombinationen tjänstemännens fackkunskap och medborgarnas lokala kunskap ger bra planeringsförutsättning och förståelse för området. Eliasson B, & Adelly B (2007) skriver i boken, *Botkyrkas kommuns handbok i medborgardialog*, att det är medborgarna som utnyttjar kommunens service och det är medborgarna som sitter på kunskapen om hur den kan förbättras.

I Huddinges kommun, *Handbok i delaktighet från vision till verklighet*, skriven av Lindholm & Moritz (2007) resonerar författarna att med den fördjupade kunskapen från medborgarna kan kommunen få hjälp med att prioritera planering - och servicebeslut grundade utefter medborgarens behov.

En förutsättning för att dialogen ska ge maximal "vinst" och att de kunskapsbyggande profiterna uppnås är att dialogen förekommer i ett tidigt skede. Med det tidiga skedet menas det skede då svaret på uppgiften inte är fastställt. Översiktsplanens utställningsskede är ett exempel på ett fastställt skede. Att låta medborgaren få inflytande i ett tidigt skede medför att medborgaren får en mer proaktiv roll och att konflikterna tidigt kan utläsas mellan olika aktörer.

I och med att konflikterna synliggjorts kan de hanteras och lösas på ett konstruktivt vis. Ytterligare en fördel med att låta medborgaren delta tidigt är att lösningarna blir anpassade efter brukarnas behov samt att processen kan resultera i en kreativ lösning. En förutsättning för kreativa lösningar är att dialogen är öppen och att det från projekts sida inte finns förbestämda svar (de Laval, 2002).

Vinster med dialogen:

- » Demokratiska och Socioekonomiska vinster
- » Bidrar till lokalt ansvarstagande
- » Legitimerar och ger planbesluten acceptans (och på så vis kan planprocessen effektiviseras)
- » Kunskapsbyggande

Förutsättningar för vinsterna:

- » Att dialogerna förekommer i ett tidigt skede
- » Att det är ärlig uppsåt mellan parterna
- » En tydlig återkoppling

Fig. 2 visar vinsterna med medborgardialog. Vinsterna är sammanfattade utifrån kapitlet.

4.4 Utmaningar med dialogen

Det existerar utmaningar inom arbetet med en aktiv medborgardialog. Professor Abdul Khakee (1999) genomförde på 90-talet djupintervjuer med ett fyrtiotal politiker och tjänstemän från olika kommuner och i intervjuerna framkom det ett missnöje med medborgardeltagande som grundande sig i dåliga erfarenheter från tidigare dialoger. Flera av de intervjuade menade att det främst var medborgare som representerade ett särintresse som deltog på möten. De ansåg att dialogen i dessa situationer inte gav ett givande resultat (Khakee, 1999). Hos medborgare som bevakar särskilda intressen finns det en oroväckande vinna eller förlora attityd om beslutets resultat. Blev resultatet likvärdigt med medborgarens vilja har inflytandet varit högt, men går resultatet emot medborgarens vilja får inflytandet underkänt, trots att det förekommit en dialog. Relationen mellan kommunen och de allmänna intressena kan utifrån detta bli infekterad och medborgardialogen associeras som negativ. Det finns alltså en fara i att koppla beslutsresultatet med graden av inflytande. Engström² menar att attitydsproblemen kan lösas genom tydlighet i information och i vad dialogen ska resultera i. Att informera är speciellt viktigt när dialogen behandlar visionära punkter så som i översiktsplanen.

Engström³ berättar att en ytterligare svårighet med dialogarbetet är att förhoppningarna om resultatet av dialogerna oftast är höga och svåruppnåeliga både från politikernas och medborgarnas sida. Medborgarna uppfattar inte syftet med dialogen och politikerna får otillräckliga svar. Det är då viktigt att informera om syftet med

² Carl Johan Engström, Adjungerad professor i Samhällsbyggnad, KTH, samtal Kungliga tekniska högskolan, 2011-02-09

³ Carl Johan Engström, Adjungerad professor i Samhällsbyggnad, KTH, samtal Kungliga tekniska högskolan, 2011-02-09

dialogen och tillsammans komma fram till gemensamma mål, för att motverka den besvikelse som kan uppstå. Frågan om var besvikelsen uppstår är nödvändig att ställa sig, var det för att dialogen inte var bra eller för att resultatet avvägdes felaktigt? Flera av konflikterna går att lösa genom tydlighet och en dialog i ett tidigt skede.

Under 1990-talet startade byggforskningsrådet och Boverket ett projekt som undersökte hur ett starkare medborgardeltagande kunde uppnås. Undersökningen pågick i nio sydländska kommuner. Under projektet framkom det att det fanns en svårighet i att hitta en balans mellan den representativa demokratin och direktdemokratin som viss medborgarinflytande betyder. Det fanns en attityd om att medborgarinflytande skulle ersätta den representativa demokratin men författarna poängterar att den ena inte ersätter den andra och att det i slutändan är de framröstade politikerna som fattar de slutgiltiga besluten. Författarna menar:

”Makt och ansvar utgör inte en konstant mängd där en utökning för en grupp automatiskt medför en minskning för en annan. I samhällsplanering för hållbar utveckling får såväl medborgare som planerare o politiker en utökad makt – fast av annat slag.”

(Boverket, 1998, sid 9)

Det är alltså viktigt att inse att den representativa demokratin inte konkurrerar med den makt som medborgarna får via ett ökat inflytande (Boverket, 1998). Sveriges kommuner och Landsting (2009) poängterar även de i sin rapport, *11 tankar om medborgardialog*, att dialogen agerar i samklang och utgör ett stöd för den representativa demokratin (Sveriges kommuner och Landsting, 2009).

Vidare kunde projektet från de sydländska kommunerna konstatera att det fanns en traditionell könsfördelning där männen var överrepresenterade och hade bland de högsta rösterna.

"... det blir bara så av ren tradition att männen tar orda och leder mötena medan vi kokar kaffe..." (Boverket, 1998, sid 68) menade en kvinnlig deltagare i de sydländska projekten. Det är en utmaning att aktivt arbeta mot ett mer representativt och jämlikt deltagande vid medborgardialogaktiviteterna. Den skeva fördelningen kan motverkas genom att hitta andra former för dialogen än exempelvis de traditionella stormötena. Vid alternativa arenor för dialogen kan aktiviteterna och forumen anpassas efter den utvalda målgruppen. Exempel på grupper som är underrepresenterade i dagens situation är invandrare och ungdomar (Sveriges kommuner och Landsting, 2009). För att nå en jämlik dialog måste kommunerna aktivt arbeta med att involvera alla grupper ur samhället.

En tydlig brist i arbetet med medborgarinflytande är den otillräckliga strukturen och organisationen runt hanteringen av dialogen. Ett flertal undersökningar (Wikforss, 1984; Boverket, 1998) har uppmärksammat en bristande kommunikation och systematik gällande medborgardialog. Bristande kommunikation och otydlighet har lett till stor besvikelse bland både kommunen och medborgarna. Undersökningarna visade även att medborgardialog och inflytandeprojekt tenderar att ses som kortvariga processer.

Dialogerna behöver behandlas och utvecklas under en längre tid för att nå sin fulla potential. Slutsatsen från Wikforss (1984) forskning från 1970 talet var att en förutsättning för en fungerande dialog är att den inte får bli en engångsföreteelse då det leder till misstro. Utmaning står kvar än idag och en erfarenhet från Boverkets projekt i de Sydländska kommunerna är att:

"...försöken med ett vidgat medborgarinflytande ofta får en projektliknande utformning med få kommunala aktörer och oviss framtid."

(Boverket, 1998, sid 10)

För att överkomma utmaningarna och börjar arbeta mot en hållbar stadsplanering med en grund hos medborgarna krävs en omstrukturering och omformulering av politiker- tjänstemanna- och medborgarrollerna. Politikerna måste anta en mer framträdande och närvarande roll jämte mot medborgaren. Detta i syfte om att direktdialog är bidragande till kunskap. Rollförändringen innebär inte att den beslutsfattande makten försvinner från politikerna utan att underlaget blir bredare. Den nuvarande tjänstemanna rollen är av stark expertkaraktär och för att tillåta inflytande i processen måste tjänstemännen gå ifrån deras expertroll och låta sig inta en lyssna - och ledarroll. På så vis är planeraren (tjänstemannen) mer mottaglig och ödmjuk inför nya kunskaper.

I de sydländska försöken visade det sig att rollförändringarna hos tjänstemännen var svåra att genomföra och att begripa.

Författarna menar:

”Det är en förändring som förefaller ha svårt att slå igenom bland annat till följd av att det saknas kommunala policybeslut och strategier för medborgarinflytande i kommunal planering.”

(Boverket, 1998, sid 10)

Många av utmaningarna grundar sig i en attitydsfråga och i en bristande struktur. I dagens situation förekommer dialogen främst som en adhoc lösning vid enstaka tillfällen. Detta leder till dålig återkoppling vilket i sin tur leder till ökad misstro bland medborgarna. Kommunen och medborgarna tycker då att dialogen har varit olönsam och ineffektiv. Dialogen bör vara implicerad i det dagliga arbetet och en systematik bör upprättas kring arbetet för att överkomma dagens svårigheter menar projektledaren för projektet medborgardialog, Lena Langlet⁴. För att vidareutveckla dialogerna krävs att metoderna ses över.

⁴ Lena Langlet, Projektledare för projektet Medborgardialog, Sveriges Kommuner och Landsting, telefonsamtal 2011-02-09

Utmaningar med dialogen:

- » Dåliga erfarenheter sätter käppar i hjulen
- » Höga förhoppningar
- » Representativa demokratin vs. Direkt demokratin
- » Ojämn köns- och åldersfördelning
- » Redan insatta medborgare diskuterar ensakfrågor
- » Bristande struktur och återkoppling inom kommunen

Motverka utmaningarna genom:

- » Ha dialogerna i ett tidigt skede
- » Tydlig information om vad dialogen ska resultera i
- » Ärligt uppsåt
- » Tydlig struktur, organisation och återkoppling kring dialogerna
- » Implicimerade i den dagliga verksamheten
- » Rollförändring mellan politikerna, tjänstemän och medborgarna

Fig. 3 visar utmaningarna med medborgardialog. Utmaningarna är sammanfattade utifrån kapitlet.

5 . METODER FÖR MEDBORGARDIALOG

Det kommande kapitlet behandlar ett urval av de aktuella metoderna för medborgardialog återfinns i litteraturen. De beskrivna metoderna förekommer i all typ av planeringssammanhang och är inte specifikt riktade mot översiktlig planering. I slutet av kapitlet sammanställs alla metoder i ett diagram där deras lämplighet i samband med översiktlig planering diskuteras.

5.1 De vanligaste metoderna för medborgardialog

Traditionellt stormöte

Stormöte är den traditionella metoden för att möta kommunens medborgare. Stormöte är framförallt ett informationstillfälle men det finns ett visst utrymme för delaktighet. Till ett stormöte, som oftast hålls i kommunhuset, bjuds alla medborgare in via annonsering och därmed kan antalet medverkande variera stort. I och med att antalet kan variera finns det extrema scenarion, antingen att få medverkar som innebär en sämre representativitet eller att många medverkar vilket innebär att det blir svårare att komma till tals som enskild. Stormöten blir därmed lätt ytliga (Lindholm & Moritz, 2007). I en artikel i *Väg- och vattenbyggaren*, (2002) anser författaren Suzanne de Laval att man ska skrota stormötena. Författaren menar att det är en dålig metod om man vill föra en reell dialog mellan medborgare och kommun.

”Att använda stormöte till samråd är nästintill omöjlig” (de Laval, 2002, sid. 16) skriver de Laval och anser att kommunikationen är enkelriktad. Ett stormöte kan användas i början av en dialog i syfte om att informera om det kommande projektet (de Laval, 2002).

I ett försök att attrahera fler medborgare till sina stormöten gällande detaljplaner flyttade Botkyrka kommun mötena från kommunhuset ut till närområdets lokaler. På stormötena kompletterade de även informationen med 3D modeller i hopp om att öka förståelsen för projektet. Botkyrkas planarkitekt, Raad Alwajid⁵, har positiva erfarenheter från både försöken med 3D modell samt förflyttningen av stormötena. Han berättade att det var större uppslutning än vanligt.

Arbetsgrupper/ Fokusgrupper

Metoden innebär att grupper av medborgare samlas och diskuterar utvalda frågor med representanter från kommunen. Tidsaspekten kan variera allt ifrån en månad till ett antal år och grupperna består av 10 – 20 personer. Denna metod är fördelaktig vid hantering av stora engagerade grupper. Fördelen med metoden är att den är enkel att genomföra och vid ”rätt” stämning i gruppen blir dialogen givande. Men, vid en dålig sammansättning av gruppen kan dialogen bli en besvikelse (de Laval, 1999).

⁵ Raad Alwajid, Planarkitekt på Botkyrka Kommun, Samtal, Botkyrka Kommun 2011-02-23

I Botkyrka kommun användes metoden fokusgrupp vid framställandet av en belysningsplan för Albyparken. En grupp tonårstjejer uppsöktes på den lokala ungdomsgården och en referensgrupp med 10 – 15 personer bildades. Under ett flertal möten med kommunen, konsulter och andra organisationer växte en belysningsplan fram. My Peensalu⁶, som var inblandad i projektet upplevde metoden som framgångsrik.

Bland de unga deltagarna växte en känsla av att ”vi gör skillnad” fram och det slutade till och med att de unga tjejerna bildade en ny grupp och arbetade fram en permanent konstillation i Albyparken. Peensalu menar att detta är ett klassiskt exempel på hur engagemang föder engagemang.

Seminarier

Seminarier är en mötesform där utvalda frågor behandlas med inbjudna deltagare. Ett seminarium tillfälle kan vara utformat på olika sätt för att passa de inbjudna deltagarna vilket kan resultera i en kreativ och kunskapsbildande process. Nackdelen är att en begränsad målgrupp nås (de Laval, 1999).

Studiecirkel

Metoden bygger på att en grupp träffas cirka en gång i veckan och diskuterar övergripliga frågor rörande kommunens service. Passande frågor att diskutera är exempelvis hållbarhetsfrågor. Studiecirkel är en kunskapsbyggande metod som är lärande och kreativ men som den tidigare nämnda seminariemetoden, nås en begränsad målgrupp och urvalet av deltagare blir av stor vikt (de Laval, 1999).

⁶ My Peensalu, Landskapsarkitekt på Botkyrka Kommun, Samtal, Botkyrka Kommun 2011-02-23

Öppet Hus

Öppet hus innebär en bemannad lokal där material och information rörande det aktuella projektet ställs ut. Det är en bra metod att väcka intresse hos medborgarna, sprida kunskap samt att nå ut till dem som inte har tid att gå på möten (de Laval, 1999). Metoden kan kompletteras med möjlighet till konsultation med kommunen. Nackdelen med öppet hus är att det kan bli rörigt. Detta kan förhindra en dialog mellan besökaren och tjänstemannen (Lindholm & Moritz, 2007).

Charrette

Charrette är en typ av workshop som pågår under cirka en veckas tid. I charretten deltar kommunens planerare, myndigheter, exploatörer, markägare, berörda föreningar, allmänheten och en projektledare. Under charretten utvecklar man tillsammans ett nytt framtida förslag genom bland annat olika typer av workshops. Charretten måste planeras noggrant och metoden avslutas med ett färdigt förslag. Metoden är väldigt effektiv i att fatta snabba beslut men den är inte anpassad efter svensk planering. Om teamet har missat en viktig aspekt för en sakägare och denna senare ifrågasätter planen måste charretten göras om. Fördelarna är många men framförallt utvecklas en givande dialog och ett fint samarbete mellan alla inblandade (de Laval, 1999).

Charrette är en bra metod när projektet har flera aktörer med olika intressen. Den före detta plandirektörn för Uppsala, Carl Johan Engström⁷, berättar i ett samtal att i arbetet med kommundelen Sävjas fördjupade översiktsplan använde sig Uppsala kommun av charrette metoden.

⁷ Carl Johan Engström, Adjungerad professor i Samhällsbyggnad KTH, Samtal, Kungliga tekniska högskolan 2011-02-10

Uppsala planerade att öppna upp en igenstängd pendelstation. Frågan om pendelstationen väckte stor debatt i Sävja och det bildades flera opinionsgrupper. Uppsala bjöd in alla intressegrupper och hade en två dagars workshop i charrettens anda. Problemställningen löstes på ett kreativt och givande sätt där alla aktörer fick komma till tals.

Arbetsboksmetoden

Metoden innebär att tre arbetsböcker tas fram vilka innehåller information och enkäter som delas ut till utvalda studiegrupper. Den första arbetsboken tar upp aktuella frågeställningarna som ska diskuteras. Parallellt med att studiegrupperna besvarar arbetsbok ett startas nya studiecirkelklar upp som även de diskuterar de aktuella frågeställningarna. Svaren från arbetsbok ett och studiecirkeln sammanställs i arbetsbok två. Till detta kompletteras bok två med fler frågor och återigen skickas ut till medborgarna. Kommentarer från arbetsbok två sammanställs i bok tre, och det är denna bok som blir resultatet och underlaget för politikerna i beslutsfattningen. Metoden tar cirka ett år att genomföra vilket hör till dess nackdel. Annars är den effektiv i att förmedla kunskap och ge en välgrundad dialog (de Laval, 1999).

Gåturen

Metoden gåtur innebär att utvalda referensgrupper promenerar i det aktuella planområdet och för en diskussion om platserna som passerars. Under diskussionen tas tankar upp som exempelvis vilka platser som värderas eller platser som ska förbättras. Gåturen är tidsmässigt effektiva och de ger en klar indikation om var problemen finns (de Laval, 1999).

Före detta plandirektören i Uppsala Carl Johan Engström⁸ arbetade med gåturen i samband med framställandet av Uppsalas översiktsplan 2002. Engström berättar att tjänstemän tillsammans med medborgare gick en planerad promenadtur i centrum där frågor som kollektivtrafik och centrums betydelse i staden diskuterades. Resultatet var mycket givande och kommunen fick fram viktiga synpunkter gällande Uppsalas identitet som sedan låg till grund för den nya översiktsplanen.

Medborgarpanel

I medborgarpanelmetoden väljs deltagarna slumpmässigt ut och på så vis kan kommunen nå personer som vanligtvis inte medverkar. I metoden ingår det att informera deltagarna och öppna upp för diskussion och konsultation (Lindholm & Moritz, 2007). Det har utvecklats olika former av medborgarpanel, och de fysiska mötena har i allt större utsträckning börjat kompletteras med virtuella panelmöten på Internet, så kallade e-panel möten. E-panel ger snabbare svar och ställer inte lika höga krav i och med att deltagande sker hemifrån (Sveriges Kommuner och Landsting, 2010).

Marcel Moritz⁹, som är aktiv i projektgruppen för Huddinges nya översiktsplan, berättar att Huddinge Kommun är i utredningsskedet av en ny översiktsplan. För tillfället arbetar kommunen med att ta fram underlagsmaterial och för att få ett bredare underlag har kommunen valt att arbeta med medborgarpanel. Huddinge Kommun skickade slumpvis ut 2000 inbjudningar varav 1000 riktades till personer under 30 år samt att två skolklasser bjöds in, en nionde klass och en tolfte klass. Utav alla inbjudna deltog sammanlagt 80 personer. Medborgarpanelen utformades som en workshop som varade under

⁸ Carl Johan Engström, Adjungerad professor i Samhällsbyggnad KTH, Samtal, Kungliga tekniska högskolan 2011-02-10

⁹ Marcel Moritz, Medlem i Projektgruppen för Översiktsplanen och ett hållbart Huddinge, Samtal, Huddinge Kommun, 2011-02-23

en dag och innehöll blandande aktiviteter. Under förmiddagen delades deltagarna in i små grupper med 10 – 15 personer. Varje grupp hade en sekreterare som representerades av en tjänsteman eller politiker från kommunen. Under eftermiddagen workshop röstade deltagarna om prioriteringsfrågor gällande kommunens service så som; *Vad ska Huddinge kommun satsa på mest; Kollektiv trafik eller biltrafik?* Röstningen genomfördes med hjälp av mentometer knappar. Mentometerröstningen gav snabba och effektiva svar.

Moritz berättar att resultatet av dagen, diskussionerna och enkätfrågorna, ligger som en direkt grund för inriktningsbeslutet om översiktsplanen. Han känner att medborgarpanelen har fått verklig påverkan då den kom in innan beslut om inriktning togs i Huddinge. Han poängterar att det är viktigt att dialogen kommer tidigt i processen för att ha en reell verkan. Moritz berättar att han såg engagemanget bland deltagandet växa under dagen och att deltagarna i stor utsträckning var nöjda med dagen. Han tror att grunden till den positiva stämningen är att dagen var välorganiserad.

Medborgarbudget

Medborgarbudget är en ny metod som har sitt ursprung i Brasilien. Medborgarna får vara med och följa den ordinarie budgetsprocessen och ge sina synpunkter till ekonomiska beslut. Detta hjälper medborgaren att se konkret vad projekt kostar och få en inblick i hur beslut fattas.

Politikerna får hjälp med hur prioriteringen bland kommunens tjänster och projekt bör ordnas. Till metodens nackdel hör att den är relativt obeprövad inom Sverige och är under utveckling (Sveriges Kommuner och Landsting, 2010).

Rådslag

Rådslag är en metod som innebär olika former av medbestämmande genom exempelvis omröstning. De inbjudna medborgarna får en chans att rösta om ett eller flera förslag och resultatet blir sedan direkt styrande för det politiska beslutet. Eftersom att röstningen är beslutsfattande krävs det att medborgarna blir välinformerade om beslutets för- och nackdelar (Lindholm & Moritz, 2007).

Vid ett parkupprustningsprojekt i Botkyrka arbetade kommunen med rådslagsmetoden. Röstsedlar skickades ut till de berörda i närområdet och röstsedlarna lades även upp på Botkyrkas hemsida. Medborgarna fick rösta på två förslag gällande parkens framtida gestaltning. Det vinnande förslaget blev det förslag som byggdes. Dock var deltagande väldigt lågt och enligt My Peensalu¹⁰, landskapsarkitekt på Botkyrka kommun, kan rådslaget anses som en flopp. Hon menar även att det är snudd på skendemokrati att välja mellan två förslag, hur har de två förslagen kommit fram? Det är innan förslaget tas fram som synpunkterna är till nytta menar hon.

Peensalu berättar vidare att de arbetat med rådslagsmetoder i Botkyrka gällande upprustningen av kommunens utomhusbad. Detta rådslag hade ett annorlunda tillvägagångssätt än rådslaget rörande parkupprustningen.

¹⁰ My Peensalu, Landskapsarkitekt på Botkyrka Kommun, Samtal, Botkyrka Kommun 2011-02-23

I detta rådslag beslutades det om prioriteringsordningen gällande upprustningen i förhållande till en viss budget.

Röstningen om prioriteringarna låg till direkt beslutsgrund för upprustningarna. My anser att det var en lyckad och en realistisk dialogform. Medborgarna fick en idé om budgetomfattningen och resultaten av rådslagen kunde kommunen konkret följa.

Chatt

Chatt är ett discussionsforum på Internet där deltagarna har virtuell direkt kontakt. Chattmetoden innebär att politiker eller tjänstemän på kommuner chattar med en annan grupp deltagare som kan representeras av exempelvis, en förening eller en enskild. Metoden är effektiv för att diskutera en specifik frågeställning. Återkopplingen sker sedan via publicering av frågor och svar från chatten på hemsidan (Eliasson & Adelly, 2007).

5.2 Kompletterande till metoderna för medborgardialog

Nedanstående text avser kompletteringsmetoder som ämnar att informera om och marknadsföra en planeringsprocess. Det är dock viktigt att inse att informationsmetoderna inte är och inte kan ersätta den verkliga dialogen.

Enkät

Enkätmetoden ger ett stort antal människor chansen till att ge sina synpunkter på bestämda frågor. Metoden är relativt enkel och effektiv. Nackdelen är att det inte finns utrymme för spontana frågor och formuleringarna av frågorna blir ytterst viktiga. Vid slumpvis urval måste enkäten gå ut till minst 1000 personer för att resultatet ska betraktas som trovärdigt (Lindholm & Moritz, 2007).

Trycksak

Trycksak kan exempelvis vara ett flygblad, en broschyr eller en poster som informerar en stor mängd personer samtidigt. Trycksakernas mål är att informera och väcka intresse. Om trycksakerna är felaktiga i sin design kan de uppfattas som tråkiga och inte uppmärksammas vilket då innebär syftet har inte nått fram (Lindholm & Moritz, 2007).

Hemsida

Kommunens hemsida är en given plats för att informera medborgaren om pågående och kommande projekt. På hemsidan kan även e - enkäter och skriftliga kommentarer samlas in. I och med den utvecklande mobiltelefonindustrin är Internet dessutom lättillgängligt via mobilen vilket öppnar upp informationskanalen ytterligare (Forsberg, 2010).

Facebook

Facebook är en webbsida där folk runt om världen kan skapa personliga profiler och lägga upp exempelvis bilder och information och skapa sig ett socialt nätverk. Profiler kan byggas upp av enskilda personer eller av företag och genom olika forum kan man kommunicera och informera (Forsberg, 2010).

Vid uppstartandet av en medborgarpanel använde sig kommunsekreteraren på Gnosjö kommun metoden Facebook. Han vände sig till alla medlemmar på Facebook som uppgett Gnosjö som hemkommun och bjöd in de till medborgarpanelen. Av 260 tillfrågade medlemmar svarade cirka tio procent i varierande ålder och kön. Kommunen berättar att de är nöjda med resultatet och tillvägagångssättet (Sveriges Kommun och Landsting, 2009).

Blogg

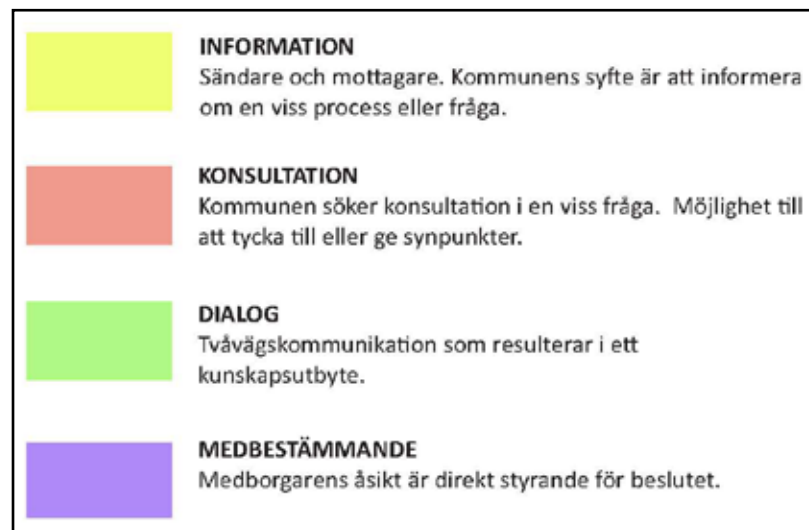
Blogg är en personlig dagbok som visas öppet på Internet. Det finns möjlighet till att kommentera de inlägg som skrivs i bloggen. I ett försök att utveckla medborgardialogen använde sig Stockholms stad av bloggmetoden i projektet Järvalyftet (Forsberg, 2010). Inga erfarenheter finns dokumenterade men bloggen är i dagsläget nerlagd trots att projektet järvalyftet pågår (Järva dialogens hemsida, 2011).

Internet är en viktig informationskälla, speciellt mot den yngre befolkningen, men det finns juridiska svårigheter kopplat till användandet av Internet. Om kommunen väljer att använda facebook metoden innerbär det att alla kommentarer från allmänheten granskas innan de publiceras då kommunen är ansvarig utgivare. Detta kan stå i konflikt med yttrandefrihetsgrundlagen om kommunen väljer att censurera vissa inlägg. Dessa komplexa frågor kräver att kommunerna utformar principer för Internet (Forsberg, 2011).

5.3 Sammanställning av metoderna för medborgardialog

Diagrammet visar en sammanställning av de metoder som har tagits upp i litteraturen tillsammans med min tolkning av hur de kan fungera i en översiktsplanprocess. Metoddiagrammet beskriver tydligt vilka metodernas för- och nackdelar är samt metodens lämplighet. Metodens lämplighet syftar till dess lämplighet i förhållande till arbetet med en ny översiktsplan.

Färgfälten visar min tolkning utifrån litteraturen av metodernas syfte samt vilken typ av delaktighet metoderna resulterar i. Då ingen metod har ett utkristalliserat syfte tillges metoderna två syften där den första anger huvudsyftet.

Metod	Fördelar	Nackdelar	Lämplighet	Syfte	
Stormöte	<ul style="list-style-type: none"> - Informationstillfälle för en stor grupp människor - Enkelt att genomföra 	<ul style="list-style-type: none"> - Envägskommunikation kan uppstå mellan kommunen och medborgarna - Kan attrahera redan insatta medborgare med särintresse - Är till största del en informationsmetod och ingen dialogsform 	<ul style="list-style-type: none"> - Vid uppstart av en översiktsplan i informations syfte 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informera 2. Konsultation 	
Arbetsgrupper/ Fokusgrupper	<ul style="list-style-type: none"> - Skapar bra dialogstillfällen - Uppmanar till engagemang - När en bestämd målgrupp som annars kan vara svår att nå 	<ul style="list-style-type: none"> - Vid långa dialoger kan grupperna bli otåliga om resultatet dröjer - Vid en dålig sammansatt grupp kan arbetet bli en besvikelse 	<ul style="list-style-type: none"> - Vid diskussion av en lämplig fråga riktad mot en specifik grupp ex. ungdomar och deras syn på trygghet 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dialog 2. Konsultation 	
Seminarier	<ul style="list-style-type: none"> - Ett planerat seminarie tillfälle kan resultera i en kreativ process - När ut till de som vill komma 	<ul style="list-style-type: none"> - När en begränsad målgrupp som inte nödvändigtvis är representativ - Processen kan kännas meningslös och utdragen vid dålig återkoppling 	<ul style="list-style-type: none"> - Vid diskussion av övergripiga frågor rörande kommunens service - Vid diskussion av ÖP till Samråd 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konsultation 2. Information 	
Studiecirkel	<ul style="list-style-type: none"> - En bra metod där erfarenheter byts ut - Kunskapsbyggande med filosofin att man lär av varandra 	<ul style="list-style-type: none"> - När endast en begränsad målgrupp - Urvalet av deltagare blir av stor vikt 	<ul style="list-style-type: none"> - När man vill diskutera inriktningsval till ÖP - Vid diskussion av ÖP till Samråd 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dialog 2. Konsultation 	
Öppet Hus	<ul style="list-style-type: none"> - Bra informationstillfälle - När ut till många 	<ul style="list-style-type: none"> - En risk finns att det blir rörigt och informationen inte når fram - Är till största del en informationsmetod och ingen dialogsform 	<ul style="list-style-type: none"> - Under hela ÖP processen i syfte om att informera 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informera 2. Konsultation 	
Charrette	<ul style="list-style-type: none"> - Kreativ process med blandade aktörer - En bra metod där erfarenheter byts ut - Effektiv i att fatta snabba och gemensamma beslut - Utvecklar ett bra 	<ul style="list-style-type: none"> - Passar bättre vid konkreta sakfrågor - Om planen rivs upp måste charretten göras om - Ställer höga krav på planeringen av charetten 	<ul style="list-style-type: none"> - Vid ett specifik projekt där det finns aktörer med olika intressen 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dialog 2. Konsultation 	

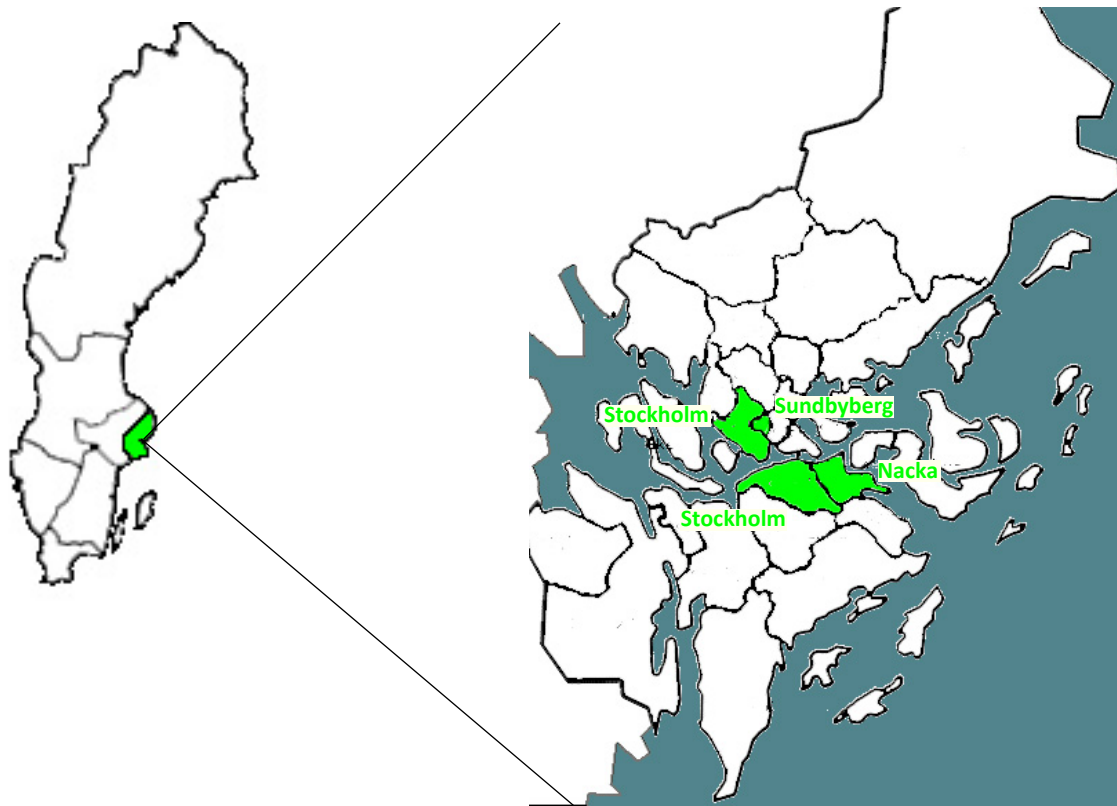

Metod	Fördelar	Nackdelar	Lämplighet	Syfte	
Arbetsmetods-boken	<ul style="list-style-type: none"> - Effektiv metod i att förmedla kunskap - Ger en bra dialog 	<ul style="list-style-type: none"> - Orealistisk tidskrävande om den ska användas till framställandet av en ÖP - Kräver stora insatser från projektledningen med uppdateringar och återkoppling 	<ul style="list-style-type: none"> - Till underlagsutredningen av ÖP om tid och resurser finns 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dialog 2. Konsultation 	
Gåtur	<ul style="list-style-type: none"> - Metoden upplevs konkret - Snabb och effektiv metod som ej kräver stor förberedelse - Kunskaper om närområdet kan utvinnas 	<ul style="list-style-type: none"> - Man når en begränsad grupp - Gåturen kan kännas meningslös vid dålig återkoppling 	<ul style="list-style-type: none"> - Till underlagsutredningen av ÖP - I kombination med andra metoder 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konsultation 2. Dialog 	
Medborgar-panel	<ul style="list-style-type: none"> - När medborgare som man vanligtvis inte deltar - Ger en bra dialog 	<ul style="list-style-type: none"> - Då metoden bygger på ett stort antal människor är förberedelserna viktiga 	<ul style="list-style-type: none"> - Till underlagsutredningen av ÖP - Till olika av prioriteringsfrågor 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dialog 2. Konsultation 	
Medborgar-budget	<ul style="list-style-type: none"> - Konkret och interaktiv metod - Kunskapsbyggande och ger insyn i beslutsprocessen 	<ul style="list-style-type: none"> - Obeprövad metod i Sverige 	<ul style="list-style-type: none"> - Till olika av prioriteringsfrågor 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dialog 2. Konsultation 	
Rådslag	<ul style="list-style-type: none"> - Garanterad möjlighet till påverkan och inflytande - Konkreta resultat 	<ul style="list-style-type: none"> - Kräver omfattande förarbete - Skendemokrati vid röstning av framställda förslag - Medborgarna måste vara välinformerade om och beslutens för- och nackdelar 	<ul style="list-style-type: none"> - Till olika av prioriteringsfrågor - Vid annan typ av röstning passar metoden inte ÖP processen 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Medbestämmande 	
Chatt	<ul style="list-style-type: none"> - Direktkontakt mellan Kommunen och medborgarna - När de svårtillgängliga via 	<ul style="list-style-type: none"> - Ingen personlig kontakt - När ej ut till ex. äldre och blinda 	<ul style="list-style-type: none"> - Vid diskussion av en viss fråga - Passar när man ska diskutera samråd eller utsällningsförslag 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konsultation 2. Information 	

Metod	Positiv	Negativ	Syfte	
Enkät	<ul style="list-style-type: none"> - Snabb och effektiv metod som ger raka svar - Lätt att sammanställa i statistik 	<ul style="list-style-type: none"> - Ingen möjlighet till spontana frågor - Vid oklar formulering kan frågorna bli otydliga - Vid oklar formulering av frågorna kan svaren bli missvisande - Bristande kontroll på vilka som svarar och hur många gånger de svarar 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konsultation 2. Information 	
Trycksak	<ul style="list-style-type: none"> - Effektiv vid informering av en stor mängd människor samtidigt - Kan väcka intresse 	<ul style="list-style-type: none"> - Vid tråkig utformning kan trycksaken lätt ignoreras - Liten möjlighet till att ge synpunkter 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Information 	
Hemsida	<ul style="list-style-type: none"> - Informationskanal som når ut till många - Stor utvecklingspotential med ex. virtuella dialogmöten - Lättillgänglig för många olika samhällsgrupper 	<ul style="list-style-type: none"> - Diskriminerande mot personer som inte har eller använder internet - Vid svårnavigerad hemsida går information miste 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Information 	
Facebook	<ul style="list-style-type: none"> - Information, framaför allt mot de yngre samhällsgrupperna - Finns möjligheter till att diskutera och lämna synpunkter 	<ul style="list-style-type: none"> - Kommunen blir ansvarig utgivare för sidan och kommunen måste redigera alla synpunkter vilket kan vara i konflikt med yttrandefriheten 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Information 	
Blogg	<ul style="list-style-type: none"> - Marknadsförning för kommunen samt till att nå ut till unga - Finns möjlighet till att lämna synpunkter och kommentera 	<ul style="list-style-type: none"> - Samma dilemma som med användandet av Facebook, Kommunen står som ansvarig utgivare och har rätt till att redigera inkomande synpunkter 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Information 	

Sammanfattningsvis finns det många metoder att välja mellan för att involvera medborgarna i en dialog. Metoder så som *Rådslag* passar självklart bättre för ensaksfrågor än för översiktsplansfrågor. Det går även att utläsa att flera av metoderna är bättre till att informera än till att föra en verklig dialog. Ingen metod är självklar att föredra utan det handlar om att formulera ett syfte och utifrån det välja metod. De Laval skriver i sin bok, *Samråd och dialog- En idébok för den som ska arrangera någon form av dialog* (1999), att det med fördel går att kombinera metoderna för att hitta just den väg som passar projektet och medborgaren så att dialogen kan utvecklas maximalt. Författaren belyser även att vissa metoder är bättre lämpade i olika skeden av processen.

Det är även viktigt att belysa att det finns pågående projekt som arbetar med att ta fram nya metoder och lösningar för att involvera medborgarna. Dock så går forskningen långsam då medborgardialog är en tidskrävande process och resultaten är svåra att utläsa under en kort period. Avslutningsvis gäller det att pröva olika metoder och fortsätta att utveckla de befintliga metoderna i en strävan om att utveckla dialogerna inom kommunen.

De utvalda kommunerna till fallstudierna ligger alla inom Stockholms län och är varierande i sin storlek, både till ytan och rent befolkningsmässigt. Samtliga av de valda kommunerna är inne i ett expanderingskede. Det är inte rapportens avsikt att jämföra kommunerna med varandra, utan att utreda vilka metoder som används praktiskt ute i kommunerna och de tillhörande erfarenheterna av metoderna. I detta kapitel presenteras resultatet från de kvalitativa intervjuerna som fördes om kommunernas arbete med medborgardialog i samband med översiktsplanen.

DEL 2

6. FALLSTUDIERNA

6.1 Sundbybergs Stad

Sundbybergs Stad är med sina nio kvadratkilometer Sveriges minsta kommun till ytan och har en befolkning bestående av 38 000 personer. Kommunen angränsar till Stockholm Stad, Solna stad och Sollentuna kommun och kommunikationerna mellan kommunerna är goda i och med Sundbybergs fyra tunnelbanestationer. Sundbyberg Stad består av åtta kommundelar och ett stort naturområde (Sundbybergs kommun, 2010).

I Sundbyberg är medellivslängden lägre än i resterande Stockholms län. Den grundläggande behörigheten till universitet och högskola ligger ungefär på hälften och dryga tjugo procent av Sundbybergs befolkning har en eftergymnasial utbildning på tre eller fler år. Detta är betydligt lägre än i resterande delar av länet och Sundbyberg ligger även bland de tio kommunerna med högst ohälsotal (Sundbybergs kommun, 2010).

Mellan åren 1950 och 1990 skedde betydande utbyggnader i Sundbyberg och cirka två tredjedelar av dagens lägenhetsbestånd byggdes under den perioden. Idag består bostäderna mestadels av smålägenheter och småhus varav majoriteten är ägda av det kommunala Fastighetsförvaltaren AB. Klyftorna mellan kommundelarna är påtagliga vilket avspeglas i bostadsformerna. I Hallonberga är samtliga bostäder hyresrätter medan de flesta bostadsrätterna är samlade i Ursvik och Duvbo. Sundbybergs stad planerar att bygga cirka 9000 nya bostäder med varierande bostadsform för att uppnå en mer heterogen bostadskultur och detta i framför allt Hallonberga och Rissne. Förhoppningarna är att den förändrade boendestrukturen ska öka integrationen och utveckla den sociala hållbarheten i Sundbyberg (Sundbybergs kommun, 2010).

Bild 2: Översiktsplanen (Sundbybergs Hemsida 2011-05-02)

SCB:s Medborgarundersökning 2010

Varje år genomför Statistiska centralbyrån (SCB) en medborgarundersökning och bjuder in Sveriges kommuner till att delta. År 2010 deltog 64 kommuner och däribland Sundbybergs Stad. Undersökningen sammanställer medborgarnas åsikt rörande kommunen. I undersökningen har SCB utvecklat ett så kallat *Nöjd - Inflytande Index* (NII) som är en jämförande faktor mellan kommunerna och baseras på medborgarens uppfattning om sin *påverkan*, sitt *förtroende* samt *informationen* och *kontakten* med kommunen. Formuläret behandlar frågor så som; *Hur bra är kommunen på att informera*, *Hur lätt är det att få kontakt med kommunen*, *Hur mycket förtroende har du för kommunen*, *Hur mycket känner du att du kan påverka?* Nedan följer resultatet för Sundbybergs Stad: (Statistiska centralbyrån, 2010).

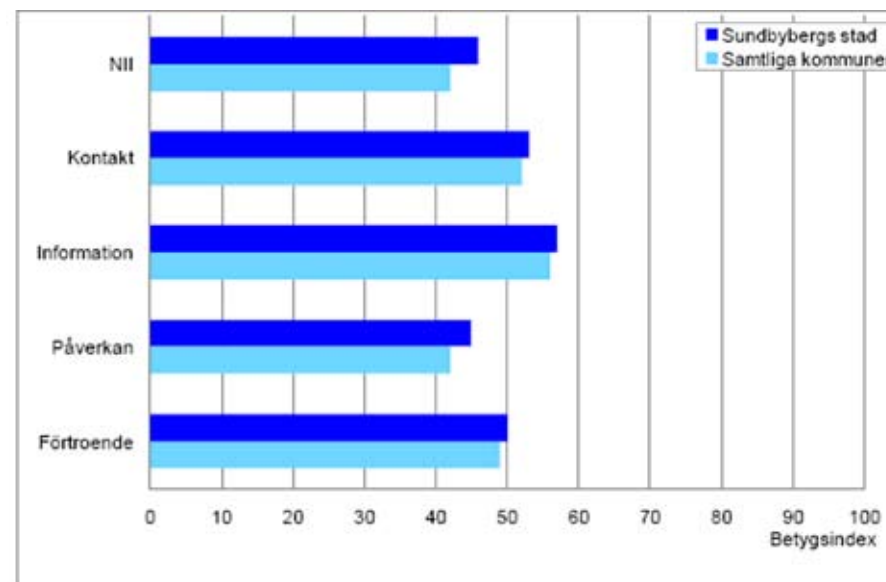

Fig.5 Sundbybergs stad har högre index på samtliga ämnen (Statistiska centralbyrån, 2010, sid 14).

	Betygsindex	Felmarginaler
NII	46	±3,3
Information	57	±2,9
Kontakt	53	±2,8
Förtroende	50	±3,5
Påverkan	45	±3,1

Fig. 4 visar resultatet av enkätundersökningen. (Statistiska centralbyrån, 2010, sid 13)

Resultatet visar tydligt att Sundbyberg har ett högre index på samtliga kategorier, det vill säga, *kontakt, information, påverkan* och *förtroende*, än resterande av de tillfrågade kommunerna, men det finns mycket att förbättra framförallt gällande *påverkan*. Påverkan-faktorn kan exempelvis höjas genom en mer aktiv och utvecklad medborgardialog.

Översiktsplansprocessen i Sundbybergs Stad

Den förra översiktsplanen var daterad 2001 och år 2008 beslöt kommunen att förnya den befintliga planen i och med ett ökat invånarantal och ökad exploatering. Den slutgiltiga planen antogs av kommunfullmäktige i februari 2010 och vann kort därefter laga kraft. Arbetet med den nya översiktsplanen påbörjades i januari 2008 med Ewa Jungstedt Pileståhl som projektledare. Varje kommunförvaltning hade en översiktsplansansvarig som informerade sin avdelning. Detta ledde till att planen blev internt välförankrad. Under framtagandet av planen arbetade kommunen aktivt med att involvera Sundbybergs medborgare vilket var ett nytt arbetssätt för kommunens tjänstemän och politiker berättar Jungstedt¹¹.

¹¹ Ewa Jungstedt Pileståhl, Projektledare för Sundbybergs översiktsplan, Samtal, Sundbybergs Stad 2011-02-15

	Ålder														Samtliga	
	18-24 år		25-34 år		35-44 år		45-54 år		55-64 år		65-74 år		75 år eller äldre			
	Betygs-index	Fel-marg.	Betygs-index	Fel-marg.	Betygs-index	Fel-marg.	Betygs-index	Fel-marg.	Betygs-index	Fel-marg.	Betygs-index	Fel-marg.	Betygs-index	Fel-marg.	Betygs-index	Fel-marg.
NII	48	±13,3	42	±8,0	42	±7,1	49	±8,1	48	±7,6	45	±13,7	62	±12,6	46	±3,3
Kontakt	49	±12,8	54	±5,1	45	±7,6	55	±8,0	54	±8,0	55	±10,0	73	±8,3	53	±2,8
Information	58	±14,0	51	±6,9	53	±6,8	58	±7,6	63	±7,2	63	±10,3	71	±8,0	57	±2,9
Påverkan	47	±13,3	40	±6,5	41	±7,9	49	±8,9	45	±7,2	44	±10,9	61	±11,5	45	±3,1
Förtroende	54	±14,9	47	±8,1	43	±8,4	50	±8,9	52	±7,4	54	±13,8	75	±12,7	50	±3,5
ANTAL SVARANDE	28		75		76		73		74		63		34		423	

Fig. 6 visar fördelningen mellan åldrarna och hur indexet varierar mellan dessa (Statistiska centralbyrån, 2010, sid 17).

Resultat från Intervjustudierna

Detta kommande stycke grundar sig i min intervju med Ewa Jungstedt Pilesthål¹², se bilaga 2 för hela intervjun. Jungstedt arbetar som projektledare på Sundbybergs Stad och har de senaste åren varit projektledare för kommunens översiktsplan.

Satsningarna med dialogen i samband med översiktplanen var ett unikt arbetssätt för Sundbyberg. Antalet delaktiga medborgare ökade enormt i jämförelse med förra översiktsplanen. Jungstedt berättar att det fanns en positiv inställning bland politikerna och tjänstemännen i arbetet med medborgardialoger och de ansåg att resultaten av dialogerna var givande och kunskapsgrundande. Jungstedt tror att den interna förankring och den tydliga interna informationsspridningen hjälpte att skapa den positiva inställningen.

¹² Ewa Jungstedt Pilesthål, Projektledare för Sundbybergs översiktsplan, Samtal, Sundbybergs Stad 2011-02-15

”Strategiska inriktningar utifrån visionen:
-målinriktad samverkan med gott bemötande över
gränser, med delaktiga medborgare och andra
aktörer”

(Sundbybergs Stads Översiktsplan, sid. 7)

”...barnperspektiv beaktas i all form av
planering ...”

”Ungdomars inflytande och möjligheter att
påverka sin vardag är viktigt”

(Sundbybergs Stad, översiktsplan, sid 13)

”Staden är dess människor med
olika behov och förutsättningar.
Sundbyberg ska bedriva samhällsplanering utifrån behov och
förutsättningar som hos de människor
som bor och arbetar här”

(Sundbybergs Stad, översiktsplan,
sid 13)

Sundbybergs Stad

Medborgardialogs metod	Antal /fördelning deltagande	Tidpunkt i processen	Deltagare Kommunen	Kommunikations form	Möjlighet till inflytande	Syfte	Övrigt
Närvaro på offentliga tillställningar							
Kräft - Surströmmingsskivan	-	Samråd/ Utställning	Tjänstemän & politiker	Öppen dialog	Brevlåda för synpunkter	Informera och marknadsföra	Utställning med material
Vårmarknaden	-	Samråd	Tjänstemän & politiker	Öppen dialog	Via muntlig dialog	Informera och marknadsföra	Utställning med material
Ursviksdagen	-	Samråd	Tjänstemän & politiker	Öppen dialog	Via muntlig dialog	Informera och marknadsföra	Enda tillfället att nå nyinflyttade unga barnfamiljer
Öppet Hus Stadsbiblioteket	28 st varav 27 över 50 år	Samråd	Tjänstemän & politiker	Öppen dialog	Via muntlig dialog och enkät	Informera och få in synpunkter	Utställning med material
Möten							
Information till allmänheten (Stormöten) Kommunhuset	6 st varav alla över 55 år	Samråd	Tjänstemän & politiker	Öppen dialog	Via muntlig dialog	Informera och diskutera	
Information till allmänheten lunchmöte, Folkets Hus	19 st varav alla över 55	Samråd	Tjänstemän & politiker	Öppen dialog	Via muntlig dialog	Informera och diskutera	Bjöd på Lunchmacka
Politiskt Debatt Kulturcentrum - Hallonberga Kommunhuset - Rissne	Första tillfället: 20 st Andra tillfälle: 18 st	Samråd Samråd	Tjänstemän & politiker		Via muntlig dialog	Få in synpunkter samt att informera och sprida kunskap	Debatt mellan de olika partierna. Allmänheten fick ställa frågor. Möjlighet att lyssna oppositionen.
Barn och Unga							
Rissneskolan - Skriva	23 förslag	Utredning	-	Lärlarledd diskussion	Via muntlig dialog, skriftliga uppsatser.	Få in synpunkter samt att informera och sprida samt få kunskap	Ett informationsmöte med rektorer samt lärare hölls under utredningsskedet.
Lekplatsens förskola- teckna	17 teckningar	Samråd	-	Lärlarledd diskussion	Via teckningar		Informationen nådde både lärare och föräldrar.
Lilla Alby skolan - temadag	En klass	Samråd	-	Lärlarledd Workshop	Via muntlig dialog och teckningar		På utställningen visades alla barns teckningar samt uppsatserna de skrev. En form av återkoppling
Utställning Kulturcentrum	-	Samråd	Tjänstemän & politiker		Via muntlig dialog	Informera och diskutera	

Tabell 2. Sammanställning över Sundbybergs Stads metoder för medborgardialog

Sundbyberg arrangerade även möten för näringslivet i kommunen med bland annat; Norrenergi och Vasakronan samt möten med föreningar så som; fotbollssektionen, PRO och koloniträdgårdsföreningen. Ett flertal möten hölls för kommunens anställda. Kommunen bjöd även in närliggande kommuner, myndigheter och länsstyrelsen för att informera om den kommande översiktsplanen.

Komp. till Medborgardialogs metoderna	Antal /fördelning deltagande	Tidpunkt i processen	Deltagare Kommunen	Kommunikationsform	Möjlighet till inflytande	Syfte	Övrigt
Utställning Kommunhuset - Rissne Kulturcentrum - Hallonberga Stadsbiblioteket - Sundbyberg	- - -	Samråd Samråd Samråd	- - -	- - -	- - -	Informera Informera Informera	Permanent utställningar under samrådsprocessen
Internet Hemsida Enkät på Hemsidan "Veckans fråga"	- 15 st varierande men mellan 50-200 svar per fråga	Under hela ÖP processen	- -	- Enkät ABCD svarsfrågor	- Skiftligen Skiftligen	Informera Få in synpunkter samt att informera och sprida kunskap	All information om ÖP fanns tillgänglig på sidan

	INFORMATION Sändare och mottagare. Kommunens syfte är att informera om en viss process eller fråga.
	KONSULTATION Kommunen söker konsultation i en viss fråga. Möjlighet till att tycka till eller ge synpunkter.
	DIALOG Tvåvägskommunikation som resulterar i ett kunskapsutbyte.
	MEDBESTÄMMANDE Medborgarens åsikt är direkt styrande för beslutet.

Teckenförklaring för diagrammet. Färgfälten visar metodens huvudsyfte.

Erfarenheter av dialogmetoderna

Jungstedts erfarenheter är att stormötena och allmänna möten som hålls på kommunhuset inte fungerar. De attraherar endast den äldre befolkning och oftast dyker väldigt få upp. Hon tycker att *öppet hus* och *närvarandet på offentliga tillställningar* gav ett bra resultat. Under dessa metoder nådde kommunen ut till människor de vanligtvis inte når ut till som exempelvis unga barnfamiljer. Det finns en väsentlig poäng med att ta sig dit folk redan rör sig för att öka representativiteten för dialogerna. Hon berättar vidare att köns- och åldersfördelningen vid tillställningarna var mer representativa och jämlika än vid traditionella stormöten. Jungstedt anser att arbetet med skolbarnen var väldigt givande. Hon resonerar att barnen är en viktig informationskälla och det är de som ska växa upp i Sundbyberg och förhoppningsvis stanna kvar. Det fanns dock en besvikelse i arbetet med skolbarnen och det var att få skolor ställde upp. Kommunen bjöd in och informerade samtliga rektorer men endast få valde att delta.

Projektgruppen för översiktsplanen arbetade med en bestämd systematik i hanteringen av inkommande synpunkter. Synpunkter samlades och registrerades på en intern sida som alla på kommunen hade tillgång till och innan arbetet med översiktsplanen startade sammanställde Sundbybergs Stad en kommunikationsplan som identifierade passande kommunikationskanaler till olika målgrupper. Kommunikationsplanen fastställde även systematiken kring hur dialogen skulle organiseras. Jungstedt anser att kommunikationsplanen var en bidragande faktor till att återkopplingen fungerade så pass bra. Jungstedt belyser dock problematiken om hur inkomna synpunkter vägs av. Hon gav som exempel att det finns människor som upprepat lämnar synpunkter vid olika dialogstillfällen och aktiviteter, ska dessa synpunkter skrivas upp ett flertal gånger eller ska de ignoreras? Genom att skriva upp de upprepade synpunkterna gör man en hög röst ännu högre och frågan blir då om det verkligen är representativt?

Slutsats

Sundbybergs Stad tog ett aktivt beslut om att försöka öka sitt medborgarinflytande under framställningen av den nya översiktsplanen. Det går att utläsa ifrån diagrammet att Sundbyberg satsat på många aktiviteter men att de har haft relativt låg uppslutning. Det går även att utläsa att Sundbyberg har svårt att nå ungdomarna i sin kommun. Ansträngningar att nå de yngre fanns dock ifrån kommunens sida i och med deras Barn och Unga satsning. En iögonfallande slutsats är att Sundbyberg arbetat mycket med informationstillfällen istället för verkliga dialogstillfällen. Det kan grunda sig i bristande erfarenheter kring arbetet med medborgardialog. Jag upplever ändå en positiv och engagerad stämning gällande inflytande i Sundbyberg främst från Jungstedt men även från politiska dokument (se exempelvis; Sundbybergs översiktsplan, 2010) där ökad medborgarinflytande nämns som ett mål att sträva efter. Det finns svårigheter med att diskutera de beprövade metodernas för- och nackdelar när de grundar sig i att främst informera, vilket Sundbybergs stad mest ägnat sig åt. Huruvida informationen har lett till att medborgarna i Sundbyberg känner att de har fått ett ökat inflytande är svårt att utläsa. Något som går att poängtera från sammanställningen är att de traditionella stormötena inte fungerar ur en representativ synvinkel. Metoden påvisar en dålig uppslutning med en homogen grupp. Jungstedt beskriver positiva erfarenheter i samband med kommunens närvaro på offentliga tillställningar. Hon menade att kommunen på så sätt kontakt med alla Sundbybergs medborgare. Som tidigare nämnts är detta inte en fördjupad dialog, men å andra sidan var det kommunens syfte att informera och marknadsföra översiktsplanen. Då medborgarinflytande är ett relativt nytt arbetssätt för Sundbyberg handlar det om att först etablera en kontakt med medborgarna innan försök till dialog inleds.

Det är även svårt att utläsa de direkta konsekvenserna dialogen har haft på den slutgiltiga översiktplanen och det hade Ljungstedt även svårt att svara på. Hon berättade att barnens bilder från barn och unga metoden, fanns med i översiktplanen men det innebär inte att barnen hade ett reellt inflytande. Diskussionerna med medborgarna och deras synpunkter verkade snarare sammanställas i syfte för politikerna att läsa och se hur många som var med dem och hur många som var emot.

Sammanfattningsvis ansträngde sig kommunen för att uppmärksamma medborgarens roll och synliggöra denna igenom att marknadsföra sig som kommun. Men huruvida synpunkterna lett till ett reellt inflytande är svårt att utläsa. Den enda konkreta slutsatsen är att stormöten är både ett dåligt informations - och dialogstillfälle.

6.2 Nacka Kommun

Nacka Kommun är en attraktiv skärgårdskommun med hög expanderingsgrad och bara under år 2010 byggdes det 250 nya bostäder. Kommunen består av 130 kvadratkilometer yta med cirka 88 000 invånare. Nacka har den högsta tillväxtgraden i Stockholms län och den tredje största i riket (Nacka Kommun, 2011).

Nacka kommun har en relativt ung befolkning (38 år jämfört med 41 år) i jämförelse med resten av landet. Snittbefolkningen är högavlönade och 50 procent av Nackas medborgarna har en eftergymnasial utbildning. Endast två procent av befolkningen är arbetslösa vilket är lägre än genomsnittet i Sverige (Nacka Kommun, 2011).

Under 1900- talet flydde medelklassen från den industriella innerstaden i Stockholm ut till landet i Nacka och medelklassvillområdena som Saltsjöbaden och Saltsjö Duvnäs bildades. Detta är ett exempel på hur Nackas bebyggelse återspeglar 1900- talets årsringar och det finns fler exempel från andra epoker, så som funkishusen i Ektorps till miljonprojektet i Fisksätra (Nacka Kommun, 2011). Nacka består således av en blandad bebyggelse och en effekt av bebyggelsen är den heterogena befolkningen med påtagligt varierande sociala förutsättningar. Samhällsklyftorna i Nacka kommun är märkbara vilket går att utläsa från bland annat valstatistiken. I miljonprojektområdet Fisksätra röstade 64 procent i kommunvalet 2006 medan i villastaden Saltsjöbaden låg valdeltagandet på 87 procent i samma val (Nacka Kommun, 2010).

Nacka kommuns totala markyta är till mestadels privatägd. Situationen med privata markägare kan leda till konflikt i samband vid nyexploatering och trycket ifrån allmänheten av att bevara orörd mark. Sammanfattningsvis finns det många olika aktörer och intressen rörande Nackas framtida planering (Nacka Kommun, 2010).

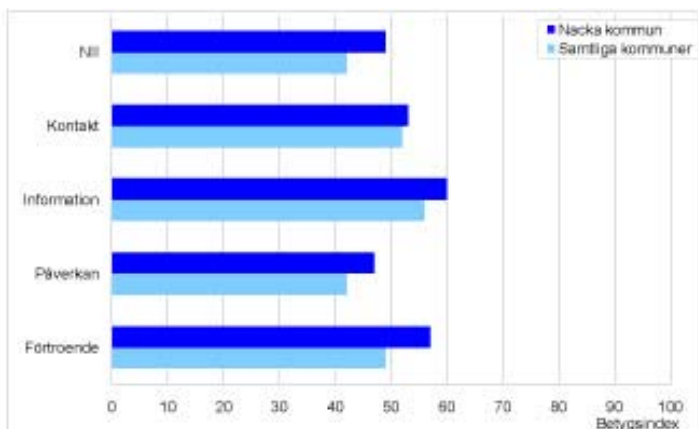

Fig. 7 Nacka kommun har högre index på samtliga ämnen. (Statistiska centralbyrån, 2010, sid 16).

SCB:s Medborgarundersökning 2010

Nedan visas resultatet från statistiska centralbyråns medborgarundersökning från hösten 2010

Nacka Kommun har ett högre snitt på samtliga punkter än resten av landets kommuner och framförallt högt inom kategorin *förtroende*. Dock ligger faktorn *påverkan* relativt lågt och kommunen måste arbeta med denne för att höja Nöjd - inflytande index. Åldersgruppen 18 - 24 upplever att de har störst påverkan i Nacka kommun jämfört med resterande åldersgrupper.

	Betygsindex	Felmarginaler
Nöjd	49	±2,7
Information	60	±2,5
Förtroende	57	±2,6
Kontakt	53	±2,5
Påverkan	47	±2,6

Fig. 8 visar resultatet av enkätundersökningen. (Statistiska centralbyrån, 2010, sid 15)

	Ålder														Samtliga	
	18-24 år		25-34 år		35-44 år		45-54 år		55-64 år		65-74 år		75 år eller äldre			
	Betygsindex	Felmarg.	Betygsindex	Felmarg.	Betygsindex	Felmarg.	Betygsindex	Felmarg.	Betygsindex	Felmarg.	Betygsindex	Felmarg.	Betygsindex	Felmarg.	Betygsindex	Felmarg.
Nöjd	50	±9,9	48	±10,5	48	±5,8	50	±5,7	51	±7,5	45	±6,7	55	±13,7	49	±2,7
Kontakt	55	±10,9	49	±9,2	51	±5,5	55	±4,9	54	±7,4	49	±6,5	72	±9,0	53	±2,5
Information	61	±9,8	52	±9,7	61	±5,7	64	±5,3	63	±6,2	59	±6,5	59	±11,0	60	±2,5
Påverkan	51	±10,9	48	±9,6	44	±5,6	49	±5,4	47	±7,1	44	±6,2	41	±11,5	47	±2,6
Förtroende	59	±11,4	56	±9,8	54	±5,8	58	±5,6	58	±6,9	55	±7,2	61	±9,8	57	±2,6
ANTAL SVARANDE	48		66		155		140		120		119		54		702	

Fig. 9 visar fördelningen mellan åldrarna och hur indexet varierar mellan dessa. (Statistiska centralbyrån, 2010, sid 20)

Översiktsplansprocessen i Nacka Kommun

Sven Andersson¹³, projektledare för Nacka kommuns översiktsplan, berättar att den gällande översiktsplanen är ifrån 2002 och i behov av en aktualisering. År 2009 beslutade kommunstyrelsen att översiktsplanen skulle revideras och den främsta anledningen till beslutet om aktualisering var att exploaterings- och infrastrukturfrågorna behövdes ses över grundligt på grund av befolkningsökningen. I skrivande stund befinner sig översiktsplanen i processen mellan samråd och utställning. I den nya översiktsplanen har kommunen valt att arbeta mer översiktligt och behandla mer strategiska frågor än vad den aktuella planen hanterar. Kompletterande till den nya strategiska översiktsplanen finns det så kallade sektorprogram som exempelvis grön- och kustprogrammet. Sektorprogrammen går djupare in på det specifika ämnet och har en hög detaljeringsgrad inom det berörda området.

Översiktsplan projektgruppen består av tjugo personer ifrån olika verksamheter på kommunen. Gruppen arbetar aktivt med att informera tjänstemännen och politikerna inom kommunen vilket resulterat i att den kommande översiktsplanen är internt välförankrad menar Andersson¹⁴.

¹³ Sven Andersson, Projektledare för Nacka kommuns översiktsplan, Samtal, Nacka kommun 2011-03-04

¹⁴ Sven Andersson, Projektledare för Nacka kommuns översiktsplan, Samtal, Nacka kommun 2011-03-04

Resultat från Intervjustudierna

Jag intervjuade Sven Andersson¹⁵ som sedan två år tillbaka arbetar som projektledare inom Nacka kommun, Andersson arbetar för tillfället som projektledare för kommunens kommande översiktsplan.

”En konstruktiv dialog med medborgarna förbättrar kunskapsunderlaget inför beslut, och gör det möjligt att skapa ett långsiktigt hållbart samhälle, bland annat sett ur ett folkhälsoperspektiv.”

(Nacka kommuns översiktsplan, sid. 14)

I uppstartandet av översiktsplanen förde Nacka kommun en ingående diskussion rörande hanteringen av medborgardialogen. Projektgruppen diskuterade frågeställningar så som: Vad är syftet med dialogen? Hur ska dialogen vara utformad och hur mycket dialog vill vi ha? Andersson berättar att Nacka kommun arbetar med en aktiv medborgardialog men gällande översiktsplanen är frågan beträffande medborgardialog komplex. Översiktsplanen består av visionära och strategiska frågor som är svåra att förmedla till allmänheten. Det är lättare att diskutera frågor i mindre skala som ligger närmare om hjärtat. Andersson berättar vidare att Nackas filosofi angående medborgarinflytande är att man ska öppna upp för möjligheten till inflytande men inte tvinga fram den, medborgaren blir på så sätt initiativtagare.

¹⁵ Sven Andersson, Projektledare för Nacka kommuns översiktsplan, Samtal, Nacka kommun 2011-03-04

Nacka Kommun

Medborgardialogs metod	Antal /fördelning deltagande	Tidpunkt i processen	Deltagare Kommunen	Kommunikationsform	Möjlighet till inflytande	Syfte	Övrigt
Öppet Hus Diselverkstaden - bibl. Forum Nacka - bibl. Orminge - bibl. Älta - bibl. Fisksätra - bibl. Saltsjöbadens - bibl.	- - - - - -	Samråd ↓	Tjänstemän ↓	Öppen dialog ↓	Via muntlig dialog och skriftliga synpunkter ↓	Informera och få in synpunkter ↓	Få besökare Få besökare Många besökare Få besökare Många besökare Få besökare
Ungt Inflytande Sommarjobb	12 st varav alla 16-18 år	Samråd	Tjänstemän	Öppen dialog	Via muntlig dialog och skriftliga synpunkter	Diskutera	Under en tre veckorsperiod arbetade ungdomarna under olika former med översiktsplanen
Komp. till Medborgardialogs metod	Antal /fördelning deltagande	Tidpunkt i processen	Deltagare Kommunen	Dialogsform	Möjlighet till inflytande	Syfte	Övrigt
Utställning Nackas samtliga Bibliotek	-	Under hela ÖP processen	-	-	Skriftliga synpunkter	Informera	Blädder ex. av Översiktsplanen fanns på plats med en brevlåda för synpunkter
Internet Hemsida	-	Under hela ÖP processen	-	-	Skriftliga synpunkter	Informera	All information om ÖP fanns tillgänglig på sidan

Tabell 3. Sammanställning över Nacka kommuns metoder för medborgardialog

Under ÖP processen har Nacka kommun hållit interna förankrings möten samt haft möten med andra intressegrupper.

Teckenförklaring för diagrammet. Färgfälten visar metodens huvudsyfte. 51

Erfarenheter av dialogmetoderna

Att arbeta med få aktiviteter för medborgardialog under översiktsplanprocessen var ett medvetet beslut från kommunen och projektgruppens sida. Beslutet rörande aktiviteterna fattades vid översiktsplanens start och motiveringen för detta var att översiktsplanen berörde så pass övergripande frågor att dialogerna skulle bli för komplexa. Andersson är nöjd med de aktiviteter som genomfördes och han menar att ett bra samråd kan öka förståelsen för översiktsplanen och på så vis kan man undvika stora opinionsbildningar.

Uppslutningen till *öppet hus* varierade mycket beroende på vilken del av Nacka projektgruppen besökte. Till kommundelarna med hög lokalsamhörighet så som Fisksätra och Orminge kom relativt många besökare medan områden med liten samhörighet så som Sickla fick få besökare. Andersson anser trots detta att *öppet hus* är en fungerande metod till att informera och diskutera. Metoden bygger på personliga möten och att intresserade medborgare tar initiativet till kontakt. Vidare berättar Andersson att arbetet med ungt inflytande var lyckat. *Ungt inflytande* var ett sommarjobb som Nacka Kommun erbjöd gymnasieungdomar i kommunen. Under en tre veckors period under sommaren 2010 innebar arbetet för elva av Nackas ungdomar att diskutera den kommande översiktsplanen. Ungdomarna utformade även en allmän framtidsvision för Nacka ur ett ungt perspektiv. De elva ungdomarna diskuterade under workshopliknande former och de fick betalt för sin insats. Det slutliga resultatet av ungdomarnas planeringsdiskussion sammanställdes och användes som ett underlag till översiktsplanen. Arbetet med ungt inflytande resulterade i att sju ungdomar valde att vidareengagera sig.

Ungdomarna åkte ut till alla Nackas gymnasieskolor och informerade om den kommande översiktsplanen. Detta är ett exempel, likt Botkyrka kommuns arbete med unga i samband med upprustningen av Albyparken, hur engagemang föder engagemang.

Återkopplingen har skett genom sammanställningar från *öppet hus* och från arbetet med ungt inflytande. Underlaget har sedan gått vidare till kommunstyrelsen. Sammanställningarna har indikerat om inriktningen på översiktsplanen ligger i linje med eller går emot kommunstyrelsens åsikter.

Inom Nacka vill kommunen fortsätta att utveckla medborgardialogerna och framförallt inom arbetet med detaljplaner och fördjupad översiktsplan. Andersson tror att resultatet av dialogen kan bli tydligare inom detaljplanering i och med att frågeställningarna är mer konkreta och detaljerade. Nacka kommuns översiktsplan befinner sig som tidigare nämnts i processen mellan samråd och utställning och Andersson tror inte att kommunen kommer att anordna fler medborgardialogsaktiviteter förutom den lagstadgade utställningen. Andersson motiverar resonemanget med att under utställningen ska planen vara relativt fastställd och att ge sken av att det finns utrymme för inflytande är att uppmana till falska förhoppningar som kan förstöra tilliten mellan kommunen och medborgarna.

Slutsats

Nacka kommun arbetade efter ett aktivt beslut om att arbeta med få dialogaktiviteter och motiverade detta genom att förklara att det skulle uppstå en komplexitet i och med de visionära frågorna. Kommunen påvisar därmed få aktiviteter med varierande uppslutningar.

Även i Nacka kommun, liksom Sundbybergs kommun, handlar aktiviteterna främst om att informera medborgaren.

Det är även svårt i detta fall att diskutera metodernas för- och nackdelar, men en konsekvens som kan utläsas från Nacka kommuns användning av öppet hus metoden är att den är väl fungerande vid kommundelar med hög samhörighet. I kommundelar med mindre samhörighet är uppslutningen låg. Detta visar även att det är svårt att beskriva en metods för- och nackdelar när det inte är metoden i sig som varierar. För- och nackdelarna blir en direkt konsekvens av de yttre förhållanden och utförandet av metoden.

Ungdomssatsningen i Nacka kommun var lyckad enligt Andersson och resultatet från satsningen blev ett direkt underlag för politikerna. Detta kan ses som en dialog med reell inverkan. En bidragande anledning till att metoden var lyckad kan vara att metoden var ordentligt organiserad då det var ett sommarjobb.

Sammanfattningsvis arbetade Nacka kommun medvetet med få aktiviteter vilket har gjort det svårt att utläsa konsekvenserna av metoderna. Liksom Sundbyberg, har Nacka fokuserat på att informera än att föra en verklig dialog och även i detta fall är det svårt att utläsa om informationen nått ut eller ej. Men som Andersson nämnde, vill Nacka arbeta med dialoger men främst inom detaljplanering än i visionära dokument så som översiktsplanen. Andersson menar att det egentligen finns lite utrymme för inflytande i ett sådant politiskt dokument och menar att man vilseleder medborgaren. Enligt SCB:s medborgarundersökning har Nacka kommun ett högt index på förtroende vilket kan tyda på att Nacka Kommun värnar om tilliten och inte försöker vagga in medborgaren i falska förhoppningar.

6.3 Stockholms Stad

Stockholm är Sveriges huvudstad och består av 188 kvadratkilometer yta varav 40 procent är park- och grönområden. Stockholm har en befolkning på cirka 850 000 invånare. Staden är indelad i 14 stadsdelsförvaltningar och dessa förvaltningar ansvarar för den kommunala servicen som exempelvis, skola och äldreomsorg i de respektive områdena. Ungefär 50 procent av Stockholms stads budget fördelas ut till stadsdelsförvaltningarna (Stockholms Stad, 2011). Det finns betydande sociala och ekonomiska skillnader mellan stadsdelarna i Stockholm och detta gäller framförallt mellan inner- och ytterstaden. Utbildning, inkomstnivå och etnisk härkomst speglas tydligt i de olika boendemönster som förekommer i Stockholm. (Stockholm Stad, 2010) De sociala skillnaderna kan även utläsas genom att studera valdeltagandet. I kommunvalet 2006 låg valdeltagandet i förorten Vårberg på cirka 53 procent medan villaförorten Bromma hade ett deltagande på cirka 88 procent (Statistiska centralbyrån, 2011).

Stockholms Stad befinner sig i en expansiv period med en kraftig befolkningsökning och de senaste åren har cirka 10 000 nyinflyttande tillkommit. En stigande befolkning ökar kraven på stadsplaneringen, då en ökad inflyttning innebär fler bostäder, utökad kommunal service, fler arbetsplatser och framförallt en förbättrad infrastruktur. Utmaningen ligger i förutse behovet och aktuella prioriteringar hos den framtida befolkningen. Kompletterande till detta måste planeringen väga in alla stadens intressenter och aktörer och få dessa att samarbeta. Det finns även en utmaning för Stockholm att bibehålla sin gröna profil genom den framtida exploateringen. Planeringen i Stockholm handlar på så vis till det yttersta om avvägningar och prioriteringar mellan olika val och utvecklingsriktningar (Stockholms Stad, 2010).

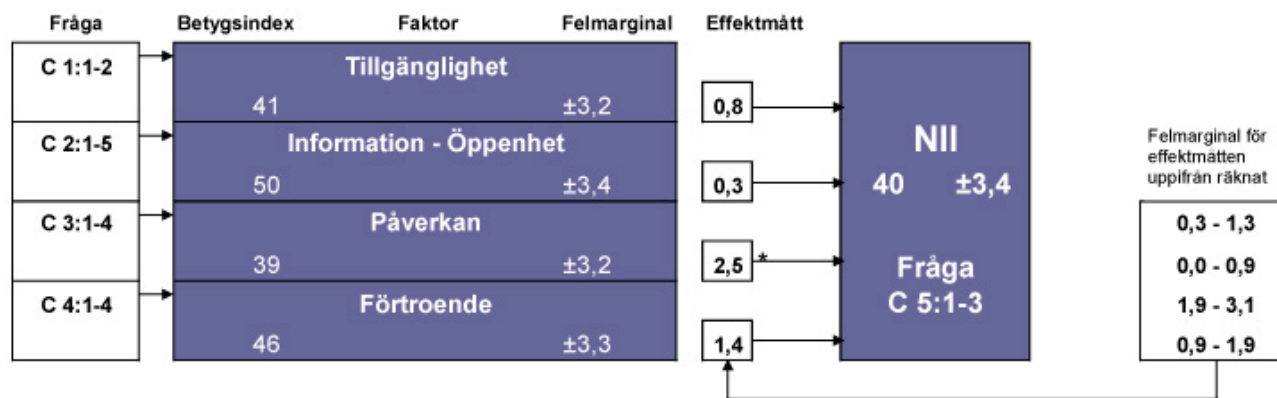

Fig. 10 visar nöjd- inflytande index för Stockholms Stad (Statistiska Central Byrån, 2009, sid 62)

SCB:s Medborgarundersökning 2009

Jämfört med andra kommuner i Sverige ligger Stockholms Stad lägre på samtliga faktorer än genomsnittet och som lägst på Nöjd - inflytande Index. Rapporten från Statistiska Centralbyrån poängterar att det sker stor in- och utflyttning till Stockholm och detta kan bidra till att färre har kontakt och intresse för kommunen (Statistiska

Centralbyrån, 2009). Den lokala samstämningen är inte lika stark i storstäder som i mindre kommuner vilket försämrar statistiken. Enligt tabellen kan det även utläsas att åldersgruppen 18 – 24, har bland den lägsta Nöjd - Inflytande Index (Statistiska Centralbyrån, 2009).

	Ålder							Samtliga
	18-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	65-74 år	75 år eller äldre	
NII	34	42	45	41	32	37	42	40
Tillgänglighet	39	39	46	40	37	45	44	41
Information-Öppenhet	44	49	54	55	42	53	55	50
Påverkan	39	38	43	41	33	36	42	39
Förtroende	47	45	51	46	36	50	54	46
ANTAL SVARANDE	40	75	84	61	65	52	42	419

Fig. 11 visar att den äldre befolkningen har högst förtroende för kommunen. (Statistiska Central Byrån, 2009, sid 67)

Översiktplanprocessen

År 2008 fattades det formella inriktningsbeslutet för Stockholms Stads nya översiktplan i kommunstyrelsen. Bakgrunden till beslutet är att den nuvarande översiktplanen från 1999 behövdes uppdateras ordentligt. Översiktplanen, från 1999 är väldigt detaljerad och svårförståelig i sin text och utformning. Stockholms Stad ville utarbeta en ny översiktplan som var mer övergriplig och som behandlade stadsplaneringsfrågor på en mer strategisk nivå. Detta i hopp om att planen skulle bli mer begriplig och tilltalande. Den nya översiktplanen blev antagen av kommunfullmäktige i 15 mars 2010 men är i dagsläget överklagad berättar Maria Severin¹⁶, med i projektgruppen för Stockholms Stads översiktplan.

I och med framställandet av den nya översiktplanen valde Stockholm Stad att arbeta med arbetssättet, rullande översiktlig-planering. Arbetssättet innebär att översiktplanen är ett dokument bestående av övergripliga och strategiska frågor. Jämfört med den äldre översiktplanen, är denna mer koncentrerad. Kompletterande till översiktplanen finns det tematiska och geografiska fördjupningar som lyder under översiktplanen. Ett exempel på en tematisk fördjupning är parkprogrammet som innehåller en hög detaljeringsgrad om Stockholms parker och dess utveckling. Det finns goda erfarenheter av rullande översiktlig planering från Malmö Stad. Stockholms Stad hoppas att detta arbetssätt ska effektivisera planprocessen och göra den tydligare i sina prioriteringar och planeringsriktningar menar Severin¹⁷.

---

16 Maria Severin, Med i projektgruppen för Stockholms Stads Översiktplan, Samtal, Stockholms Stads Stadsbyggnadskontor, SBK, 2011-03-04

17 Maria Severin, Med i projektgruppen för Stockholms Stads Översiktplan, Samtal, Stockholms Stads Stadsbyggnadskontor, SBK, 2011-03-04

Resultat från Intervjustudierna

Jag intervjuade Maria Severin¹⁸, civilingenjör i samhällsbyggnad från KTH, som arbetar på Stockholm Stads Stadsbyggnadskontor sedan sommaren 2007. Hon arbetar som översiktlig planerare på planavdelningen för strategisk planering och deltar i översiktplanens projektgrupp.

Stockholms Stad har arbetat flitigt med medborgardialoger i olika sammanhang och framförallt inom detaljplaner och detaljerade projekt. I Översiktplanen från 1999 arbetade staden till viss utsträckning med medborgardialog men under traditionella former så som stormöten (Stockholm Stad, 1999).

Severin berättar att arbetet med en aktiv dialog i samband med den nya översiktplanen var ett beslut från politikerna som sedan blev ett mål för projektgruppen att sträva mot. Projektgruppen anlidade ett konsultföretag som hjälpte dem att framställa en kommunikationsplan som definierade olika målgrupper och dess tillhörande kommunikationskanaler. Kommunikationsplanen diskuterade även syfte, tillvägagångssätt och återkoppling av dialogerna samt under vilken tidpunkt dialogaktiviteterna skulle ske. Kommunikationsplanen definierade hur arbetet med medborgarinflytande i samband med översiktplanen skulle bedrivas.

---

18 Maria Severin, Med i projektgruppen för Stockholms Stads Översiktplan, Samtal, Stockholms Stads Stadsbyggnadskontor, SBK, 2011-03-04

Stockholm Stad

Medborgardialogs metod	Antal /fördelning deltagande	Tidpunkt i processen	Deltagare Kommunen	Kommunikationsform	Möjlighet till inflytande	Syfte	Övrigt
Närvaro på offentliga tillställningar Översiktsplan i Centrum - Kista Galleria, Farsta Centrum, Vällingby Centrum, Skärholmens Centrum	totalt ca: 150 st (som ställde frågor, exponerades för flera hundra)	Samråd	Tjänstemän	Öppen dialog	Via muntlig dialog	Informera och få in synpunkter	Delade ut informationsmaterial och svarade på inkommande frågor
Öppet Hus Kulturhuset - Framtidsveckan Tekniska Nämndhuset Tekniska Nämndhuset	totalt ca: 500 40 (främst från intresseorg.) -	Samråd Samråd Utställning	Tjänstemän & politiker Tjänstemän	Öppen dialog Öppen dialog	Via muntlig dialog Via muntlig dialog	Informera och få in synpunkter Att informera och diskutera	Utställning med material
Fokusgrupp Stockholm Speaks - Ungdomssatsning Stockholm Speaks 2. 0 - Ungdomssatsning	78 st 13- 19 år 30 st 16 - 19 år	Samråd Utställning	Tjänstemän & politiker Tjänstemän & politiker	Workshop Workshop	Via muntlig dialog Via muntlig dialog	Att informera och diskutera Att informera och diskutera	En konsultfrima arrangerade eventet och synpunkterna resulterade i ett dok.
Möten Information till allmänheten (frukostmöte) Kulturhuset Information till allmänheten lunchmöte, Folkets Hus	ca: 30 st -	Samråd Samråd	Tjänstemän Tjänstemän & politiker	Öppen dialog Öppen dialog	Via muntlig dialog Via muntlig dialog	Informera med möjlighet för att ställa frågor Informera och diskutera	Andra remissinsatser fanns även representerade
Politiskt Debatt Näringslivets Hus - Debatt om framtida Stocholm Kulturhuset - Sthlm Speaks Kulturhuset - Debatt om ÖP i världsklass? Clarion Sign Hotel - Stockholmsdebatt	ca: 80 st ca: 100 st 13 - 16 år ca: 60 st ca: 100 st	Samråd Samråd Samråd Utställning	Tjänstemän & politiker Tjänstemän & politiker Tjänstemän & politiker Tjänstemän & politiker	Debattform Debattform Debattform Debattform	Via muntlig dialog Via muntlig dialog Via muntlig dialog Via muntlig dialog	Få in synpunkter samt att informera och sprida kunskap	Debatt mellan de olika partierna och andra intressen. Medborgaren fick ställa frågor. Möjlighet att lyssna oppositionen. Vid Sthlm Speaks debatterade två ungdommar med politiker, det fanns möjlighet för den unga publiken att ställa frågor.

Tabell 4. Sammanställning över Stockholms Stad metoder för medborgardialog

Annan typ av dialog Service "Ring så kommer vi"	130 tal möten genomfördes	Under hela ÖP processen	Tjänstemän	Öppen dialog	Via muntlig dialog	Informera med möjlighet för att ställa frågor	En intressgrupp (ex. studenter) eller d y ringe projektgruppen som i sin tur åkte till intressegruppen och informerade om ÖP
Komp. till Medborgardialogs metod	Antal /fördelning deltagande	Tidpunkt i processen	Deltagare Kommunen	Dialogsform	Möjlighet till inflytande	Syfte	Övrigt
Utställning Tekniska Nämndhuset	-	Samråd & Utställning	-	-	Skriftliga synpunkter	Informera	
Kulturhuset Stockholmspavaljongen - Kungsträdgården	-	Samråd Utställning	-	-	Skriftliga synpunkter	Informera Informera	
Internet Hemsida	-	Under hela ÖP processen			Skriftliga synpunkter	Informera	

I skedet innan samrådet arrangerade Stockholm Stad en mängd förankringsmöten med myndigheter, politiker, tjänstemän och andra kommuner i syfte om att informera och förankra frågeställningarna. I samrådsskedet höll ett flertal möten för internförankring och även för andra intressegrupper så som byggbranschen. Under utställningsskedet arrangerades flertalet seminarium för näringslivet, tjänstemän, externa nyckelpersoner och opinionsbildningar. Under utställningen gästade även ÖP Business Arena för att nå ut till fastighetsbranschen.

	INFORMATION Sändare och mottagare. Kommunens syfte är att informera om en viss process eller fråga.
	KONSULTATION Kommunen söker konsultation i en viss fråga. Möjlighet till att tycka till eller ge synpunkter.
	DIALOG Tvåvägskommunikation som resulterar i ett kunskapsutbyte.
	MEDBESTÄMMANDE Medborgarens åsikt är direkt styrande för beslutet.

Teckenförklaring för diagrammet. Färgfälten visar metodens huvudsyfte.

Erfarenheter från medborgardialoger

Medborgardialogerna resulterade i nya och djupare kunskaper rörande både befolkningen i Stockholm och om Stockholm som stad. Severin anser att dialogerna erbjöd ny information som hon under processen kontinuerligt bakade in i arbetet med översiktsplanen. Severin fortsätter att berätta om de positiva effekterna dialogerna har haft i arbetet. En av de främsta effekterna är att dialogen har synliggjort konflikter och på så vis tydliggjort bilden över olika aktörers viljor. Genom att uppmärksamma konflikterna tidigt kunde projektgruppen hantera konflikterna på ett konstruktivt vis.

Bild 3: Från Stockholm Speaks (Stockholms Stad Hemsida 2011-05-02)

I slutändan effektiviserade detta den totala översiktsplanprocessen. Severin poängterar även att det är viktigt att föra en dialog inom kommunen och mellan politiker och tjänstemän i syfte att förankra planen internt. En förankrad plan över blockgränserna underlättar plangenomförandet.

Severin är nöjd med hur många dialogaktiviteter som projektgruppen genomförde under den strama tidsramen och den begränsade budgeten. Metoden "ring så kommer vi" var välfungerande och över 130 möten genomfördes via denna metod. Metoden innebar att i all reklam som annonserades i samband med översiktsplanen visades ett nummer som intresserade kunde ringa. Numret ledde till översiktsplansprojektgruppen och de intresserade kunde boka ett möte med gruppen. På mötet informerade projektgruppen om planen och sedan fördes en gruppdiskussion där alla kommentarer antecknades ner och bokfördes. Severin menar att metoden var framgångsrik på grund av att den byggde på ett genuint intresse från medborgarnas sida. Medborgarnas intresse är en viktig förutsättning för en dialog och detta tog projektgruppen tillvara på.

I kommunikationsplanen hade projektgruppen identifierat ungdomar som en attraktiv målgrupp och arrangerade därmed speciella aktiviteter så som *Stockholm Speaks*. Stockholm Speaks var en ungdomssatsning i kulturhuset i Stockholms centrum. Ett flertal inbjudningar skickades till Stockholms alla gymnasieskolor som bjöd in till olika workshops under en veckas tid i kulturhuset. Under veckan monterade projektgruppen upp information och höll i olika aktiviteter så som, debatt och workshops, rörande den nya översiktsplanen. Severin berättar att hon är otroligt nöjd med satsningen och hon menar att hon vann stora mängder kunskap från ungdomarna. Projektgruppen fick in synpunkter som de i annat fall inte skulle ha fått in. Reflektioner från de båda Stockholm Speaks tillfällena visade att ungdomarna är väldigt engagerade och är villiga att diskutera strategiska planeringsfrågor. De visionära tankarna hos ungdomarna imponerade både tjänstemännen och politikerna samt visade att Stockholms ungdomar är välmedvetna om miljön och stadens utveckling.

En ytterligare lyckad metod att nå de svårtillgängliga var att *besöka olika köpcentrum* i Stockholm. På detta vis kunde projektgruppen informera den "vanliga" medborgaren om den kommande översiktsplanen. En reflektion från denna aktivitet är att det kan konstateras att det finns ett genuint intresse hos medborgarna att diskutera långsiktiga och visionära frågor. Det noterades även att Stockholmsborna har en stark lokal stolthet över sin stadsdel.

Återkopplingen skedde likt, i Sundbyberg Stad, via en intern hemsida där alla synpunkter dokumenterades. Den interna loggen fungerande som ett komplement till den formella hanteringen av inkommande samråd - och utställningssynpunkter. Severin menar att återkoppling även skedde via att projektgruppen hade med sig synpunkterna under processens gång. Synpunkterna är "osynligt" inbakade i översiktsplanen.

Trots de lyckade dialogaktiviteterna vill Severin vidareutveckla dialogerna och framförallt med ungdomar och invandrargrupper. Då Stockholms Stad har valt att arbeta med en rullande översiktlig planering kommer gruppen att hantera utmaningar med dialogerna kontinuerligt. Severin belyser likt, Anders Svensson från Nacka kommun, att det finns ett problem med att översiktsplanen behandlar så pass övergripande och strategiska frågor. Det blir svårt att föra en konkret diskussion kring de komplexa frågorna. För att diskussionen ska bli givande krävs det goda kunskaper om planeringsprocessen och samhällsbyggande vilket kan vara svårt att förmedla under en begränsad tid.

Slutsats

Av de tre kommuner jag har jämfört har Stockholms Stad genomfört flest aktiviteter. Detta kan grunda sig i att Stockholm hade en större budget och fler resurser, men å andra sidan har de fler att nå ut till. En motivering till Stockholms framgång med dialogerna är konsultfirman som kommunen anlidade i början av planprocessen. Konsultfirman utkristalliserade en struktur i hanteringen av dialogerna.

Likt de andra kommunerna fördes dialogerna under samrådet och utställning. Stockholms Stad ägnade stor tid till att informera och marknadsföra planen. Dock använde Stockholms Stad sig av ett flertal metoder som låg till grund för en verklig dialog. Ungdomssatsningen Stockholm Speaks är ett sådant exempel. Sammanställningar från satsningen visar att kunskapsutbytet var stort och att både tjänstemännen och ungdomarna fick ut mycket av dagarna. Stockholms Speaks var noggrant planerat och projektgruppen tog hjälp av en konsultfirma som anordnade allt det praktiska kring aktiviteten. Detta tyder på att ju mer energi och planering som läggs ner desto större chans har metoden att få ett lyckat resultat.

Vidare var Stockholms Stad "Ring så kommer vi" en ny och lyckad metod enligt Severin. Detta kan grunda sig i att metoden låter medborgaren bli initiativtagaren vilket bygger på ett genuint intresse från medborgarens sida. Severin är nöjd med att många utnyttjade tjänsten. Metoden förutsätter dock att mycket tid och resurser för möten avsätts.

Likt de andra fallstudiekommunerna, kan det konstateras att de informationsmöten som hölls hade låg uppslutning (30 st) i förhållande till stadens sammanlagda befolkning (850 000 st). *Utställningarna* i Nämndhuset hade en låg uppslutning och till dessa kom för det mesta redan insatta medborgare.

Sammanfattningsvis arbetade Stockholms Stad framgångsrikt med olika typer av medborgardialogmetoder, men likt de andra kommunerna, ägnade Stockholm sig mest åt att informera om den kommande översiktsplanen än att föra en inverkande dialog. Stockholm har dock uppmärksammat medborgarens roll i planeringen och i och med deras nya rullande planerings metod måste medborgaren komma in i planering mer frekvent. Detta tvingar Stockholm till att vidareutveckla sina befintliga metoder. Slutligen kan det nämnas att den konsultfirman som Stockholm anlidade i samband med arbetet med medborgardialogerna spelade en stor roll i förhållande till hur lyckade dialogaktiviteterna var.

Bild 4: Från utställningarna (Stockholms Stad Hemsida 2011-05-02)

6. 4 Sammanfattande slutsats

De studerade kommunerna har den gemensamma faktorn att de flesta av aktiviteterna för medborgardialog har resulterat i informationstillfällen. Huruvida detta var en medveten strategi eller ej är svårt utläsa förutom hos Nacka Kommun. Nacka valde att använda sig av få metoder för medborgardialog och motivering till detta var att översiktsplanen är ett så pass politiskt dokument att äkta medborgarinflytande inte kunde uppnås. Andersson menar att satsningarna med medborgardialog bör ligga kring detaljplan och liknande där resultatet av dialogerna blir tydligare. Nackas kommuns ärliga tillväga gångsätt kan återspeglas i SCB:s medborgarundersökning, där Nacka har ett högt förtroende index.

Direkta slutsatser gällande metodernas för- och nackdelar är att metoden *Stormöte* inte är representativ och visar på en dålig uppslutning. Metoden besöks få deltagare hos alla fallstudiekommuner, men metodens brister är mest påtagliga hos Sundbybergs kommun. Metoden *Öppet hus* visade i Nacka kommun att resultatet varierande mellan de olika kommundelarna. Den var alltså lyckad inom vissa kommundelar men inte inom andra.

De "nya" metoderna så som: *Ring så kommer vi*, *Stockholms Speaks* och *Ungt inflytande* visade goda resultat till att nå ut till unga och gav goda dialogstillfällen. Detta visar att nya innovativa metoder har större chans att nå svåra målgrupper och att uppnå verkliga dialoger.

Slutligen kan det även påpekas att samtliga av fallstudiekommunerna hade en oklar återkoppling av dialogerna till kommunernas översiktsplan. Detta kan grunda sig i bristande struktur kring återkoppling av medborgardialogerna.

Del III diskuterar rapportens innehåll. Delen inleds med en diskussion om rapportens syfte och frågeställning och hur dess svar kopplas samman den teoretiska bakgrunden och utfallet från fallstudiekommunerna. Vidare diskuteras mina metodval gällande litteraturundersökningen och intervjuerna med fallstudiekommunerna. Del III avslutas med en självreflektion där jag tar upp vad examensarbetet har bidragit med till min personliga utveckling.

DEL 3

7. DISKUSSION

7.1 Diskussion om arbetet

Syftet med detta examensarbete har varit att undersöka aktuella metoder för medborgardialog samt att diskutera metodernas för- och nackdelar i samband med översiktsplanprocessen. Sammanställningen som gjorts i arbetet berör allmänna metoder gällande medborgardialoger och är inte specifika för översiktlig planering. Utifrån litteraturundersökningen var det lätt att sammanställa metoderna för- och nackdelar men gällande fallstudierna har det visat sig svårt att diskutera metodernas för- och nackdelar. Metodernas egenskaper är varierande från fall till fall. Som i exempelvis Nacka kommun var öppet hus en lyckad metod i vissa kommundelar medan i andra kommundelar visade sig metoden vara otillräcklig. Detta tyder på att det är enormt viktigt att ha analyserat vilka målgrupper som ska nås och genom vilka forum. En så kallad kommunikationsplan kan vara ett sådant hjälpmedel att formulera och strukturera det kommande dialogarbetet.

Under fallstudierna har det framkommit att det kan uppstå frustration och missförstånd mellan kommunen och medborgarna. Detta kan grunda sig i att dialogerna kommer i ett för sent skede. Kommunerna vill undvika medborgare med endast särintressen och även diskussioner på en för detaljerad nivå. Medborgarna å andra sidan förstår inte syftet med att tycka till på en redan färdigställd plan. Erfarenheter från misslyckade samråd sätter käppar i hjulen och det finns erfarenheter av att dialogerna är svåra och icke givande. Tidpunkten, så som formulerandet av syfte och resultat av dialogerna är avgörande faktorer till metoderna för medborgardialogernas framgång.

Det är alltså inte metoderna i sig som är bristande enligt min åsikt utan det är hur metoderna utförs och i vilket tidskede de utförs i. I teorin är exempelvis öppet hus en bra metod till att både informera och diskutera översiktsplanen. Men, används metoden till att endast presentera ett färdigt förslag är metoden värdelös i syfte att föra en dialog. Det är även viktigt att poängsätta att informera endast är negativt i bemärkelse om informationen helt ersätter dialogen istället för att komplettera den.

Då jag kommit fram till att det inte är metoderna i sig som är bra eller dåliga utan att det är hanteringen av dialogen som är avgörande har jag sammanställt en checklista som bör besvaras innan påbörjande av en medborgardialog och val av metod för detta:

Checklista vid arbete med medborgardialoger och val av metoder;

- » Vad är syftet med dialogen?
- » Vad ska dialogen resultera i?
- » I vilket skede ska dialogen genomföras?
- » Hur ska återkopplingen ske?
- » Vilka målgrupper vill vi nå och genom vilka forum ska det ske?

Fig. 12 visar den framtagna checklistan sammanställd utifrån litteraturen och utifrån erfarenheterna från fallstudiekommunerna.

Under intervjuerna med fallstudiekommunerna framkom frågan om utökad medborgardialog är rätt forum för framställandet av en översiktsplan? Det finns en svårighet i att diskutera och förmedla visionära frågor till allmänheten. Jag inser komplexiteten i och innerbörden av att översiktsplanen är ett ytterst politiskt dokument men jag anser inte att svaret är att utestänga medborgaren från processen. Motivet till att använda få dialogaktiviteter och fler informationstillfällen grundar sig i okunskap i hur en översiktsplan kan förmedlas och i hur inkommande åsikter kan hanteras. Jag anser att Huddinge kommuns arbete med medborgarpanel i samband med underlaget till Huddinges översiktsplan är exemplariskt. Huddinge kommun kan ses som en förebild.

En fråga om makt

Det finns många brister i kommunalt arbete med medborgardialog och medborgarinflytande. Det existerar ett gap mellan teorin gällande inflytande och vad sker ute i praktiken. Litteraturen efterlyser en dialog som grundar sig i en kommunikation mellan två parter där vinsten är kunskap. Men fallstudierna påvisar aktiviteter som baseras på informationstillfällen snarare än i dialoger. Litteraturen erbjuder även inspiration och olika metoder gällande medborgardialog men ändå genomförs vanligtvis stormöten och öppet hus, vilket samtliga fallstudiekommuner konstaterar. Vad beror då gapet mellan teorin och praktiken på?

Nya former för dialogerna skulle innebära en utökad makt för medborgaren vilket betyder en helt ny maktsituation för politikerna och tjänstemännen. Situationen kan upplevas som hotande och en rädsla för större förändring finns uttalat bland kommunerna. Det handlar således om en attityds- och maktförändring inom kommunen. Dock, anser jag att vi befinner oss i en tidsanda av

förändring och att attitydförändringen sakta börjar komma. I samtliga av mina intervjuer var tjänstemännen och politikerna positiva till användningen av medborgardialoger och insåg vinsterna med dialogerna.

I samband med utvecklingen av medborgardialoger kan plan och bygglagens inverkan diskuteras. Plan och bygglagen ställer krav på insyn och inflytande i planprocessen, men fungerar kraven som en förlamande hand för utvecklingen av dialogerna? Jag anser att de lagstadgade kraven godkänner ett minimum agerande gällande medborgardialoger. Insynen och inflytandet godkänns genom exempelvis stormöten och utställning, men leder dessa metoder verkligen till inflytande? Jag anser att lagen behöver bearbetas om så att kommunerna får större frihet i hur hanteringen av insyn och inflytande ska uppfyllas. På så vis ställs lagstadgade krav på inflytande men resurserna om val av metod för medborgardialog kan disponeras fritt av kommunen.

Sammanfattningsvis anser jag att arbetet medborgarinflytandet har fått ett uppsving i och med de internationella konventionerna som Sverige ratificerat (som exempelvis Landskapskonventionen.) Konventionerna kräver medborgardialog och detta har väckt intresset för att hitta verksamma och realistiska metoder och verktyg för en verklig demokratisk dialog. Men det nya uppsvinget kräver mycket arbete för att förankra dialogerna och skapa en systematik inom kommunen och även bland medborgarna. Det måste även poängteras att arbetet med inflytande kommer att vara tids- och resurskrävande och detta på bekostnad av bland annat effektiviteten. Arbetet mot ett mer demokratiskt samhälle innebär en kompromiss. Kommunerna måste ta sitt ansvar och börja bjuda in medborgare i planeringen. Vinsterna är många och dialogen är en grund i arbetet mot ett hållbart samhälle.

7.2 Metoddiskussion

Litteraturundersökningen

En kvalitativ litteraturundersökning genomfördes för att sammanställa de aktuella metoderna för medborgardialog. Litteraturundersökningen är relativt bred men det finns en brist i och med att ingen internationell utan endast svensk litteratur studerats. En ytterligare svaghet i litteraturundersökningen är att den litteratur som kommer från kommuner, som exempelvis handböcker, kan vara ett förskönade dokument av verkligheten. Den litteraturen kan anses som marknadsförande material för kommunen. Men det är en brist jag uppmärksammat och därför använt mig mer av begreppsredogörelse än erfarenhetsinformation ur handböckerna. Slutligen fanns det svårigheter i att hitta ny forskning och tillhörande rapporter inom ämnet då det mesta var daterat till innan 2000- talet. Mycket av den litteratur som undersöktes var rapporter som vände sig mot kommuner och som erbjöd vägledning inom medborgardialog. Det var en utmaning att hitta gedigen forskning och rapporter som diskuterade medborgardialoger och metoder ur ett vetenskapligt perspektiv.

Intervjumetoden

Till intervjuerna med fallstudierna valdes den semistrukturerade intervjumetoden då rapportens syfte var att undersöka den intervjuades erfarenheter och tankar rörande ämnet. Metoden gav mer och djupare information än vad de initiala intervjufrågorna gav. Möjligen hade det varit bättre om intervjuformulär skickats ut i förväg till de intervjuade för möjlighet till förberedning av material och svar. Jag valde även att låta de intervjuade läsa igenom och godkänna sammanställningarna från intervjuerna. Detta har sina för- och nackdelar. Fördelen är att, eftersom att intervjuerna inte

bandades fick intervjupersonen läsa igenom sina svar och rätta dem utifall något missuppfattats. Detta gynnar även mig då jag vet att informationen blir korrekt. Nackdelen är dock att spontanitet i svaren kan korrigeras bort. En av de intervjuade bad mig att omformulera en mening som personen sagt. Personen uttryckte att meningen var "för hård" men sann. Sammanfattningsvis anser jag att korrigeringen av sammanställningarna inte har gett stora avvikelser utan snarare förtydligat informationen.

Sedan kan det även diskuteras utifall fler personer inom kommunerna skulle ha intervjuats. Exempelvis kunde intervjuer förts med politiker och medborgare som deltagit i någon av dialogaktiviteterna. Detta skulle bidragit till att se helhetsbilden tydligare men då rapporten främst riktar sig till landskapsarkitekter var prioriteringen att undersöka problematiken ur en tjänstmans vinkel.

Urvalet

Det fanns en svårighet i att hitta kommuner som låg i relativt lika fas gällande översiktsplanen. Många kommuner som kontaktades hade antingen en förlegad översiktsplan eller var i uppstartandet av en ny. Det var även ett antal kommuner som inte besvarade förfrågningar via mejl. Slutligen valdes tre kommuner ut där alla är i varierande fas gällande deras översiktsplan. Det viktigaste har dock varit att översiktsplanen är aktuell och genomförd inom de senaste åren. Därav anser jag att det inte har varit av större betydelse att kommunerna varit i varierande fas gällande översiktsplanen.

7.3 Vad har jag lärt mig och vad vill jag mer lära mig?

Jag började mitt examensarbete med den naiva tanken att "det är väl självklart att man ska ha med medborgarna i varenda beslut, det är kommunerna som är lata och inte vågar släppa in medborgarna". Men ju mer jag studerat ämnet desto mer har jag insett komplexiteten av samhällsplanering. Det finns inga självklara eller definitiva svar, allt beror på fall till fall. Planeringen är oerhört komplex, mer än jag anade, och även så kallade experter har inget glasklart svar på vad ett lyckat samhällsplaneringsprojekt är. Följdfrågan blir ur vilket perspektiv ska planeringen vara lyckad? Ur synvinkeln att många medborgare får betydande inflytande? Eller att projektet var lyckat ur ett ekonomiskt perspektiv eller ur en trafikplanerares synvinkel? Det handlar alltså om att uppnå en balans mellan de olika faktorerna och viljorna inom samhällsplanering.

Den klassiska bilden över faktorerna i hållbar utveckling visar på en simplistisk önskevärld där alla delar väger lika tungt. Men under arbetets gång har jag insett att balansen som bilden uttrycker är svår att uppnå. Det finns flertalet spelare i matchen mellan samhällsplaneringen och medborgarna. Men, jag anser att medborgaraspekten hittills ofta har blivit åsidosatt och behövt kompromissa mot ekonomin och förmodade effektivitetsvinster.

Jag efterlyser mer forskning inom ämnet som analyserar innerbördan av en ökad medborgardialog och effekterna av det direkta inflytandet. Jag efterlyser även forskning om hur rollerna och makten inom kommunens olika nämnder och förvaltningar måste förändras i samband med ett ökat inflytande.

Jag valde att skriva om medborgardialoger då min nyfikenhet kring medborgarinflytande väckts under min studieperiod i England. Min nyfikenhet har dessvärre inte stillats och mina efterforskningar inom ämnet har resulterat i ytterligare frågor. Hur kommer medborgardialogen att utvecklas? Krävs det en lagändring för att understryka dialogernas värde eller kommer dialogerna utvecklas i och med kommunernas växande erfarenheter? Hur hanteras en ökad befolkning och framtida prioriteringar? Hur förs en dialog med dagens medborgare om kommande generations livsförhållanden?

8. KÄLLFÖRTECKNING

8. 1 Tryckta Källor

Boverket (1998). *Vem bestämmer? Om medborgarinflytande och kommunal planering, Erfarenheter från Sydlänsprojekten*. Karlskrona. Boverket

Boverket (1996). *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser*. Allmänna råd 1996:1. Karlskrona. Boverket

Bygghälsningsrådet (2000). *Samhällsplanering med aktiva medborgare. Exempel från 16 kommuner*. Rapport T21:2000. Stockholm: Bygghälsningsrådet

De Laval, S (1999). *Samråd & Dialog. En idébok för den som ska arrangera någon form av dialog*. Stockholm: Vägverket Region Stockholm

Da Laval, S (2002). Samråd i och dialog i planeringen, artikel i *Väg – och vattenbyggaren* 1.2002 sid.21-23

Eliasson B, & Adelly B (2007). *Botkyrka kommuns handbok i dialog*. Botkyrka kommun

Engström, C (1996). *Boken om översiktsplan del II – översiktsplanen i lagstiftningen*. Karlskrona, Boverket

Forsberg, S (2010). *Medborgardialog i ortsanalys – Ett arbete om värdet av kommunikation tidigt i planeringsprocessen*. Examensarbete avancerad E nivå. SLU, Institutionen för stad och land: Ultuna

Henecke, Birgitta & Khan, Jamil (2002). *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen – en demokratiteoretisk analys av lagstiftning, retorik och praktik*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen. (Arbetsrapport 2002:1)

Lantz, A (2007). *Intervjumethodik*. Andra omarbetade uppl. Lund Studentlitteratur

Lindholm, T & Moritz, M (2007). *Handbok i delaktighet från vision till verklighet*. Huddinge kommun. Frank Etc. AB

Lindgren, M (2004). *ADR och förhandlingslösningar: för bättre effektivitet och medborgarinflytande i planprocessen*. Rättsvetenskapliga programmet D-nivå. 2004:218 SHU .Lunds Tekniska Högskola.

Nacka Kommun, (2010). *Hållbar framtid i Nacka, Översiktsplanens underlag, samrådsversion november 2010*. Nacka. Nacka Kommun

Severin, M (2010). *Redovisning och utvärdering av kommunikationsinsatser under arbetet med Stockholms nästa översiktsplan*. Stockholm Stad Stadsbyggnadskontor

Khakee, A. SOU (1999:113). *Medborgarnas erfarenheter – kap: Demokrat i samhällsplaneringen* (197-217) Demokratiutredningen. forskarvolym V

Sveriges kommunrt och landsting (2008). *Lyssna och Lyssna igen, Medborgardialoger i fem kommuner. Metoder och erfarenheter i arbetet med medborgardialoger för att stärka demokratin och öka effektiviteten i verksamheten*. Stockholm. Alfa print

Sveriges kommuner och landsting (2009). *11 tankar om medborgardialog i styrning*. Stockholm. Alfa print

Sundbybergs Stad, (2010). *Översiktsplan för Sundbybergs stad 2010*. Sundbybergs stad. Alfa print.

Trost, J (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Tredje omarbetade uppl. Lund. Studentlitteratur

Wikforss Örjan (1984). *Samråd i praktiken, Om medborgardeltagande i fysisk planering*. BFR-rapport T15:1984. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning

8.2 Elektroniska källor

Boverket (2011). *Översiktsplanprocessen*. [online] Tillgänglig på: <http://www.boverket.se/Planera/Kommunal-planering/Oversiktsplanering/Oversiktsplaneprocessen/> (2011- 02-16)

Europeiska Unionens råd (2006). *Översyn av EU:s strategi för hållbar utveckling – förnyad strategi*. [online] 10917/2/06 REV2 (sv) Tillgänglig på: http://ec.europa.eu/sustainable/docs/renewed_eu_sds_sv.pdf (2011-02-08)

Järva Dialogen (2011). hemsida. Tillgänglig på: <http://www.jarvadiologen.se/> (2011 -02-18)

Miljö och naturresursdepartementet (1992). *Riodeklarationen*. [online] Tillgänglig på: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/86/84/42a35d54.pdf> (2011-02-08)

Nacka Kommun (2011). hemsida. Tillgänglig på: http://www.nacka.se/WEB/POLITIK_ORGANISATION/HALLBAR_UTVECKLING/HALLBARHETSBOKSLUT_2009/NACKA_IDAG/Sidor/fakta_om_nacka.aspx (2011-03-01)

Nationalencyklopedin (2011). *Plan- och bygglagen*. Tillgänglig på: <http://www.ne.se/plan-och-bygglagen>, 2011-02-28

Nationalencyklopedin (2011). *Tjänsteman*. Tillgänglig på:
<http://www.ne.se/tjansteman>, 2011-02-28.

Nilsson, A (2009). *Säveåns Landskap, Pilotprojekt- Regional implementering av europeiska landskapskonventionen*. [online] Tillgänglig på:
<http://www.vastarvet.se/upload/vastarv/Dokument/Pilotprojekt%20liten.pdf> (2011-02-25)

Notisums Lagbog (2011). *Plan och bygglagen - Kap 3 Översiktsplan*. [online] Tillgänglig på: <http://www.notisum.se/Pub/Doc.aspx?url=/rnp/sls/lag/20100900.htm> (2010-05-10)

Regeringskansliet (1992). *Agenda 21 - En sammanfattning, Kap 23*. [online] Tillgänglig på: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/86/84/6de2900f.pdf> (2011-02-08)

Regeringskansliet (2004). *En svensk strategi för Hållbar utveckling – ekonomisk, social och miljömässig*. Kap 7.4 sid. 68. [online] Tillgänglig på: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/76/42/cb1f06c1.pdf> (2011-03-03)

Riksantikvariatsämbetet (2011). *Europeiska Landskapskonventionen*. [online] Tillgänglig på: http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/europeiska_landskapskonventionen.html (2011-02-25)

Rådelius, Christina (2010). *Inga hållbara städer utan medborgarinflytande*. [online] krönika på Global Utmanings hemsida. Tillgänglig på: <http://www.globalutmaning.se/?p=537> (2011-02-08)

UN HABITAT (2003). *The Habitat Agenda Goals and Principles, Commitments and the Global Plan of Action*. [online] Tillgänglig på:
http://www.unhabitat.org/downloads/docs/1176_6455_The_Habitat_Agenda.pdf (2011-02-08)

Statistiska Centralbyrån (2010). *SCB:s Medborgarundersökning 2010 – Sundbybergs Stad*. [online] Tillgänglig på: http://diarium.sundbyberg.se/sundbybergsstad/famdok.asp?DSN=4&assoc_data=201000463:5&MaxRec=100&PgSize=8 (2011-02-21)

Statistiska Centralbyrån (2010). *SCB:s Medborgarundersökning 2010 – Nacka Kommun*. [online] Tillgänglig på: http://www.scb.se/Grupp/Applikationer/Medborgarundersokningar/_dokument/H2010/Rapport%20Nacka%20kommun.pdf (2011-02-21)

Statistiska Centralbyrån (2009). *SCB:s Medborgarundersökning 2009 – Stockholms stad*. [online] Tillgänglig på: http://www.scb.se/Grupp/Applikationer/Medborgarundersokningar/_dokument/H2009/Stockholm.pdf (2011-03-09)

Statistiska Centralbyrån (2011). hemsida. Tillgänglig på:
<http://www.scb.se/grupp/eXplorer/Valstatistik/kommunal.html#>
 (2011-03-09)

Stockholm Stad (2011). hemsida. Tillgänglig på: <http://www.stockholm.se/OmStockholm/Fakta-och-kartor/> (2011-03-08)

Stockholm Stad (2011). hemsida. Tillgänglig på: <http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Stadsbyggnadskontoret/Oversiktsplan/Samrad/Samradsaktiviteter/> (2011-05-02)

Stockholm Stad (1999). *Översiktsplan - 99*. [online] Tillgänglig på: http://www.sbk.stockholm.se/OPtext/PDF/Sid%201-13_ny.pdf (2011-03-14)

Sundbergs Stad (2011). hemsida. Tillgänglig på: <http://www.sundbyberg.se/kommunalservice/boochbygga/stadsplaneringochbyggnadsprojekt/oversiktsplan.4.4e762d5c11a7defd6ff8000241840.html> (2011-05-02)

Sveriges kommuner och landsting (2009). *Faktablad 6 – Medborgarpaneler*. [online] Tillgänglig på: http://www.skl.se/web/Faktablad_nr_6_augusti_2009.aspx (2011-02-18)

Sveriges kommuner och landsting (2010). *Medborgarpanel, Rapport Konsultation 2010 –10*. [online] Tillgänglig på: <http://www.skl.se/web/medborgardialogverktyg.aspx> (2011-02-22)

Sveriges kommuner och landsting (2010), *Medborgarbudget- simulering och dialog*, , Rapport Dialog 2010 –10 [online] Tillgänglig på: <http://www.skl.se/web/medborgardialogverktyg.aspx> (2011-02-22)

8.3 Muntliga Källor

Andersson, Sven. *Projektledare för Översiktsplanen*. Intervju. Nacka Kommun. 2011-03-04

Alwajid, Raad. *Planarkitekt Botkyrka kommun*. Intervju. Botkyrka Kommun. 2011-02-23

De Laval, Suzanne. *Arkitekt med erfarenheter från medborgardialoger – Arkitekturanalys*. Telefonintervju. Nacka kommun 2011-02-10

Engström, Carl Johan. *Adjungerad professor i samhällsbyggnad*, Intervju, Kungliga tekniska högskolan. 2011-02-10

Jungstedt Pileståhl, Ewa. *Projektledare för Översiktsplanen i Sundbybergs Stad*. Intervju Sundbybergs Stad. 2011-02-15

Langlet, Lena. *Projektledare i Sveriges kommuners och Landstings projekt medborgardialog*, telefonintervju. Nacka 2011-02-09

Moritz, Marcel. *Projektgrupp för Översiktsplanen och ett hållbart Huddinge i Huddinge kommun*. Intervju, Huddinge kommun 2011-02-23

Peensalu, My, *Landskapsarkitekt på Botkyrka Kommun*, Intervju, Botkyrka kommun 2011-02-23

Severin, Maria, *Projektgruppen för Stockholms översiktsplan*, Intervju, Stockholm 2011-03-04

9 .BILAGOR

Bilaga 1 - Intervjuformuläret - Stöd till intervjuerna

Detta formulär användes som stöd under intervjuerna med kommunerna. Punkterna agerade som vägledande och i slutändan valde den intervjuade riktning.

Övergripande:

- Vad innebär medborgardialog för er på kommunen?
- Vad är det ni vill uppnå med medborgar dialog
- Hur ser er rutin och struktur ut vid dialoger ?
- Har ni åsidosatt en viss budget åt dialogverksamhet?

Dialogen:

- Hur ser er dialogsform ut i ÖP processen?
- Vilka metoder används idag?
- Vilka styrkor respektive svagheter kännetecknar dessa metoder?
- På vilka arenor sker den?
- Vilka är det som deltar i dialogen från kommunens sida och vilka kommer?

- Vilka grupper har ni svårt att nå ut till?
- När kommer dialogen in under processen?
- Vilka typer av frågor tar ni upp? Tas ex. fast bestämda frågor redan upp?

Återkoppling:

- Hur återkopplar ni dialogen?
- Hur synliggör ni resultaten av dialogen?

Bilaga 2 – Intervjuer från Fallstudierna

Intervjun med Ewa Jungstedt Pileståhl, Sundbybergs Stad Personintervju, Kommunhuset i Sundbyberg 2011-02-15

Ewas bakgrund:

Fil. Kandidat i personal och personal och arbetslivsmiljö. Ewa började jobba på kommunen år 1992 – 2000 med personalfrågor för att sedan gå vidare till att arbeta på Riksdagen 2000-2007. År 2007 började Ewa som projektledare och som en utredare för den nya Översiktsplanen som Sundbyberg framställde.

Syfte:

Att informera medborgarna om vad som pågår inom kommunen och ge en chans till medborgarna att tycka till och ha ett inflytande över de beslut som tas. Syftet med dialogen är att medborgarna ska känna sig mer delaktiga i de beslut som tas.

Framtiden:

Det finns en avsedd budget för medborgardialog år 2012 – 2013 och vi på Sundbyberg vill utveckla dialogen med barn och unga samt att bättre utvärdera de rådslagen vi har. Ewa vill även att de ska utveckla den nya sociala kanalen, nämligen IT och via den tekniken kunna nå ut till många fler i Kommunen.

Ewa vill fortsätta arbeta med att få människor att tycka till och vidare utveckla IT kanalerna ut mot medborgarna. Ewa håller även på att genomgå utbildningen barnens rättigheter med fyra andra från kommunen och hoppas att detta kan hjälpa henne att öka dialogen med unga.

Översiktsplanen:

Den nya Översiktsplanen antogs februari 2010 av kommunfullmäktig. Ewa berättar att arbetet med ÖP byggde på många diskussioner internt på kommunen. Arbetet var uppbyggt med 1 projektledare (Ewa) och 3 delprojektledare som var och en hade hand om ämnet, social, ekonomisk och ekologisk – hållbarhet. Sammanlagt var det ett 40 tal personer inblandad i ÖP processen. Det fanns även en ansvarig för varje förvaltning som hade i uppgift att informera alla i sin förvaltning om nya uppdateringar inom ÖP arbetet. Arbetet var alltså välförankrat inom kommunen.

Medborgardialogmetoder:*Visa sig på Offentliga tillställningar:*

Arbetet med ÖP började i maj 2008 och då började Sundbyberg lägga ut information på hemsidan samt att de införskaffade sig en banner. Sundbyberg jobbade även aktivt med att visa upp sig offentlig på olika tillställningar. Ett exempel på detta var under Kräft – och surströmmingsskivan där de satte upp en station med information om ÖP, samt en karta över kommunen med tillhörande idéer. Det fanns möjlighet för medborgarna att lämna synpunkter på plats via en brevlåda. På detta event fanns det både politiker och tjänstemän.

Parkerade sig även i kommunen busskur med kartor och information så att folk öppet kunde komma och ställa frågor och så vidare.

Kommunen visade sig även på den årliga vår marknaden i Sundbyberg. Där bidrog de mest med information om den kommande översiktsplanen och vad en ÖP egentligen är.

Det var en relativt snäv tidsplan för framställandet av ÖP. Så resterande av dialogerna kom under Samrådsperioden (mars – maj 2009) och dialogerna bestod av en rad aktiviteter på olika platser och tidpunkter.

Under Ursviksdagen var kommunen även på plats och informerade med en Roll up med en karta. Det var det enda tillfället där kommunen träffade barnfamiljer!

Metod Hemsidan:

Det fanns ett formulär tillgängligt på hemsidan som var tillgänglig att fylla i när som. Formuläret kom sedan till Ewa som sammanställde det. Det fanns även veckans fråga på nätet varje vecka. Ex: Vilken park eller vilket område i Sundbyberg besöker du helst? (total svar: 100 st)

Metod Möten:

Sundbyberg hade tidigt ett möte med de närliggande kommunerna och med landstinget där de informerade och diskuterade den nya översiktsplanen. Kommunen anordnade även möte för allmänheten på kvällstid u kommunhuset- detta var dock ej en lyckad metod då få dök upp.(6 st dök upp varav alla över 55 år)

Sedan provade på att även ha lunchmöte (gratis macka och kaffe) på folkets hus för diskussion och information för allmänheten. Där kom det lite fler besökare Ca: 20 st men även här var det överrepresenterat av äldre.

Kommunen hade även öppet hus på stadsbiblioteket där folk kunde diskutera med tjänstemännen och lämna synpunkter i form av ett formulär.

Metod Barn och Unga:

Kommunen besökte Rissneskolan, 3 sjunde klassare som fick rita och skriva om vad de tyckte om Sundbyberg och om de hade några idéer. Kommunen var även i kontakt med Lilla Alby skolan som fick rita bilder om deras tankar. Detta ställdes sedan ut på kulturcentrum och en grupp politiker var där för att studera teckningarna. Dessa teckningar figurerar även i den framställda ÖP, som ett resultat av dialogen. De besökte även en förskola som fick rita teckningar och de fick in 7 st förslag. Ewa berättar att de hade möte med kommunens alla rektorer men det var få som nappade vilket var en stor besvikelse.

Metod Företag:

Sundbyberg arbetade väldigt mycket med att involvera företagssektorn i arbetet med översiktsplanen. De anordnade bland annat ett flertal möten och företagarkostnader.

Metod Politisk debatt:

Kommunen arrangerade en politisk debatt i kulturcentrum där allmänheten var inbjudna. Bra resultat med en massa intressanta frågor som kom upp både sinsemellan allmänheten och politikerna.

Metod Samråd:

Traditionellt och enligt lagen ställde kommunen ut planen i kommunhuset, kulturcentrum och i biblioteket.

Övrigt:

Dialogen kom i början av samrådsskedet men innan dess hade det funnits mycket information på nätet att hitta angående ÖP. Det var ingen riktig urvalsprocess, Ewa berättar att på alla inbjudan stod det öppet för alla medborgare. Det var enda mötena som var riktade var mot kommunerna och landstingen.

Kommunen arbetade inte riktigt med frågeställningar utan beskrev mer av 8 viktiga områden inom kommunen som skulle förändras eller utvecklas. De beskrev områdena och öppnade sedan upp för diskussion.

Budget:

500 000 kr/ år 2008

1 miljon / år 2009

Det som kostar mest är allt som behövs tryckas, bland annat alla skyltar, folder och så vidare. MKB konsulter kostade även. Men annars var arbetskostnaderna låga då det var folk på kommunen som var projektledare.

Resultat och återkoppling

Den är unik för Sundbyberg som tidigare inte arbetat med ÖP på detta sätt. Den nya ÖP är mer förankrad både i kommunen och bland folket samt att den är mycket mer pedagogisk.

Alla formulär och synpunkter kom in till Ewa som sammanställde de in i ett dokument. Problematiskt är dock hur man väger synpunkter, den som har högst röst och återkommer ska den få större plats, eller ska man stryka det?

Kommunen byggde även upp en samlad systematik i hur man hanterade kommentarer och hur de registrerades. Detta hjälpte till att skapa en helhetsbild för alla på kommunen. Något som hjälpte till med arbetet kring systematiken var att innan ÖP arbetet drog igång arbetade projektledarna fram en kommunikationsplan där man definierade målgrupper och kommunikationskanaler så att man inte skulle utelämnas någon.

Vissa bilder ifrån mötena med skolorna kom med i ÖP som en direkt återkoppling. Ewa skickade även ut ett personligt brev till alla som hade varit delaktiga i alla former av dialoger under processen.

Eftersom projektledarna var välförankrad i kommunerna så var informationspridningen väldigt bra och många politiker och tjänstemän hade en positiv attityd jäntemot medborgardialog. Det var roligt att jobba med det!

Överklagande:

Sundbybergs kommun fick inte in några överklagande gällande den nya översiktsplanen. Vilket kan tyda på en acceptans och att medborgarna känner att kommunen jobbar för de. Bland annat tog kommunen bort en återvinningscentral som var planerad i ÖP i Hallonberga, men genom medborgarna vilja om att inte ha den alls, tog kommunen bort återvinningscentralen.

Intervjun med Sven Andersson, Nacka Kommun Personintervju 2011-03-04, Nacka Kommunhus

Bakgrund

Sven har arbetat som projektledare på Nacka kommun sen två år tillbaka. Hans första arbete var med Översiktsplanen.

Översiktsplanen

Den gällande översiktsplanen är ifrån 2002 och är relativt inaktuell. Aktualitetsbedömningen 2006 ledde till att ett gröprogram och kustprogram togs fram. 2009 beslutades det om en revidering av ÖP och största grunden till detta var att exploatering, inflyttning och infrastrukturfrågor behövdes ses över. Just nu befinner sig ÖP mellan samrådsskedet och utställningsskedet.

Projektgruppen för ÖP består av en grupp på 20 personer som kommer från olika verksamheter på kommunen. Gruppen arbetade mycket med att informera och arbeta med tjänstemännen och politikerna på Kommunen. Detta ledde till att förslaget till ÖP är välförankrad internt.

Projektgruppen arbetade fram ett underlagsmaterial till feb 2010 som la grunden till målsättningarna och inriktningsbeslutet. Detta resulterade i ett utmanings och målområden dokument.

Nacka består av mycket natur som innehåller olika värden, samtidigt äger kommunen lite av Nackas mark och detta kan komma i konflikt. Markägarna är sugna på att exploatera samtidigt som det finns ett stort tryck på att bevara naturintressena. En ny ÖP är därmed väsentlig för att bestämma Nackas strategiska framtidsval och avvägningar.

År 2009 fick projektgruppen klartecken från kommunstyrelsen om att starta arbetet med översiktsplanen och projektdirektivet antogs.

Kompletterande till ÖP finns det så kallade sektor program, så som grön och kust program och kulturmiljöprogram. Dessa program är lite mer detaljerade och berättar intentionerna för området och ämnet mer specifikt.

Dialog

Det fördes en ingående diskussion om hur man på kommunen skulle hantera medborgardialogen i arbetet med ÖP. Hur mycket dialog skulle man ha, vad var syftet? Under vilka former ska dialogen ske? Vad ville man få ut av dialogen? Sven menar att man måste avväga detta med dialog på ett rätt sätt, det är inte alltid bäst med hur mycket dialog som helst utan att frågan är mer komplex än så. Översiktsplanen består av visionära och strategiska översiktliga frågor som är svåra att förstå och diskutera för allmänheten. Det är lättare att diskutera en sakfråga och en fråga på mindre skala. Sven pointerar att det även är viktigt att inte lura folk och tro att de kan bestämma redan fasta val som är av politiska skäl.

Nacka Kommuns filosofi gällande medborgarinflytande är att alla ska ha möjlighet att påverka men man ska dock ej tvinga sig på.

Dialogmetoder

Öppet Hus

Valde Öppet hus metoden istället för ett traditionellt stormöte. Sven har erfarenhet av att stormöten oftast slutar med att personer med särintressen kommer för att klaga istället för att diskutera. Det resulterar i att vissa får sin röst hörd högre än andra.

Öppet hus genomfördes i början på samrådet på sex olika bibliotek i Nacka. På vissa Öppet hur kom det väldigt mycket folk, (fisksätra, orminge) medan på vissa kom få (Diselverkstaden och nacka forum) På öppet hus var Sven med plus en till två övriga deltagande från kommunen och projektgruppen. Han trycker på att det är viktigt att överväga hur många man ska vara – inte för få för då kan man inte hantera besökarna men samtidigt inte för många så att det känns som en dominerande grupp.

Till öppet hus var pensionärer och den äldre generationen överrepresenterade och de yngre barnfamiljerna var svåra att nå ut till.

På Öppet hus hade man med sig informationsflyers och kartor som var av stor skala. Kartorna visade dels hela Nacka men även fanns det kartor som var inzoomade på det område Öppet hus var på. Det fanns möjlighet att rita och kommentera direkt på kartorna men detta var en aktivitet som ej användes.

Jag frågade Sven om de arbetade med enkäter i samband med ÖP. Han berättar att de förde en diskussion om detta och de valde att inte arbeta med enkäter. Han säger att det är svårt att arbeta med enkät när det kommer till så svåra frågor samt att man inte har någon kontroll över vilka som svarar. Är det verkligen representativt? En kan svara flera gånger och så vidare. Troligtvis får man in så få svar att det är omöjligt att bedöma opinionen, samtidigt som en enkät ger ett "exakt resultat" i form av en procentsats.

Ungt inflytande

Varje sommar erbjuder Nacka kommun ett betalt sommarjobb under tre veckor till ca: 12 st ungdomar från Nackas gymnasieklasser. Under sommaren 2010 fick den unga gruppen arbeta med att diskutera Översiktsplanen under olika former och ta fram deras framtidsvision om Nacka kommun. Detta sammanställdes och användes som underlag. Sju av dessa tolv ville vidare engagera sig efter sommarjobbet och åkte ut till olika skolor i Nacka och informerade eleverna om den kommande översiktsplanen. De samlade även in synpunkter från eleverna.

Information

Projektgruppen skapade sig tidigt kontakter med Nacka Värmdö posten som publicerade tre stora artiklar relaterade till ÖP. Kommunen annonserade även i tidningen.

Under hela perioden med ÖP (även den kommande) ligger det information uppe på hemsidan om vart man låg i processen. Via hemsidan kunde man även lämna synpunkter via mejl.

Trycksak delades även ut i form av en flyer. Man kunde riva ena delen och skicka in den med synpunkter. Flyern delades ut och låg ut på de olika biblioteken.

Under hela processen har det även funnits permanenta utställningar på kommunens alla bibliotek, där ett bläddrexemplar fanns och möjlighet till att lämna synpunkter.

Sammanfattningarna från Öppet hus och från ungt inflytande har gått till kommunstyrelsen och detta har gett signaler som antingen bekräftar inriktningen eller går emot.

Sammanlagt kom 90- 100 samrådsyttrande in varav 40 var från privatpersoner vilket är relativt ovanligt.

Framtiden

I frågan på om de ska använda sig av fler dialogmetoder under utställningen svarar Sven att de förmodligen inte kommer att göra det förutom att ställa ut ÖP på offentliga platser så som biblioteket. Han menar på att ÖP är relativt fastställd under utställningsskedet och man ska inte uppmana till falska förhoppningar om att man kan påverka gravt under utställningen.

Sven vill fortsätta att utveckla dialogerna framförallt under FÖP och DP då frågorna är mer konkreta och resultatet av dialogerna kan bli tydligare.

Övrigt

Sven tror att en bra dialog och ett bra samråd kan öka förståelsen för översiktsplanen och på så vis kan man undvika stora opinionsbildningar.

Intervju med Maria Severin, Stockholms Stad

Personintervju, Stockholm Stads Stadsbyggnadskontor (SBK) 2011-03-04

Bakgrund

Maria Severin civilingenjör i samhällsbyggnad från KTH arbetar på Stockholm Stads Stadsbyggnadskontor sedan sommaren 2007. Hon arbetar som översiktlig planerare på planavdelningen för strategisk planering och deltar i översiktsplanens projektgrupp.

Översiktsplanen

År 2008 fattades det formella inriktningsbeslutet om den nya översiktsplanen. Bakgrunden är att den nuvarande översiktsplanen från 1999 behövdes uppdateras och göras om helt. ÖP 1999 är väldigt detaljerad och relativ svårtillgänglig i sin text och utformning. Den nya ÖP blev antagen av Stockholms Stads kommunfullmäktige den 15 mars 2010 men är överklagad.

Med den nya ÖP har Stockholm Stad valt att arbeta enligt ett annorlunda arbetssätt. De arbetar med en så kallad rullande översiktlig planering. Det är ett nytt arbetssätt som är beprövat i Malmö Stad. Arbetssättet innebär att ÖP är ett dokument som består av övergripande och med mycket strategiska frågor, jämför med traditionella ÖP:n, är denna mer koncentrerad och nedskuren i sina beskrivningar. Kompletterande till ÖP kommer sedan tematiska eller geografiska fördjupningar som lyder under ÖP. Ett exempel på en sådan fördjupning är exempelvis revideringen av Parkprogrammet och översyn av byggnadsordningen. Tanken är att arbetssättet ska effektivisera planprocessen och gör den tydligare i sina prioriteringar och val rörande stadens utveckling.

Medborgardialog

Projektgruppen formulerade tidigt, med hjälp av en konsultfirma, syfte och mål med kommunikationen rörande översiktsplanen. Resultatet blev en medveten kommunikation. I kommunikationsplanen (Redovisning och utvärdering av kommunikationsinsatser under arbetet med Stockholms nästa översiktsplan) diskuteras syfte, målgrupp, förankring av process, resurser, vilka forum dialogen kan ske på och så vidare. I rapporten urskiljs målgrupper inom medborgarna och man identifierade sedan aktiviteter och arenor passande målgruppen, detta i ett hopp om att nå ut till fler. Vid planering av dialog använde sig projektgruppen av den framställda kommunikationsplanen.

Under arbetet med medborgardialogen fick projektgruppen en massa ny information och kunskap som de bäddade in i arbetet under hela ÖP processen. Maria anser att dialogen är en viktig kunskapskälla att använda sig av.

Maria anser även att det är väldigt positivt att ha en fungerande dialog. Med en dialog så vet man vilka konflikter som finns och bilden över vilka aktörer som vill vad är tydligare. Genom att tydligt veta konflikterna innan samråd och utställning kan de hanteras och planprocessen blir mer effektiv. En dialog mellan olika aktörer leder även till att planen blir väl förankrad internt och över blockgränserna vilket även detta underlättar genomförandet av planen.

Dialogmetoderna

Seminarier

Stadsbyggnadskontoret ordnade olika seminarium och bjöd in olika grupper från allmänheten som fick diskutera med politikerna

Ring så kommer vi

Annonserade ut Ring så kommer vi, som gick ut på att man kunde höra av sig till projektledningen och boka in ett möte med dem. Efter det kom någon från projektgruppen och höll en kort presentation om ÖP följt av en diskussion. Denna metod var väldigt lyckad och det var många som hörde av sig. Metoden bygger på att det är medborgarna som har ett intresse och det är en viktig grund till dialogen.

Sthlm Speaks – ungdomssatsning

Sthlm Speaks var en ungdomssatsning som projektgruppen arbetade med under samrådet och utställningen. Sthlm Speaks hade sitt tillhåll på kulturhuset i Stockholm city och bestod av olika aktiviteter. SBK fick hjälp av konsulter att arrangera eventet. Maria anser att hela ungdomssatsningen var mycket rolig och enormt givande. Hon lärde sig mycket från ungdomarna.

Fokusgrupp

Under Sthlm Speaks använde man sig av fokusgrupper som fick diskutera olika frågor under dels seminarieform och i workshops. 80 – 90 ungdomar deltog frivilligt.

Debatt – Politiker och Ungdomar

Två debatter hölls – en under samrådet och en under utställningen. Ungdomarna fick en chans att debattera mot en politiker från varje parti. Meningen var att lyfta fram människor som hade olika åsikter

om ÖP för att påvisa dess komplexitet och tydliggöra konsekvenserna. Det var ca: 100 personer i publiken.

Informationskanaler

Hemsidan

Under hela ÖP processen fanns det löpande information på hemsidan om processen i sig och kommande aktiviteter.

Annonsering

Beroende på vilken klientel man vände sig till men det annonserades i DN, Metro, City och även i lokala tidningar runt om i Stockholm.

Trycksaker

Blädderexemplar av ÖP trycktes upp till både samråd och utställning och kortversioner framställdes även till dessa tillfällen. Kortversionerna framställdes i både engelska och svenska. Trycksakerna står för den största kostnaden.

Översiktsplanen i centrum

Strax innan jul 2009 under samrådet åkte delar ur projektgruppen ut till några av de stora köpcentrumen i Stockholm och monterade upp en tillfällig utställning med roll up, information och ballonger. De åkte ut till bland annat; Kista, Vällingby och Farsta centrum. På så vis nådde de grupper som vanligtvis inte kom till möten och andra arrangemang.

Återkoppling

Efter varje dialogstillfälle (vare sig det var ring så kommer vi eller Sthlm speaks) så skrev man upp kommentarerna och noteringar från mötet på en intern logg som finns på SBK.

Återkopplingen skedde även genom att man återbesökte en grupp som man tidigare diskuterat med om intresset fanns från deras

sida. Sedan finns det den formella hanteringen vid återkoppling av de skriftliga synpunkterna som kommer in. De redovisades i samrådsredogörelse eller utställningsutlåtande.

Framtiden

Maria är nöjd med arbetet med en aktiv dialog i samband med översiktligt planering. Hon hoppas dock att nästa ÖP kan nå ut till ytterligare fler och då framför allt unga och invandrargrupper. Dess rullande översiktsplaneringen ska präglas av medborgardialog så det finns mycket kvar att utveckla menar Maria. Hon vill fortsätta jobba med aktiv dialog och framför allt utveckla den inom detaljplaneringen.

Övrigt

Budgeten för hela ÖP var 1 miljon per år det vill säga totalsumman blev 3 miljoner och detta skulle täcka alla kostnader exkl. personalkostnader. Som tidigare nämnt är det trycksakerna som kostar allra mest. Maria anser att de lyckades genomföra många aktiviteter inom ramen av en stram budget.

Maria belyser svårigheterna med att diskutera övergripande och strategiska frågorna. Om man får frågor med en högre detaljeringsgrad så är det viktigt att ledsaga personen i fråga vidare till tjänstemän så att de får rätt svar frågan. På så vis kan förtroendet bibehållas.

Till samrådet kom det in 350 synpunkter varav 100 var från allmänheten.

Bilaga 3 - Intervjuer med nyckelpersoner

Intervjusvar från Lena Langlet telefonintervju kl 09.00 2011-02-09

Bakgrund:

Lena Langlet arbetar för Sveriges Kommun och Landsting under projektet medborgardialog. Lena började som förskolelärare och gick snabbt vidare till att arbeta med kvalitetsfrågor inom skola och utbildning. Under ett år jobbade Lena som politisk sakkunnig åt skolborgarrådet i Stockholm och ett år som politisk sakkunnig åt skolministern.

Sveriges kommun och landsting:

SKL är styrt av politikerna runt om i Sveriges kommuner och landsting och var fjärde år (efter val) har SKL en kongress som beslutar om vad de ska arbeta mot. Projektet medborgardialog startade år 2006 efter kongressmötet där man bestämde att förbundet skulle ge stöd till kommuner och landsting i deras arbete mot en förbättrad medborgardialog. Lena är projektledare i projektet medborgardialog. Lena startade med att göra en omfattande studie med djupgående intervjuer från 60 kommuner och sammanställt dessa i olika rapporter. SKL arbetar med att stötta kommunerna i form av seminarium, platsbesök, olika workshops och kunskapsspridande och utvecklande nätverk. Den finns även ett nyhetsbrev som kommer ut varann vecka som skickas till alla Sveriges 290 kommuner. Sammanfattningsvis det SKL och projektet medborgardialog gör är att vara ute och missionera om betydelsen av dialoger.

Om Medborgardialog:

Det finns ett behov av en mer strukturerad och systematisk dialog. Tidigare år och även idag är det brist på detta vilket leder till ett stort missnöje bland både politiker och medborgarna. Politikerna känner sig missnöjda då det är resurs och tidskrävande och resultatet medelmåttligt och medborgarna upplever missnöje då det inte finns någon direkt återkoppling och de känner att deras åsikter negligeras.

Kopplingen mellan politiker och medborgare är oftast dålig eller icke existerande då dialogen oftast delegeras vidare till tjänstemännen.

Lena upplever att det finns ett stort intresse från kommunernas sida om att arbeta och utveckla medborgardialogerna. Lena menar att de kommuner hon har arbetat med snarare har blivit mer sporrade till fortsatt utveckling och tryck. De kommuner som dock väljer att avsluta sina dialoger grundar det sig nog i avsaknaden av systematik vilket leder till att dialogen blir krävande och Oeffektiv samt saknar återkoppling. Igen allt handlar om rutiner och struktur. Lenas erfarenheter är att dialogen har varit väldigt adhoc och tar sig inte grund i det politiska systemet. Varför vill vi ha medborgardialog? Bör vara en fråga som alla kommuner ställer sig, och i vilka frågor vill vi ha de? Dialogen bör vara implicerad och inte agera som tillfälligt under vissa projekt. Lena menar även att man måste avdramatisera dialogen, den är inte så jobbig som den verkar, det handlar mycket om en attityds fråga inom kommunen. Det gäller att skapa ett system och tydliggöra roller.

Till frågan angående att vissa kritiker menar på att medborgardialog är ineffektivt och resurskrävande svarar Lena att det gäller att hitta en balans mellan de olika metoderna då vissa faktiskt är tids och kostsamma, men inte alla, hitta en balans som fungerar utifrån

ekonomin och för antal deltaganden. Men om man hade ett system och en rutin skulle det inte bli lika ineffektivt utan en naturlig del av processen. En fråga som står obesvarad är kostnaderna för överklagandet i ÖP jämfört med de kostnader för medborgardialog i ett tidigt skede av processen. (Om överklaga kostnaderna minskar om man infört dialog tidigt i processen.) Hur mycket tjänar man egentligen? Finns ingen direkt forskning om detta i Sverige men lite forskning finns i England där man räknar på olika effektivitetsfaktorer.

Framtiden:

Att det införs en systematik i arbetet och att en förändring av kulturen sker. Att försöka se att medborgare är kompetenta medspelare i planeringen. Då människorna ökar och större krav ställs på den gemensamma servicen kommer medborgarnas kunskap om prioriteringar vara mycket värdefulla i framtiden. Valet av prioriteringar i offentlig verksamhet måste ju bero på användarna, det vill säga, medborgarna. Lena hoppas även att tilltron för medborgarnas kompetenser ökar.

Sammanfattningsvis:

Det största som Lena trycker på är att det måste införas systematik till arbetet kring dialogerna samt en attityds förändring hos både politikerna och medborgarna för att öka tilltron för varandra.

Intervju med Suzanne de Laval telefonintervju kl 13.00 2011-02-10

Bakgrund

Utbildad Arkitekt på KTH under 70-talet. 70 talet var en vänstervriden period genomsyrades utbildningen av positiva tankar angående medborgarinflytande och dialog. Suzanne är van vid från studietiden att arbeta med medborgardialog och detta intresse följde med henne efter utbildningen. Jobbade i Uppsala som planarkitekt under åren -92 till -94 och sedan doktorerade -97 för KTH.

Medborgardialog

Dialogen är nyckel till all utvärdering! Det som är viktigt när man utför dialoger det är att man behöver utföra och leda dialogen på ett professionellt sätt. En projektledare som är uthållig om stannar kvar under hela projektet är jätteviktigt. Projektledare (eller någon annan) berättar och informerar om planprocessen och hur den fungerar samt i vilken tidpunkt som deltagarna kommer in. Det är även viktigt att betona vad dialogen går ut på, att tillföra eller dela kunskap med varandra och att vissa kan bli besvikna av att deras viljor inte går igenom. Men det är inte dialogens huvudsyfte, att få sin vilja igenom. I slutänden är det politikerna som fattar besluten, men möjligheten till överklagande finns ju alltid.

Suzanne berättar om att hon under sitt arbete i Norrtälje väg 72 började med att ha en samhällsplanerings lektion som förklarade hur planprocessen går till och så vidare. Suzanne berättade även att hon var väldigt klar i hur resultatet skulle visas och hur man kunde få den informationen.

Det finns bara ett sätt att motverka den misstro som finns bland medborgarna och det är genom ärlighet och spela med öppna kort och med en öppen informationskanal.

Dialogerna är inte så kostsamma och det är ett starkt kunskapsutbyte och planen (Norrtälje) förändrades enormt. Deltagarna förbättrade planens innehåll väsentligt.

Överklagande: Man kan överklaga på så många olika nivåer och distanser. Överklaga fenomenet är tidskrävande och resurskrävande och agerar som en förlamande hand. Det har absolut inget med dialog att göra.

Metoderna

Gäller att utforma robusta och bra metoder som är gränsoverskridande över blocken så att även om det blir partskifte går metoderna att tillämpa.

Gåturerna: går att anpassa till vilken del av processen som helst. Fungerar väldigt bra och går ut på att man promenerar genom sin stad och för en dialog om deras stadsdel. Suzanne har bland annat varit med i Järvadialogen och anordnat gåturer i Tensta och Husby. Turerna bestod av olika turer med olika inriktningar som exempelvis; grönstråks rundan och bostadspromenaden. Suzanne menar även att det är viktigt att anpassa turerna från fall till fall.

Internet: Internet ger en stor möjlighet att öka delaktigheten på. Man når bland annat ut till unga och andra som har svårt att ta sig till möten. På internet kan man visa upp alla dokument, filmer, modeller och ge en bra service av alla information.

Skolan: Gå ut till barnen och få med dem i planeringen. Det är barnen som kommer att vara kvar när projektet är uppfört och indirekt har de följt hela processen. Genom skolan kan man även nå ut till lärare och föräldrar och därmed ökar antalet. En notering Suzanne gjorde i samband med Norrtälje väg 78 var att i samråden var kommentarerna

mestadels negativa och kommentarerna från föräldrar meterna var positiva och folk undrade när vägen skulle bebyggas?

Framtiden

Suzanne önskar att i framtiden skulle alla projektledare och planerare insåg vikten av dialogen och verkligen förstå hur viktig medborgardialog är och vinsterna man kan få ut av att föra en dialog. Det finns så många olika kreativa metoder man kan använda sig av det handlar bara om att VÅGA! En annan framtidsvision Suzanne har är att låta barnen vara med i den framtida dialogen.

I slutändan handlar det egentligen bara om en attitydsfråga. Vissa tjänstemän tycker bara att samråd och dialoger är en massa flum och tidskrävande. Man får inte vara rädd för konflikter, det gäller att man vågar och har mod till att föra en dialog! I en process måste man även räkna med att man måste vara flexibel.

Intervju med Carl Johan Engström

Personintervju, KTH, 2011-02-10

Bakgrund

Carl Johan började arbeta med översiktsplaner och fysisk planering år 1969 och var bland annat med och bildade Boverket i Karlskrona. Där hade han bland annat ansvar för att ta fram råd och riktlinjer över hur ÖP skulle användas i och med den nya PBL – 87. (träde dock i kraft –89)

År 1995 började Carl Johan som plandirektör i Uppsala och arbetade mycket översiktliga planeringsfrågor samtidigt som han 1997 fick professur tjänst på Chalmers som år 2002 blev förflyttad till KTH. I Uppsala hade han uppdraget att arbeta med att utveckla en modern översiktsplan. Sedan 2009 har han arbetat på KTH som gästprofessor.

ÖP:s Nutids historia

Det fanns svårigheter i och med den nya Plan och bygglagen 1987. Kommunerna hade tidigare inte jobbat med översiktlig planering så som den nya Plan och bygglagen begärde och behövde mycket vägledning och råd.

Skiftet 60 / 70 talet upphörde vissa rättigheter gällande markhushållning (i och med debatten om kärnkraftverk, sommarstugas exploationen och så vidare...) Kommunen var tvungna och ställa sig frågor sådana som; vilka värden vill vi behålla? Staten införde då ett bidrag som erbjöd kommunerna att arbeta med så kallade Kommunöversikter som var som en slags anspråksbild och en överblick över hela kommunens yta, en typ av vision. Den nya översiktsplanen innehöll elementen av generalplanen och hur man utvecklar den nya bebyggelsen. Den nya ÖP var villkoret från staten att kommunerna skulle kunna få planmonopolet och kunna arbeta

med sina detaljplaner. Staten hade i och med ÖP en insyn i hur man såg på den kommande utvecklingen.

Medborgardialog

Den svenska lagstiftningen försöker reglera ur tre perspektiv.

Ett: Initiativtagaren (sakägaren) Vill göra något på sin mark, Två: Grannrätten, Tre: allmänna intressena (medborgarna), växte fram speciellt mycket under 90 talet. Upprätthålla balans mellan dessa tre olika ben och reglera samspelet mellan dessa. I och med den förstärkta synen på välfärdssamhället och de nya miljöfrågorna inom diskussionen det hållbara samhället har allmänna intressen hörnet börja väga allt tyngre. Historiskt sätt och nu i flera andra länder finns det bara diskussion mellan initiativtagaren och sakägaren och man utelämnar allmänheten. Denna syn har förstärks enda sen andra världskriget när välfärdssamhället slog igenom som mest.

Representativ demokrati och politikerna har blivit framröstade av folket. Medborgarinflytande ska inte ta över (eller förknippas med) eller bestämma resultatet av besluten utan vägas in i alla hörn. De allmänna intressenas styrka avgörs av hur medborgarna reagerar. Carl menar på att det finns många samhällsvetenskapliga forskningar som visar att svenska kommuner är bra på att väga mellan de alla olika intressena och relativt bra på att uppnå balansen. Finns alltid dilemmat med att deltagandet kommer när i sakägarfrågan, ”in my backyard” attityd. (Deltagande förknippas med motsträvigt och oftast kopplat till en specifik fråga, exempelvis: tagit bor postlådan i vårt centrum...) Medborgardeltagande får inte förknippas med att bara bevaka sina egna intressen.

I och med de globala problemen i förhållande till hållbarhets – miljö frågorna kommer en annan aspekt in i diskussionen om medborgardialogen och der är en informativ aspekt där man själv

får möjlighet att förändra sitt beteende för att bidra till exempelvis mindre utsläpp. Man kan tala om något slags ”Samhällskontrakt” som innebär en lärande situation där man kan diskutera för och nackdelarna med olika beslut samt att man lär ut ett klimatsmart medborgare. Och för detta krävs en dialog.

En aktiv dialog ger acceptans och legitimitet åt besluten och ÖP. Strider man mot ÖP, strider man mot folket indirekt.

Kommunernas svårigheter:

Kommunerna är villiga och jobbar aktivt för att hitta olika former av dialog på olika nivåer. Problemet ligger i att förväntningarna kan vara större än vad resultatet visar. Något att ta i beaktning är att i andra länder finns det styrande lagar med absoluta restriktioner för att säkra kvalitén (exempelvis I Dammark finns det lag bestämda restriktioner om vart man får lägga en arbetsplats...) I Sverige finns det inga absoluta kriterier från Staten på samma sätt utan i Sverige säkras kvalitén genom samråd och utställningar (som indirekt bygger på en starkt och givande medborgardialog) Samråden och utställningskraven är dock reglerade in i detalj av staten och lagen. Medborgarna blir ett kvalitets instrument som ersätter staten.

”Om medborgarna kommer in i sin roll som sakägare och som allmänna intressen kan det inte bli hur dåligt som helst”

Det finns korrigeringsmekanismer inbyggda i processen som bland annat rätten till att överklaga. Överklagandet (kan ske i tre steg) är sista makten att genomföra sin vilja. Överklagandet är rätten till att försena. Vilket i sig kan avskräcka exploatörer från att bebygga i och med att det tar för lång tid. Bidrar till att den som vill bygga blir mer lyhörd för att inte förlora så mycket tid.

Slutligen så kommer man alltid till ett avgörande där någon vinner mer än någon annan, och de som är "förlorar" menar på att de inte har fått något inflytande. Man förknippar graden av inflytande med om resultatet var lyckat eller inte. Om man inte fått det man vill underkänner man processen. En farlighet att komma över!

Plan och bygglagen

Att det styrs så mycket på lokal nivå har ju sina fördelar men när det sker språng i samhällsutvecklingen kan det vara ett konservativt inslag och det som ex. Dammark har kunnat hantera (i och med sina statliga ingrepp) är bland annat etableringen av ex. stormarknader. Små kommuner i Sverige får det problematiskt vid kommungränser. Skilja på det frivilliga valet och ett det strukturella tvånget, Frivilliga menar på mixed used välja om man ska promenera och valfriheten finns. Tvånget bygger ex. på stormarknader då man måste ta bilen till arbetet eller för att handla för att man har planerat dåligt.

"Svårt att få människor att uppfatta de stora förändringar som nödvändiga när man ser sina egna dagliga problem"

Översiktsplanen och Politiken

En god ÖP är överbyggande mellan partier. Det är historiskt sett inget problematiskt och en god blocköverskridande lösning ger klara signaler till etablerare vilket är vinnande för alla partier. Man ska inte betona partiernas roll i ÖP, är inte riktigt relevant.

Carl Johan svara på frågan om det var svårt att motiverar politikerna att införa dialog: Uppsalas politiker har alltid varit väldigt måna om att ha en dialog och nästan tyckt att det varit för lite dialog. Dialogerna är arbetskrävande/ resurskrävande och kräver en person som klarar stress och kritik. Ett vinnande koncept är att ha en stark projektledare.

Svårigheter med dialoger och dialogs metoder

Översiktsplansprocessen – vart någonstans är vi i processen och vad vill vi med dialogen? Det är svårt att ta till sig det visionära och det abstrakta och man är van vid att arbeta med konkretare frågor. Men vid en bra beskrivning är det lättare att ta till sig informationen och förstå vad dialogen går ut på.

Första inledande skedet i Uppsala tillämpades med att enbart lyssna så mycket som möjligt och ta till sig alla kommentarer stora som små. Det gäller att öppna upp även med konkreta frågor och framför allt försöka åtgärda dessa frågor även fast de inte är relevanta för ÖP. Exempelvis sanda GC banan till bussen. Om man avvisar frågan så har man stängt kranen till dialog. Vid bra återkoppling och gott lyssnande är tilliten etablerad.

Samrådet är beroende av en tidigare etablerad dialog och tillit!!! Återkoppling är nyckeln.

3 begrepp som representerar och speglar olika stadium i planeringsprocessen för att göra det mer lättförståeligt.

Forum – den öppna platsen där var och en har rätt att tala. Torget för meningsutbytet. Karaktäriseras av stor öppenhet. Syfte att formulera framtiden. Legitimitet är beroende av att forum processen genomförs på ett korrekt sätt.

Arenan – En plats att möta den prof. Föreställning, teatern. Det är den organiserade mötesplatsen. Dagordning och möte av tjänstemän där intressena går upp på dagordningen. Ser sina intressen behandlas. Vid en ej lyckad forum dialog blir arena dialogen en plats där man endast pratar förbi varandra.

Court - beslutsfattande församling, domstol. Det formella beslutet som grund för genomförande processen. Det är ett ja eller nej skede där man inte kan påverka. Genom överklagande kan man stoppa processen som utomstående. Courten uppgift är inte att göra en ny avvägning utan att stoppa avvägningen.

Man kan möta människor som är besvikna på resultaten, viktigt att fråga på vad? Vart ligger besvikelsen, när kom den och varför? För dåligt utredda förslag? Var avvägningen felaktig..?

Carl har även jobbat med charette metoden vid framställandet av ÖP (under arena skedet). Exemplet han tar upp är Sävja, där de vill återinrätta en gammal tågstation för att förbättra kommunikationerna in till Uppsala och skapa ett spårvagnsamhälle. Bjöd in banverket och de närboende samt Opions grupperna som bildats i sävja. Charetten var en två dagars intensiv workshop. Detta är en bra och konkret metod som öppna upp för olika synsätt och som hittar kreativa lösningar.

ÖP 2010 i Uppsala provade man på något nytt, nämligen att konversera genom sociala medier som bland annat Internet. I programskedet gick man ut och la ut en liten kort film på hemsidan och så att man kunde förstå vad som hände och vad ÖP handlade om och som satte igång tankarna. Till detta var det ett litet formulär kopplat som man kunde fylla i sina synpunkter. Samtidigt fanns det utställningar ute på stan som flyttade runt på ett 20 tal ställen runt om i Uppsala. Där skulle man fylla i formulär på plats samt att det fanns tjänstemän som bevakade monitorn som man kunde ställa frågor. De fick in 1500 svar med ett väldigt entydigt utfall, och dessa var: Förbättrad kollektivtrafik och bättre parker och stadsliv. Detta tog politikerna med sig in som ett konkret exempel med in i ÖP. De

borgliga partiet ändrade sin politik, (förminskad biltrafik istället för vad de vill innan.) Internet och de sociala medierna kan fånga upp unga och andra utomstående grupper på ett väldigt bra sätt.

Vad behövs för en Lyckad dialog?

Att den kommer in i ett tidigt skede och att vara öppen för att påverka din egen problem formulering men även för att ta tillvara på de frågor som kommer upp – skapa en återkoppling för att bygga upp tillit och dialog. Två nyckelfrågor! Är du inte beredd att lyssna så kommer dialogen aldrig bli bra. I Uppsala under visionskedet, hade de olika gåturer med blandade grupper (skolbarn, man, kvinnor, äldre och ungdomar) som fick reagera på olika platser i staden (vad tycker du är vacker, din favorit plats, stadens betydelse) och politikernas och tjänstemännens roll vara bara att lyssna och anteckna. Och detta låg till grund för den nya ÖP, de fick bland annat fram hur mycket stadskärnan betydde för folk oavsett om de kom från landsbygd eller staden och detta tog de med sig in i planerandet och framställandet av ÖP.

I Uppsala arbetade Carl även med medborgarpaneler (i visionskedet) som en form av dialog. De valde ut 1000 olika namn som en dator slumpade ut. Av dessa kom 150 st som var representativa i ålder, kön och etnicitet. Diskuterade frågor så som hur ska Uppsala växa? Ska den växa? Diskuterade Uppsalas framtida utveckling. Carl och hans kollegor hade formulerat texter som beskrev konsekvenserna av ex. förtätning o.s.v då fick mindre grupper diskutera detta. Utan dialog kan det framstå att politikerna har en dold agenda och en misstro bland folket kan växa fram. Måste visa på dialogens resultat, kommer dock alltid finnas folk som blir besvikna för att deras åsikter inte blev resultaten men det handlar om att förmedla ett förhållningssätt och se på dialogen som en pedagogisk process. Carl

berättar om sin erfarenhet från medborgarpanelerna och förklarar att besvikelsen kunde motverkas med att man förklarande tydligt konsekvenserna av de olika besluten och att man bara kunde rösta igenom "ett". En person sade: innan jag kom hit var jag helt emot och nu efter mötet är jag för = en lärande process. Mötena leddes av lokala politiker som företrädde kommunerna och agerade sekreterare och satt bara och antecknade. För att undvika "in my backyard" attityderna undvek Carl kartor och satte upp ett par förhållningsregler innan mötet drog igång. Den stora gruppen delades sedan in i grupper om 10 – 15 st (redan förberedda!) Tjänstemännen gav underlaget, politikerna lyssnade och medborgarna diskuterade! Viktigt att politikerna finns med och möter sina medborgare, inger tillit och acceptans.

Carl hade även haft möten på landsbygderna för att diskutera framtiden. Han menar då att det är viktigt att förklara vad kommunen kan göra, ex. kan inte tvinga en ICA att öppna o.s.v med det kommunen kan göra är att ex. förbättra kollektivtrafiken. Viktigt att man är försiktig med vad man lovar för att inte förstärka misstron.

Sambandet BRA DIALOG = MINDRE ÖVERKLAGANDE?

Erfarenhetsmässigt från Norrtälje så såg man att överklagandet minskade vid en tydlig och tidig dialog. I norrköping gällde exemplet byggandet av en ny spårvagn. De gick runt till de boende i området, arrangerande möten o.s.v slutade med inga överklaganden! Framför allt tydligt mellan överklagande gällande detaljplanen. Gäller även Upplands Väsby, fick få överklagande för de hade bra samråd.

DP som ett direkt svar på ÖP och om medborgarna varit med på ÖP så ger det legitimitet åt DP och därmed bör överklagandet sjunka. Dock finns det alltid människor som känner till sina rättigheter och höjer mer än gärna sin röst. Försöka minska överklagande processen

genom att ta bort något steg? Uppföljningen av dialogen måste vara konsekvent och genomtänkt. Anteckningarna måste systematiseras och samlas. Där finns det en stor brist ute bland kommunerna, blev det verkligen som jag sa? Vad hände med mina åsikter? Finns väldigt få uppföljningsformer för ÖP generellt sätt.

Bilaga 4 – Intervjuer med kommuner med erfarenhet av medborgardialoger

Intervju med My Peensalu

Personintervju, Botkyrka kommun, 2011-02-23

Bakgrunden Botkyrka kommun:

Botkyrka kommun arbetar aktivt mot en förbättrad dialog på alla nivåer inom kommunen. My tror att det finns grundläggande ambitioner inom Botkyrka att arbeta med dialog inför den kommande ÖP.

Politikerna i Botkyrka beslutade år 2008 att sätta upp sex hållbarhetsutmaningar som alla förvaltningar inom kommunen ska arbeta efter. Ett av de målen lyder att Botkyrka borna har förtroende för varandra och för Demokratin vilket självklart då innefattar en aktiv medborgardialog.

Metoder

Botkyrka kommun har medborgarkontor i varje kommundel, så som Tullinge. På medborgarkontoren sitter områdesutvecklare som är den direkta länken till medborgarna. I varje kommundel finns även en områdesgrupp, vilken oftast har huvudansvaret vid genomförandet av större dialoger.

Synpunktshantering: Kan ske via mejl eller telefon, synpunkterna distribueras via kommunens kontaktcenter. Det är en typ av fråga – svara tjänst mot medborgarna.

Medborgarförslag: Formellt brev som skickas in till kommunen. Frågan delegeras vidare till den berörda tjänstemannen som måste besvara frågan. En gång i månaden tas sedan alla medborgarförslag upp på ett nämndmöte.

Dialog forum: Politikernas forum att möta medborgarna. Sker ute i varje kommundel några gånger om året.

Rådslag: Botkyrka har arbetat med två typer av rådslag, två stora och ett flertalet minirådslag. Botkyrka arbetade med rådslagsmetoden vid två parkprojekt. Två förslag till utformning för varje objekt togs fram och sedan skickades röstsedlar ut. Man kunde även välja att rösta via Internet. Resultatet av rådslaget var beslutsfattande och det förslag som fick flest röster vann. Den ena parken låg i Hallunda och deltagandet var lågt. Det andra objektet som var föremål för omröstning var en strandpromenad i Tullinge och där var deltagandet större. Minirådslagen gällde upprustningen av Botkyrkas utomhusbad. Minirådslagen gick ut på att medborgarna fick göra en prioriteringslista över vad som skulle ingå i upprustningen. Medborgarna blev väl informerade om budgeten, de fick insikt i bl.a hur mycket en papperskorg kostar och därefter fick de prioritera åtgärder.

My anser att minirådslagen var en lyckad dialogform då prioriteringslistan låg till grunden för den framtida upprustningen. De följde listan fram tills pengarna tog slut. Dock anser My att de stora, beslutsgivande rådslagen var mindre lyckade. Inte så många som man hade hoppats på röstade, framför allt inte i Hallunda och man kan fråga sig om det verkligen är kvalitativ demokrati och är utslaget verkligen representativt?

Fokusgrupper: Botkyrka använde sig av denna metod bland annat vid arbetet med en belysningsplan för Albyparken. (Fick 400 000 kr i statligt bidrag från Boverket för att arbeta med trygghet och jämställdhet i planeringen.) My sökte upp en grupp tjejer från den lokala fritidsgården och de ställde upp som referensgrupp. My poängterar att det är viktigt att leta bland redan existerande grupper och möta dem på deras arena. My annonserade även ute på stan. Referensgruppen, kommunen samt ett konsultbolag var bland annat ut i parken och gjorde testbelysningar. Detta gav en känsla av "jag gör skillnad direkt" hos referensgruppen.

Efter detta arbetade gruppen vidare och det slutade med att de unga tjejerna gjorde ett konstverk i Albyparken av mosaik. My tycker att detta är ett strålande exempel på att engagemang föder engagemang, som ringar på vatten. Konstverket och deltagandet hos de unga tjejerna fick dem att känna stolthet för parken och de spred denna attityd bland sina vänner.

Exempel

Tunaparken i Tumba ska rustas upp och i samband med starten på detta arbete fick medborgarkontoret i Tumba bidrag ifrån Boverket för att undersöka hur man trivs i Tuna ur ett trygghets- och jämställdhetsperspektiv. Man såg då ett ypperligt tillfälle att samarbeta och i samband med denna undersökning även ta reda på vad de boende tycker om parken specifikt och hur de vill att den ska utvecklas. En särskild enkät togs fram och denna gick man ut med på flertalet sätt för att få en så bred dialog som möjligt. Enkäten visade parken och man fick rita in vart man gick, vad som var bra o.s.v. På Baksidan av kartan fanns det ett par korta frågor.

Referensgrupp på Äldreboende i närheten
Klass 5 och 9 i Tunaskolan
Diskussion i samband med kyrkans sopplunch
Dörrknackning i området
Tält i parken med fika
Totalt fick man in 182 svar

My trycker på att det är viktigt att vara med som ett stöd när enkäten fylls i för att säkra de svar man får. Det finns annars en stor risk att enkäten misstolkas och resultatet blir oanvändbart. Sammanställningen och resultatet av enkäten låg till grund för den tävlingsinbjudan som skickades ut om Tunaparken.

Intervju med Raad Alwajid

Personintervju, Botkyrka kommun, 2011-02-23

Bakgrund

Raad arbetar som planarkitekt på Botkyrka sedan fem år tillbaka. Han arbetar mest med Detaljplaner och program.

Metoder vid Detaljplaner:

Raad utnyttjar medborgarkontoren som finns ute i områdena. Där brukar information om samråd och detaljplane information sättas upp.

Samrådsmöte: Raad berättar att samrådsmöten brukar hållas i närområdet, antingen på medborgarkontoret eller liknande platser. Detta för att nå ut till fler och nå ut till de som har svårt att ta sig någonstans. Planen presenteras traditionellt men Raad har kompletterat med att visa 3D modeller. 3D modellerna hjälper till att skapa förståelse och samband. Raad har bara sett positiva effekter av 3D modellen hos både medborgare och politiker. Vid bra information och uppslutning vid samrådsmöten märker Raad en tydlig minskning i överklagandet.

Enkät: I samband med en ny detaljplan för Tullinge Lanthem skickades en enkät ut i det tidiga skedet. Frågor ställdes så som; Hur mycket använder du parken? Och vilken är den minsta tomtstorleken ska vara, 900m² eller mer eller mindre? 90 % svarade 900 m² och det blev fallet i detaljplanen som upprättades.

Raad tror att det är bra att testa en sådan här typ av frågeställning mot medborgarna för att läsa av deras synpunkter och för att

motverka överklagan. Han menar att överklagandet blir mindre och den totala planprocessen blir effektivare. Det tidiga skedet tar eventuellt längre tid men den totala blir kortare.

Övrigt:

All information om detaljplaner läggs upp på Internet och vid samråd, utställningar och antagande annonseras det i tidningarna. Information skickas även ut i broschyrer som ibland skrivs på ett flertal olika språk.

I framtiden hoppas Raad på att även lägga upp 3D modellerna och via den har någon form av direktdialog med medborgarna. Han tror att internet har stor potential att bli en del av dialogen i framtiden då den kan nå ut till fler.

Raad ser dock en risk i medborgardialogen. Den kan göra så att planerna blir bakåtsträvande, man menar på att det är självklart ingen som vill att man ska exploatera runt där de bor och att de oftast är emot utveckling och exploatering.

Kommunikationsplan är något Botkyrka arbetar med i flera projekt, bland annat i Norsborgsdepån. I kommunikationsplanen planeras tidiga dialoger in med både sakägare och medborgare. Detta är ett bra sätt för att få med dialogerna, hålla tidschemat, planera budget och få en överblick.

Intervju med Marcel Moritz

Personintervju, Huddinge Kommun, 2011-02-23

Bakgrund

Joel Edding är projektledare för Översiktsplanen medan Marcel sitter med i projektgruppen och övervakar det socialperspektivet och delaktigheten. Marcel arbetar på utvecklingsavdelningen och ansvarar för delaktighets och demokratifrågor. Parallellt med ÖP jobbar han med att projektet "Hållbart Huddinge"

Under ett år arbetade Marcel på SKL:s projekt medborgardialog och jobbade med att utveckla medborgarbudget.

Översiktsplanen

Arbetet startade 2010 och i veckan (v.8 2011) ska politikerna besluta om inriktning. Så de är precis i uppstartanden av sammanställningsfasen och fram tills nu har de arbetat med underlagsmaterialet i Översiktsplanen, däribland medborgardialog.

Syftet

Det finns många syften med dialogen och Huddinge kommun har dels utformat en handbok i delaktighet och ett dokument som heter Plan för visionen om delaktighet. I dessa dokument framgår syftet och det ska spänna sig över hela kommunen. Men Marcel berättar att det finns flertal syften bland annat:

Att engagera människor

Att få kunskapsunderlag

Mänskliga rättigheter

Kloka och effektiva beslut

Långsiktighet

Att människor får ökad förtroende för varandra och kommunen

Metoder

Då själva ÖP är i ett tidigt skede så har all dialog förts i det tidiga skedet. Vilket Marcel pointerar är väldigt viktigt att snappa upp tankar innan ÖP utformas och inriktningen bestäms. Detta kan underlätta och effektivisera den kommande processen. Därav har Huddinge endast hunnit haft ett verkligt dialogtillfälle och det är medborgarpanelsmetoden. Marcel tycker även att denna arbetsmetod är ett bra exempel på hur man arbetar pro aktivt med beslutsprocessen.

Möten med föreningar exempelvis; IFI, funktionsnedsatta och så vidare har hållits under denna underlagsperiod.

Hemsidan: I samband med uppstartande med Översiktsplanen så lades all information ut på Internet. Enkäten som delades ut fanns även tillgängligt på nätet och det var fritt fram att svara. Marcel belyser osäkerheten med enkät via Internet, då man inte riktigt vet vem som svarar, exempelvis kan en person svara ett flertal gånger.

Facebook: Huddinge använde sig utav facebook som ett forum. På Facebook handlade dock främst om att informera och väcka intresse än att föra en verklig dialog.

Medborgarpanel: Huddinge började med att skicka ut 2000 slumpvis valda inbjudningar varav av 1000 riktade till under 30 år. Två klasser bjöds även in, en nionde klass samt en åk. 3 gymnasium klass.

Huddinge erbjöd barnvakt, tolk och en gratis busstur till kommunhuset för de som deltog i panelen.

På själva dagen deltog 15- 16 tjänstemän samt några politiker och dessa fungerade som mötesunderlättare samt sekreterare.

Dagen bestod av två workshop. Under workshopen delades den stora gruppen in 10 – 15 st personer med en tjänsteman och man diskuterade olika prioriteringsfrågor. I slutet av dagen använde man sig även av mentometer knappar som var specialinköpta till dagen. Med hjälp av mentometer knapparna fick man svara på ett 50 tal frågor. Fördelen med mentometer var att man fick in svaren snabbt och det var lätt att sammanställa resultatet.

Under dagen delades även en enkät ut med ett 50 tal frågor som besvarades utav alla. Under dagen deltog ca. 80 st varav av majoriteten var unga kvinnor.

Resultatet av dagen (det vill säga alla diskussioner om prioritering) ligger som ett direkt underlag till inriktningsdokumentet till översiktsplanen.

Sammanfattningsvis är Marcel väldigt nöjd med dagen och han berättar att den var en väldigt skön stämning i rummet och att han märkte att folk blev alltmer engagerade varefter dagen fortskred. Engagemang föder engagemang. Han tror att en viktig del till den positiva stämningen var att dagen var välorganiserad och att de från kommunen visade att de menade allvar.

Övrigt

För att motverka besvikelse tycker Marcel att det är viktigt att vara tydlig i sin information och vart man är i processen. Det är viktigt att visa vad man faktiskt kan påverka och vad syftet med dialogen är.

Till den första fasen av översiktsplanen (den som precis genomförts, underlags arbetet) avsattes 200 000 till medborgardialog, men då är det exklusive all personalkostand! Hela översiktsplansprocessen har 2,2 miljoner i budget.

Det är svårare att få med folk i början av en process då medborgare oftast reagerar på en effekt. Utmaningen ligger i att försöka öka viljan att delta i den tidiga processen och framförallt i översiktsplanen.

Framtiden/Utvecklingen

Marcel önskar att de hade arbetat mer med de yngre barnen i lång och mellanstadiet. Han önskar även att utveckla fler metoder så som medborgarbudget. Med hjälp av Internet kan vore det fantastiskt med en typ av interaktiv dialogform så som typ mentometrar och direktröstning.